

Fondatori: George Bacovia, Grigore Tabacaru (1925)

ateneu

www.ateneu.info
ateneubc@gmail.com

Revistă
de cultură
Nr.
639 – 640

• Revistă editată de Consiliul Județean Bacău • Anul 59 (serie nouă) • noiembrie – decembrie 2022 • 4,00 lei •

Sărbători fericite,
pentru toți cititorii
și colaboratorii noștri!
„La mulți ani!”

Adrian JICU

Biografia (romanțată) ca o pradă

pagina 3

Constantin GHERASIM

Taina Crăciunului

pagina 4

Carmen MIHALACHE

Granițe fragile, fluidități

pagina 11

• Ilustrația acestei ediții: reproduceri
după lucrări ale artistei Geanina Ivu

• Geanina Ivu – Casa pictată (fragment)

• sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar •

• Mircea MOȚ – Ochiul stâng și ochiul drept (p.4) • Ioan DĂNILĂ – Româna tâlcuitoare (p. 5) • Mihai CEUCĂ – Grigorie H. Grandea, de 125 de ani în eternitate (p. 6) • Marius MANTA – Lirica paroxistică a Tatianei Ernuțeanu (p. 7) • Ștefan RADU – E cool să fii anticreștin! (p. 8) • Elena CIOBANU – Cărți și oameni (p. 9) • Violeta SAVU – Un whodunit încântător (p. 12) • Cornel-Simion GALBEN – Personalități băcăuane: Ion Niculescu-Brună (p. 12) • Daniel-Ștefan POCOVNICU – Iarăși despre cititul creativ (p. 13) • Gabriela-Miruna HĂRȚAN – Ioana Nicolaie, cu tot sufletul la vedere (p. 13) • Dan PERȘA – Impresii de la FILIT 2022 (p. 14) • Interviu cu Geanina Ivu: „Tradițiile românești nu ar trebui să dispară” (p. 16) • Iulian BUCUR – A lumii vechi în minunata lume nouă a lui Carmen Chițan (p. 17) • Nicoleta POPA-BLANARIU – Un festival cu anticorpi: DAM 2 (p. 18) • Gabriela LASLĂU – Cartea păcatelor (p. 19) • Vasile SPIRIDON – Latura umană a literaturii și aspectul literar al naturii omenești (p. 20) • Gheorghe IORGA – Formele subversive ale formulei „Eu este un altul” (p. 21) • Tatiana ERNUȚEANU – Flea market emoțional cu Cave (p. 22) • Marius MANTA – Olivier Messiaen, un compozitor regăsit (p. 23) • Violeta SAVU – Cu brațele întinse spre inima lumii (p. 24) • Proză de Florentina-Loredana DALIAN – O treflă (p. 25) • Dan PETRUȘCĂ – Despre fanatism, intoleranță și alte întâmplări (pp. 26-27) • Liviu FRANGA – Trei realități imediate (p. 28) • Ionel SAVITESCU – Capcana lui Tucidide (p. 29) • Ion FERCU – Prejudecățile: infern și provocare eternă (p. 30) • Interviu cu Areta Moșu: „Să-l menținem viu pe Florin Faifer în atenția diferitelor generații” (p. 31) •

Fragmentarium

VIVAT, CRESCAT, FLOREAT! Pentru Universitatea „George Bacovia” Bacău, la a 30-a aniversare

TVR CULTURAL, REDIVIVUS. După o tăcere de zece ani, „cu forțe noi și același entuziasm” (Camelia Văcaru, Marius Constantinescu), căci cultura „ne definește și ne unește”, iar „educația prin cultură este cea mai puternică formă de educație”, s-a redeschis, de 1 Decembrie, TVR C. Zicem odată cu ministrul Culturii: „Să nu mai pleci niciodată din casele noastre!”

FIAT LUX! Într-o lume nesigură azi, „lumina va birui totuși întunericul” (premierul elen, după aprinderea bradului de Crăciun de către un român). Vasile Alecsandri a spus la fel: „Fie ca lumina să strălucească, și întunericul să piară!”

ALECSANDRIADA – VI. Ediția 2022 este programată pentru zilele de 15 și 16 decembrie. Revenim.

LUMINA COLINDELOR. Ne-a adus-o Fundația Culturală „Georgeta și Mircea Cancicov”, la *Crăciunul scriitorilor la Avangarda XXII*.

PE URMELE LUI NICHITA. Cartea de poeme „Viețile pictorilor”, de Constantin Severin (membru al filialei Bacău a Uniunii Scriitorilor din România) și cartea poetului portughez Jose Eduardo Degrazia „Orașele condamnate” au fost răsplătite cu Marele Premiu *ex-aequo* la cea de-a 49-a ediție a Întâlnirilor Internaționale de Poezie *Aco Karamanov* din Macedonia de Nord. Au participat 179 de poeți din întreaga lume. Nichita Stănescu a câștigat în 1982 *Premiul internațional pentru poezie la Struga*.

DIN BASARABIA, PENTRU ROMÂNIA. Episcopul de Bălți, Î.P.S. Antonie, i-a acordat Mariei Șalaru, de 1 Decembrie, o înaltă distincție: *Crucea Bălțeană*. Au însoțit-o în Republica Moldova membrii Grupului „Spic de grâu” și primarul comunei Orbeni, Costache Popa.

MENTORI NAȚIONALI. Au fost declarați, printre alții, Ioan Măric și Constantin Amăiei, la Festivalul Național de Mentorat „Ion Gheludestelnica” de la Slobozia, Ialomița.

NEVOIE ACUTĂ DE MODELE. Primul invocat la Simpozionul Județean „Rugăciune și educație” de la Biserica „Precista” a fost Spiru Haret. Între invitați, Mircea Platon (Iași), premiul Revistei „Ateneu” pentru volumul „Deșcolarizarea României”.

MAIA MORGENSTERN, SCRITOAREA. Două cărți autobiografice și-a lansat cunoscuta actriță la Biblioteca Județeană „C. Sturza” Bacău. Succes deplin!

REVISTĂ-CARTE-PREMIU. Aceasta este ruta parcursă de Dan Petrușcă: după ce a publicat în „Ateneu” eseuri între 2014 și 2020, le-a tipărit la Editura *Limes* (Florești, Cluj, 2021) sub titlul „Despre iubire și alte nimicuri”. Au fost citite de juriul filialei Iași a Uniunii Scriitorilor din România, care l-a premiat pentru *Cartea de critică*. Aceeași grupare scriitoricească i-a acordat *Premiul de excelență* în 2019.

AD MULTOS ANNOS! Pentru Gheorghe Antochi (n. 1942), Feodosia Rotaru (n. 1952), Florin Cîntic (n. 1962), Florentina Stanciu (n. 1972)

IN MEMORIAM. Universitarul chimist Lucian-Gheorghe Gavrilă, instrumentistul și compozitorul Dan Pompiliu, ziaristul Ovidiu Constantinescu, poetul Nicolae Boghian

AI. IOANID

„România mea”

• Liceul Tehnologic Făget

A fost altfel decât până acum. Eliberați de constrângerile pandemice, ne-am propus să celebrăm un 1 Decembrie recuperator. Băcăuanii s-au comportat aido-ma tuturor românilor. Bănuim că nu a existat instituție culturală ori administrativă (școli, licee, cluburi ale elevilor etc.) care să nu vibreze la sensul

major al zilei acesteia și să nu caute formate noi ale sărbătoririi.

La Ghimeș-Făget am văzut o activitate cu adevărat de zile mari. Aproape toată suflarea de la Liceul Tehnologic Făget a urcat pe scena Căminului Cultural, în costume naționale, pentru a recita (deci fără partitură!) zeci de poezii (instruc-

tor, Viorica Hăineală) și a interpreta numeroase cântece care preamăresc ființa umană, doritoare de încredere în ziua de mâine. A răsărit și un centenar: în 1922, la Vălenii de Munte, Nicolae Iorga organiza un ciclu de conferințe, iar peste doi ani, Grigore Tabacaru conducea, la Ghimeș, o universitate populară sătească, după modelul celei din județul Prahova.

Cu profesorul Valeriu Bogdăneț (nonagenar, născut în Soroca) am convorbit telefonic în seara aceleiași zile. „Nu pot să uit – mi-a mărturisit cu glasul muț de emoție – pe bunicul meu, preot paroh, pe soroceni mei care plecau la muncă dimineața și se întorceau seara cântând. Românește!” (Ioan D.)

Petre Vlase – cetățean de onoare, post-mortem, al județului Bacău

Ceremonia a avut loc la începutul grandiosului spectacol pregătit de Ansamblul Folcloric „Busuiocul” în cinstea Zilei Naționale a României. Emoționat („Nu am mai văzut de mult timp această sală plină”), Valentin Ivancea, președintele Consiliului Județean, a găsit motivarea opțiunii băcăuanilor: „Aceasta înseamnă că mai avem o speranță, că mai avem un drum înainte, uniți”. Titlul de *Cetățean de onoare, post-mortem, al județului Bacău* acordat lui Petre Vlase a fost cuprins de vorbitor într-o frază: „Când spunem Petre Vlase, spunem Ansamblul *Busuiocul*”. Mulțumind în numele familiei și al colectivului Ansamblului, Liliana-Maria Vlase, regizorul artistic, a subliniat: „Promitem să ducem mai departe munca de susținere a tradițiilor județului Bacău”. (D.I.)

• revista revistelor •

Mozaicul, nr. 283

Revista craioveană continuă o îndelungată tradiție (a fost fondată în 1838 de C. Lecca), sub direcția lui Nicolae Marinescu. Numărul ajuns la noi se ocupă în bună parte de Al. Macedonski, grupând materiale convingătoare despre Europa culturală a secolului trecut (Ion Munteanu), cu decadentismul (Giovanni Magliocco) și itinerarele ei (Toma Grigorie), particularizată de amprenta franceză (Ioan Lascu). Un grupaj de traduceri recente din lirica macedonskiană susține rubrica „Inedit”, iar reproducerile din tipăriturile vremii asigură un tablou complex al celui ce ne-a vorbit despre „Poezia viitorului”. (A.)

O carte-eveniment

Așa a fost etichetată lucrarea *Glosar englez-român de termeni și nume biblice (Semnificații în discursul literar)*, de Doina Cmeciu (Bacău, Editura „Rovimed Publishers”, 2022), lansată pe 11 noiembrie în Aula „Vasile Alecsandri” a Universității „Vasile Alecsandri” din Bacău. Au analizat-o pertinent și au rostit cuvinte de laudă la adresa autoarei Marinela Burada (prof. univ. dr. la Facultatea de Litere a Universității „Transilvania” din Brașov, absolventă a Filologiei băcăuane), Luminița Drugă și Nadia Morărașu (Facultatea de Litere Bacău), Constantin Călin și Nicolae Nicolescu (cel care semnează cuvântul-înainte și addenda). Evenimentul a fost organizat de Societatea Cultural-Științifică „Vasile Alecsandri” Bacău și moderat de Ioan Dănilă. (A.)

d'ale lui Ciosu

Revista de Cultură ATENEU

Inițiator al seriei noi (1964): Radu CÂRNECI

Director: Carmen MIHALACHE

Redactori: Marius MANTA, Dan PERȘA, Violeta SAVU, Ștefan RADU (secretar general de redacție)

Redactori asociați: Ioan DĂNILĂ, Adrian JICU

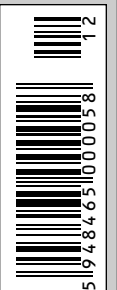
• Contabilitate: Alina GRIGORAȘ • Culegere texte: Mădălina Olaru •

• Redacția: Bacău, Str. Caișilor, nr. 7 • Tel./Fax: 0234-512497 •

• e-mail: ateneubc@gmail.com • Materialele nepublicate nu se restituie. •

• Tipărită la Tipografia ELENA Bacău • www.tipografiaelena.ro • ISSN 1221-5813 •

• Cititorii se pot abona direct, la redacție, sau cu plata prin virament la Trezoreria Bacău, cont: RO42 TREZ 0612 1G33 5000 XXXX

Sub un titlu atractiv, care definește sintetic existența tumultuoasă a unuiu dintre cei mai complicați scriitori români (*Preda. Adevărul ca o pradă*), Bogdan Răileanu ne propune, în recenta sa biografie romanțată (Ed. „Polirom”, 2022), o revizitare a vieții și, implicit, a operei unui scriitor canonic care nu se lasă ușor înțeles. Un Marin Preda sub vremi, încercând să-și croiască drum în literatură, prin hățișul condițiilor ideologice și politice de tot felul.

Literatura ca suferință

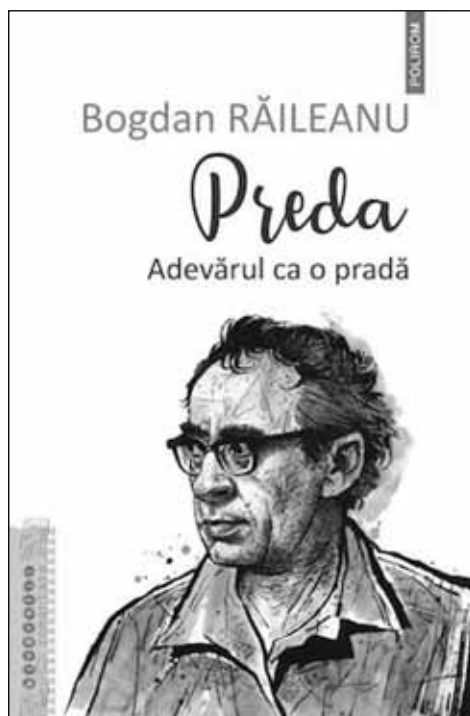
Cine spune adevărul trebuie să fie pregătit să sufere – nota undeva Ioan Alexandru Brătescu-Voinești. Afirmatia i se potrivește de minune lui Preda, pe care Bogdan Răileanu îl înfățișează în ipostaza unei conștiințe lucide, frământate, până la obsesie, de moarte și de ideea că trăiește într-o lume dominată de minciună. Deloc întâmplător, volumul se circumscrie problematicii adevărului, cu deschideri fertile către condiția scriitorului, către ideea de responsabilitate și către teme precum libertatea, datoria, iubirea, suferința etc.: „Își aducea aminte de prietenul său Ecovescu, care se suise în copac la Predeal. Oare o să ajungă să facă și el așa? O să se suie într-un copac și o să înceapă să strige? Poate că deja era suit într-un copac, dar copacul lui era făcut din cărți, din idei și personaje, și el îl tot scutura. Era singur, așa fusese mereu, când scrii, nu poate fi nimeni lângă tine să te mângâie pe cap. Sunt demonii scrisului cei care te îmbie, care îți toarnă în gânduri mierea necuvincioasă a unui adevăr pe care nimeni nu dorește să îl audă”.

A scrie echivalează pentru Preda cu o condamnare la singurătate, din care personajul lui Răileanu se hrănește cu o stranie voluptate, de ins conștient că nu poate ieși din sine însuși și nu poate accepta compromisurile. Așa se și explică de ce refuză invitațiile, tentante, de a intra în Partidul Comunist, conștient că trebuie să rămână o voce credibilă, care să-și asume misia ingrătă de a spune lucrurilor pe nume. O știe și el, o știu și alții, i-o aruncă în față prima soție, Aurora, chiar înainte de a se despărți: „Iar ca să fii sinceră, Marine, despărțirea noastră cred că o să-ți facă și ție bine, nu doar mie. Tu ai nevoie de această suferință, pentru că din ea o să găsești resurse noi pentru cărțile tale”.

Literatura ca ispită

Adevărul ca o pradă și literatura ca ispită – acestea sunt coordonatele pe care este construită biografia lui Bogdan Răileanu, care surprinde dubla tensiune sub semnul căreia a stat existența „marei singuratic”. Răspunzându-i vechiului său prieten Sergiu că „literatura este o ispită”, Marin subliniază puterea de seducție pe care scrisul a exercitat-o asupra sa, atrăgându-l ca un cântec de sirenă, căruia i s-a abandonat fără a-și fi luat elementare măsuri de precauție.

Nu e deloc limpede (și e bine că e așa!) dacă literatura l-a ispitit pe Marin Preda sau dacă Preda a ispitit literatura, îndrăznind să sfideze normele proletcultiste și, ulterior, naționalist-ceaușiste, în ciuda sfaturilor prietenilor sau a avertismentelor transmise prin intermediul tovarășului Ciornii. Să fi fost autorul romanului *Cel mai iubit dintre pământeni* folosit ca instrument propagandistic în tentativa regimului Ceaușescu de a-și manifesta independența față de Moscova? Nu este exclus, insinuează Răileanu, glosând asupra întâlnirilor lui Preda cu tot felul de personaje dubioase, care încearcă să-l

influențeze, sugerându-i ba că a primit favoruri din partea partidului (și că trebuie să fie recunoscător), ba că regimul e nedrept și va fi înlocuit, ba că a deranjat pe cine nu trebuie sau chiar că este prețuit de Ceaușescu, care ar vrea să-l cunoască personal, fiind un mare admirator al *Morometilor*. Iar din această complicată ecuație a ispitelor de tot felul nu trebuie omis orgoliul lui Preda, capabil să se autosugestioneze că este suficient de puternic încât să reziste tuturor acestor presiuni, făcând pe durul, așa cum sugerează imaginea plastică a peștelui-balon, care se umflă pentru a-și intimida adversarul.

Literatura ca pradă

Pentru Preda, literatura nu e doar o datorie față de ceilalți, ci și o luptă cu sine însuși. „Vânez, monșer, asta fac. Sunt ca un prădător care vânează personaje, situații, discuții între oameni și din ele își face scrisul. Adevărul e o materie primă pe care o transform și o trec prin astenia mea, prin femeia pe care o iubesc, prin nefericirile sau fericirile mele și scot din asta o carte.”

• Geanina Ivu – *Chimir bărbătesc*

Biografia (romanțată) ca o pradă

Adrian JICU
jicuanadrian@yahoo.com

Adevărul e o ispită pentru mine.“ Ar fi de discutat însă dacă nu cumva prădătorul a devenit pradă și cum anume cărțile pe care le-a scris l-au scris, transformându-l într-un intrus în propria viață, într-un risipitor capabil să se jertfească pentru a spune adevăruri dureroase, dar necesare. Să ne amintim, în acest sens, că Preda alege ca motto pentru schița *Calul* cunoscutele versuri barbiene: „Trup sfânt și hrană sieși,/ Hagi rupea din el...”, în care trebuie să vedem asumarea acestei misiuni ingrâte: aceea de a te sacrifica pentru a face literatură adevărată.

Din acest unghi al literaturii ca o pradă, se pune și întrebarea de unde trebuie să porceadă un scriitor în prezentarea lumii și, mai ales, cine îi arată cum se face asta. Iar pentru asta, Răileanu reconstituie atmosfera vieții literare din anii '40, când tânărul Preda frecventează redacțiile mai multor publicații, în speranța că va obține o slujbă și că va putea să-și publice primele texte. O va lua de la capăt după instaurarea regimului comunist, străduindu-se să navigheze printre comandamentele epocii fără să abdice de la crezul său, pândind momentul prielnic pentru a debuta și, apoi, pentru a-și consolida poziția de „superstar”.

Literatura ca oglindă

Din acest motiv, cartea de față este și o cronică de familie, surprinzând metamorfozele societății românești, văzută în manifestările ei inter- și postbelice. Ca unul care a trecut prin legionarism și prin comunism, Preda se vede supus unor presiuni care-i vor modela personalitatea. Nu întâmplător, Răileanu insistă asupra frământărilor sale lăuntrice, încercând să înțeleagă drama unui intelectual lucid, deloc dispus la compromisuri. Rezultatul? Un personaj convingător, aplecat asupra marilor întrebări existențiale, peripatetizând moromețian, din adolescență și până în ultimii ani ai vieții, semn că, dincolo de experiențele catalitice pe care le-a trăit, și-a păstrat intactă structura țărânească, cu tot ceea ce presupunea ea: atașamentul față de valori-forte ca ade-

vărul, cinstea, loialitatea, înțelepciunea, umorul sau încăpățănarea. E modul său de a rezista, atrăgându-și, deopotrivă, admirația și invidia celor din jur.

Literatura ca izbăvire

Fără a aduce revelații, cartea reordonează, convingător, momente-cheie din devenirea lui Preda. În chip firesc, rădăcinile sunt căutate în satul natal, matrice a unei gândiri și a unei sensibilități care s-au topit în cărțile de peste ani. Răileanu evocă momente din copilăria și adolescența viitorului prozator, văzând în ele elemente indispensabile pentru a înțelege, nuanțat, cum s-a șlefuit fizionomia scriitorului de mai târziu. Elocvent în acest sens este capitolul care descrie înmormântarea tatălui, la care Preda participă fără a-și da seama că, de fapt, întoarcerea în satul natal era mai mult decât o conjuncturală revedere cu neamurile, prilejuită de moartea lui Pațanghel, cât mai ales o simbolică întoarcere la sine: „Ilinca se uită la el și pentru o clipă se sperie: Marin mergea desculț prin praf. Vru să-i strige să se încălzească, dar renunță și-l lăasă să meargă mai departe. Nu mai era marele scriitor. Era Marinică cu treizeci de ani în urmă, mergea desculț spre câmp cu oile și ținea o carte în traistă. Praful de pe drum era același”.

Bogdan Răileanu nu contrazice prejudecățile referitoare la Preda, ci doar le nuanțează, în sensul adăugării unor tușe fine, care colorează imaginea clișeizată a unui Preda ursuz și antipatic. Așa se face că locurile comune legate de tribulațiile lui sentimentale, de succesul său, de relațiile cu regimul comunist, modul cum a fost filat de securitate sau moartea sa suspectă sunt supuse unui efect de adâncire, prin căutarea resurturilor interioare care le-au generat. Asta nu înseamnă că momentele picante nu lipsesc, însă ele sunt doar pretexte pentru o meditație asupra unui destin tragic, sub semnul singurătății și al suferinței, care i-au adus totuși, lui Preda, izbăvirea. Izbăvirea prin scris.

Așa cum ne-o demonstrează biografia de față, scrisă de un prozator cu mână sigură și privire sagace.

Yes-Eu

Raft de bibliotecă

Tot mai prăfuit izvorul înțelepciunii: cartea. Dar, în continuare, nescăpat și, ca totdeauna, adânc. Aceasta însemnând că toate cărțile cu un conținut adânc sunt cărți cu un conținut înalt. Din atare considerent o carte citită nu e ca un acumulator descărcat, ca un secret ce și-a pierdut forța. Dintr-o carte citită, din mai multe cărți citite înveți multe. Inclusiv să te dezveți de multe. Cărțile te fac să ajungi a înțelege că lec-

tura lor nu doar te instruește, implicit, să vorbești frumos, ci, eventual, te învață să înveți să mai și taci. Pentru că apar destule cazuri în care e nevoie de așa ceva.

Cititul cărților te ajută să potolești fiara din tine. Iar de ții chiar să o ucizi, înainte de asta vezi și tu, interesează-te dacă fiara din om e sau nu e introdusă în Cartea Roșie. Se știe, cartea verde e un bestseller sadea! E bestseller și

Cartea Roșie, însă ce trist bestseller... Pe raft, alături de ea, ca o condică de reclamații – cartea destinului uman. Aceste două așezate, în troiță, alături de Biblie – *Cartea cărților*, adică a decepțiilor.

Iar raftul continuă cu tomuri mai mari, mai mici, ca niște cărți născute din alte cărți. Deoarece cam așa e: biblioteca are și ceva de maternitate... Și din paternitate, bineînțeles.

Leo BUTNARU

Constantin GHERASIM

Taina Crăciunului

• Geanina Ivu – Maramures

Reînvie dorul de Nașterea Domnului. Lumini pe stradă, lumini la ferestre, lumini în parcuri, ba chiar și în privirea unor oameni. Sărbătoarea atrage după sine bucuria de a fi, de a trăi și, mai presus de orice, de a împărtăși cu celălalt frumusețea clipei. Și nu e oricare, ci e aceea a Nașterii care preschimbă efemerul în veșnicie. Egoismul cedează în fața dilemei: cum ar fi dacă veșnicia ar fi o dăruire și o primire continuă de bine, de frumos?

Însă e dificil să discerni dacă mintea, conectată prin fire și fibre nevăzute la atâtea realități care se petrec instantaneu în lume, se leagă de momentul când Însuși Dumnezeu intră în istorie luând chip de om sau de bucuria darurilor care sunt dăruite și primite în preajma bradului. Cred că, la o introspecție, fie și spoită cu seriozitate, realizăm că în dimensiunea spirituală, sacră, a sărbătorii, e greu să pătrunzi cu inima omului de azi. Cum poți înțelege că Dumnezeu, „Creatorul cerului și al pământului”, S-a născut într-o iesle, asumându-și smerenia, discreția, sărăcia în cel mai umil mod cu putință? Înseși cuvintele ce alcătuiesc panteonul acestei imagini: *staul, vite, păstori, magi* tind să devină poveste. Pare aproape imposibil, mai ales în fața generației internet – „prizoniera primei societăți a imaginarului”, după cum o numește Dominique Wolton – să actualizezi prezentul creștin, care a rămas viu în fața atâtor schimbări provocate sau produse de om de-a lungul celor două milenii. Pare imposibil și pentru că, pe cât de rapidă este viteza de navigare și de downloadare a informațiilor și imaginilor de pe internet, pe atât a scăzut capacitatea omului de a-și menține trează atenția și răbdarea. Iar drama

nu constă doar în modul luciferic de a fi învățat să ne întunecăm propriul timp cu produsele digitale care se substituie pasiunilor umane, cu jocuri sau divertismentul mobil ori imperativul indus al comunicării pe rețelele de socializare „aici și acum”. Nici în capacitatea devenită aproape firească de a ne îngropa în efemerul lumii virtuale, dislocându-ne sufletul cu toate capacitățile lui în universul imaginar creat de alții pentru a ne disipa propria ființă, ci în incapacitatea de a ne mai vedea pe noi înșine. Ori risipirea în lumea altuia, a unui străin, nu a celui al altuia, lipsa gândului de întoarcere către sine, dispariția acelor clipe de memento mori, de zăbovire în adâncul propriei ființe și, mai ales, de înțelegere a faptului că

fiecare om este chip al lui Dumnezeu și nu un cod sau o conexiune digitală; asta e grav.

Sărbătoarea Nașterii Domnului ne poartă spre lumină, ne redă puterea de a raționa, adică de a ști, de a cunoaște cine suntem noi și de ce Cineva acolo sus ne iubeste atât de mult încât a coborât la noi și stă cu noi. Și iarăși urcă, și iarăși coboară fără a ne cere nimic altceva decât fărâme din timpul nostru. Nașterea Domnului ne poartă spre imaginea imaculată a copilăriei, când așteptam să gătim bradul și privegheam în așteptarea cadourilor. Sau poate, spre colindele cântate în grupuri mai mici sau mai mari pe la ușile vecinilor. Frumos ar fi să ne redeschidă ochii spre omul de lângă noi, care are nevoie de o vorbă bună, de

mângâiere și de cel mai frumos dar, cel al prezenței iubitoare și necondiționate.

Nu am folosit cuvântul Crăciun, deși, luat de val, cu siguranță îl voi utiliza, așa cum facem majoritatea. Probabil „Crăciun” este mai folosit decât expresia care dă sens și valoarea acestei perioade, respectiv „Nașterea Domnului”. Confortul de exprimare, dorința de a naviga între tradiția populară și credința religioasă ne plasează, trebuie să recunoaștem, între „Crăciun” și „Nașterea Domnului”, convinși fiind cu toții că referirea directă este la venirea pe lume în chip de om a Mântuitorului Iisus Hristos. Din perspectivă teologică, religioasă și mistică, este evident că întruparea lui Dumnezeu a reprezentat o problemă, așa cum menționa și eruditul mitropolit Irineu Mihălcescu în „Istoria religiilor lumii”: „Însuși Filon, care mai mult decât oricine a idealizat Vechiul Testament și a căutat să-l acomodeze cu filosofia și cultura greco-romană în genere, a fost departe de credința într-o întrupare, această idee nu ocupa niciun loc în sistemul său. Teologia iudaică de mai târziu, atât Talmudul, cât și Cabala, asemenea n-au această idee. Origen spune că el nu a auzit niciun ludeu susținând că «Logosul» ar fi fiul lui Dumnezeu, cu toate că el a vorbit cu mulți iudei, care se numeau învățați. Grigorie de Nyssa observă că iudeii și păgânii resping întruparea Domnului”.

Așadar, s-ar putea ajunge la diferite interpretări când folosim termenul de „Crăciun”, dat

fiind faptul că bătrânul Crăciun reprezintă, așa cum analiza Romulus Vulcănescu, „mitul arhaic al unui cioban zeu-moș”, care este transfigurat în mitul unui cioban demonic, deoarece a refuzat să primească pe Fecioara Maria să nască în staulul lui. Soția lui Crăciun a primit-o într-ascuns și l-a moșit pe Iisus, faptă pentru care Crăciun i-a tăiat mâinile, iar Fecioara Maria i le-a lipit la loc. Minunea avea să-l convertească pe Crăciun la creștinism. De bucurie că nevastă-sa a scăpat de pedeapsa lui necugetată, Crăciun a aprins un rug din cioate de brad (la albanezi numele de *Crăciun* vine de la *buturugă*, numită *crencia*, care se aprinde la sărbătoarea Crăciunului) în curtea lui și a jucat hora cu toate slugile lui. După joc, a împărțit Fecioarei Maria daruri păstorești (lapte, caș, urdă) pentru ea și Prunc. De aici transfigurarea lui Moș Crăciun într-un sfânt care aduce de ziua nașterii lui Iisus daruri copiilor, obicei care se suprapune cu amintirea darurilor pe care, după Evangheliile, le aduceau regii-magi în staul noului Mesia. În opinia reputatului etnolog, Moș Crăciun a fost o persoană mitică anterioară creștinismului primitiv în Dacia, care transsimbolizează în versiunea mitologică pe cei trei magi.

În concluzie, chiar dacă rămânem fascinați de mitologie, e bine să nu uităm că Nașterea Domnului (sau Crăciunul – *sic!*) reprezintă intrarea în istorie a lui Mesia, prezis de proroci, în persoana Mântuitorului Iisus Hristos, care continuă să schimbe omul căutător de Adevăr. Se naște la șase luni după prorocul Ioan Botezătorul, ultimul profet al Vechiului Testament.

În poezia Magdalenei Hărăbor (*Ritmul sângelui meu*, Florești, Cluj, Editura „Limes”, 2022), ingenuitatea transcrisă prin sintagme pe măsură („răsfoiesc zâmbetul timpului”) se întâlnește cu accentele grave ale unei poezii reflexive, orientată spre relația poetei cu o realitate care, într-o primă etapă, încântă privirea, urmând căutarea sensurilor ascunse dincolo de fenomenal și de ceea ce reține ochiul. Prezența ochiului și a privirii oferă lecturii o generoasă perspectivă asupra reperelor imaginarului poetic al autoarei.

Sub semnul unei confesiuni sincere, poeziile Magdalenei Hărăbor stabilesc o semnificativă legătură între mers, mișcare și realitatea imediată, în vederea unei redescoperiri a acesteia. Plimbarea fără țință, „aiurea”, înseamnă plăcerea de a se abandona realității, o realitate care, la modul semnificativ, și-a anulat reperele, pentru a provoca spiritul dornic de a descoperi tainele nesensizate de privire: „mă plimb aiurea/ și e bizar/ nu mai știu drumul spre casă/ l-a năpădit uitarea/ cu buruieni pe trup” (*hoinărint*). Contactul cu această realitate concretă poate deveni demobilizatoare, ochiul însuși fiind suspectat de amăgitoare percepere a esențelor. Călătoria rămâne, în acest caz, salvatoare ca experiență spirituală prin care *litera* este întoarsă către profunzimea sensurilor:

Ochiul stâng și ochiul drept

„pentru ce să privesc ce nu poate fi privit/ rămâne mereu ceva ascuns ochilor deschiși/ ram înflorit de mirare/ cu teamă răsfoiesc zâmbetul timpului/ strâns în clepsidră/ în căușul mâinii fir de așteptare”. Dacă ochiul este obosit de trecerea prin vârste (aceiași ochi care, după Simone Weil, maculează realitatea), se recurge, la modul romantic, la ochiul inocentului, ochiul „de prunc” atras nu de materialitatea grea a lumii, ci de lumină. Este în fond un ochi sedus de metaforică „linie tăioasă de argint”, nelipsită, dincolo de rolul de a delimita văzutul de nevăzut, de o sclipire fascinantă: „pornesc la drum cu ochi de prunc ce caută/ în podul casei lumina din trecut/ și prin jocuri de-altădată// o linie tăioasă de argint/ sclipind în depărtare/ e întruparea lunii ce veghează/ mersul prin aerul timid” (*hoinărint*).

Vederea și auzul sunt relative, soluția fiind sunetul pur al cântecului și acel auz rezervat numai celor aleși: „doar tăcerea cântă melodia ei/ sap în lacrimă regăsirea/ auzul a ceea ce stă ascuns”

(*pentru ce?*). Dacă, pe de altă parte, ochiul adăpostește semnificativ realitatea, același ochi se substituie carnalului ca în *poemul mâinilor*: „mâini privind-se/ cu ochi de poem/ mâini orizontale/ unindu-se într-una singură/ ca o corolă de trandafiri deasupra creștetelor”. Contează însă la Magdalena Hărăbor ochiul care își asumă realitatea, nu ochiul care o percepe la modul pasiv, ci ochiul care „clădește”, ochiul care creează: „În culoarea nespulului/ O pace în lucruri, în așezările lor pe pământ, în ceea ce clădesc/ Cu ochiul/ Restul durere... restul tăcere/ Tăcerile-s vuiet” (*O pânză a mării pictată în cer și un cer pictat în mare*).

Din poezia Magdalenei Hărăbor răzbate bucuria împărtășirii din realitatea imediată, ca un elogiu adus vieții. Peisajul este însă cenzurat de conștiința estetică, iar „ritmul sângelui” este permanent temperat de metaforă: „viata curge picătură cu picătură/ în grădina cu cireși înfloriți/ unde vise se împletesc în cercei la urechi// cu ultime puteri/ pe șevaletul

uitat de-un/ pictor grăbit/ se joacă/ lumina și umbra// ritmul sângelui înternițat/ între două corăbii/ ancorate în largul mării/ venire/ plecare/ adăstare ca/ liniștea gustată din ascultarea unei rugăciuni” (*există un ritm al sângelui*). Nu i se poate contesta poetei finețea cu care transcrie convergența ipostazelor fenomenale ale lumii spre un senin echivalent al dematerializării. Ea celebrează ciresul, dar acesta se sustrage realității, pentru a se immortaliza într-un sugestiv ochi drept.

Pentru Nadia Julien, în al său *Dicționar de simboluri*, ochiul, recunoscut ca organ al percepției vizuale, este în egală măsură organul percepției intelectuale. Mai mult, ochiul este „simbolul transcendenței”. În vreme ce ochiul stâng este întors spre trecut, ochiul drept este îndreptat spre viitor. Suferința este a trecutului, dar ciresul, închis în ochiul drept, contează ca promisiune și posibilitate: „toate ale lumii converg spre senin/ pe drumul acesta lung/ pietrele se dau la o parte/ spre urcuș/ fir de pământ fir de nisip/ înfierbântate sub tălpile cerului// credință la rădăcina fiecărui cuvânt/ ca un strigăt al lacrimelor/ țâșnite din ochiul stâng// ritmul tresare la fiecare înfășurare cu tine/ ciresar în ochiul drept adăpostit” (*există un ritm al sângelui*).

Mircea MOT

pentru limba noastră

Ioan DĂNILĂ

Bacăul (pre)primar* (XLVIII)

Româna tâlcuitoare

Filosofia face casă bună cu religia, măcar pentru faptul de a se îndepărta de orice accent materialist și a interpreta lumea și prin prisma idealității credinței creștine. Sorina Munteanu (7 iul. 1975, Roman – 12 aug. 2018, Bacău), absolventă a Facultății de Filosofie ieșene și a unor masterate în domeniu și în spiritualitate, a ales o cale insolită de pătrundere în cetatea literelor. A urmat cursuri de limba și cultura neogreacă la lectoratul Catedrei de limbi clasice a facultății de profil de la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași, dar și la universitățile din Salonic și Patra (Grecia), devenind traducătoare autorizată din neogreacă, cu cel mai înalt grad de competență (Delta). (Când i-am spus dlui prof. univ. dr. Traian Diaconescu, cunoscutul latinist, șeful Catedrei ieșene, că Sorina este mai întâi absolventă a Liceului Pedagogic Bacău și că

era o fire introvertită, adică profundă, a recunoscut în abilitățile ei aplecarea către cuvânt și către menirea modelatoare a acestuia.) Într-un timp scurt, a reușit să dea versiuni românești ale mai multor cărți de religie, despre viața și binefacerile sfinților Spiridon (în două

ediții), Dimitrie, Ecaterina, ca și despre pildele ori sfaturile de bună purtare ale unor mărturisitori ai credinței ortodoxe: Daniil Gouvalis (cu „Mirarea supranaturalului”), Ioanikios Kotsonis („Pagini filocalice”) sau părintele Porfirie. Iată o astfel de povată a acestuia din urmă: „Când citești, încearcă să citești clar, ca să se audă limpede fiecare cuvânt, [...] fiindcă te vei obișnui, în acest fel, cu corectitudinea. [...] Trebuie să citești expresiv” (pp. 118-120). Cărțile au apărut la edituri de profil (*Trinitas*, *Doxologia*, *Bunavestire*), cu mențiunea „Traducere din limba greacă de prof. drd. Sorina Munteanu”.

O carte de referință este cea din 2008, „33 de poeți greci contemporani”, care pe lângă actul traducerii dispune de un substanțial studiu introductiv, de postfață și note. Concluzia este că „poezia greacă (și orice altă poezie) este, până la un anumit punct, traductibilă în limba română”. Ion Brad, promotor al spațiului liric grec, a considerat că peste contribuția Sorinei Munteanu „nu va mai putea trece niciun eseist sau talmăcitor român”.

* Serie de materiale menite a pleda pentru reintroducerea limbii române în programa de specialitate a liceelor/ claselor cu profil pedagogic, inclusiv la bacalaureat

Telescoala „Ateneu”

Fonetica pentru definitivat (VIII)

1.c. Clasificarea acustică a sunetelor limbii române* (continuare)

1.c.1.II. După gradul de concentrare/ difuziune a formanților sunetului (opoziția compact/ difuz) Criteriul se raportează la dimensiunea cavității bucale și a celei faringiene.

1.c.1.II.1. Vocale compacte: **a** Unghiul de deschidere al maxilarelor (apertura) cunoaște un nivel maxim, iar formanții sunetului sunt concentrați.

Vocala compactă **a** are drept corespondent statutul de vocală deschisă, potrivit clasificării articulatorii.

1.c.1.II.2. Vocale difuze: **i, î, u**

În acest caz, unghiul de deschidere al maxilarelor (apertura) cunoaște cel mai scăzut nivel, iar formanții sunetului sunt dispersați.

Vocalele difuze **i, î, u** au drept corespondent statutul de vocale închise, potrivit clasificării articulatorii.

Vocalele **ă, e, o** (semideschise, în clasificarea articulatorie) nu sunt nici compacte, nici difuze, întrucât unghiul de deschidere al maxilarelor (apertura) este mediu.

Notă: Termenii *compact* și *difuz* (pentru clasificarea vocalelor potrivit criteriului acustic) lipsesc din dicționarele generale (DEX 2016, MDA 2010), dar și din cele de științe ale limbii.

* Cf. Ioan Dănilă, *Fonetica și fonologie (note de curs; aplicații)*, Bacău, Editura „Egal”, 2005, p. 24.

Bi/tri/centenarele nov.-dec.

Noiembrie 1922 – Apare „Școala normală”, revista Societății Culturale „Mihail Kogălniceanu” a Școlii Normale de Învățători Bacău, cu lozincă „Noi... nouă!”
8/21 nov. 1922, Gherla, jud. Cluj – S-a născut Mihai Gavril, traducătorul poemului *Zlatna*, de Martin Opitz. În acel an Cornel Medrea încheie statuia *Părintele Vasile Lucaci*.
12 nov. 1922, Câmpulung-Muscel – S-a născut Titus Moisescu, enescolog.
28 nov. 1922, comuna Nicolae Bălcescu, jud. Bacău – S-a născut colonelul (r.) Ioan Dogaru, colecționar (medalist, numismat) (d. 14 iulie 2011, București).
17 dec. 1922, Beceni, jud. Buzău – S-a născut medicul și monografistul Romulus C. Busnea (d. 24 ian. 1994, Slănic-Moldova).
21 dec. 1722, Poltava, Ucraina – S-a născut Paisie Velicovschi (Paisie de la Neamț sau Paisie cel Mare), călugăr, traducător (d. 15 nov. 1794, Mănăstirea Neamț).
1822 – Constantin Diaconovici-Loga publică la Buda *Gramatica românească pentru îndreptarea tinerilor*.
1822 – Veniamin Costachi traduce „Funie sau frânghie

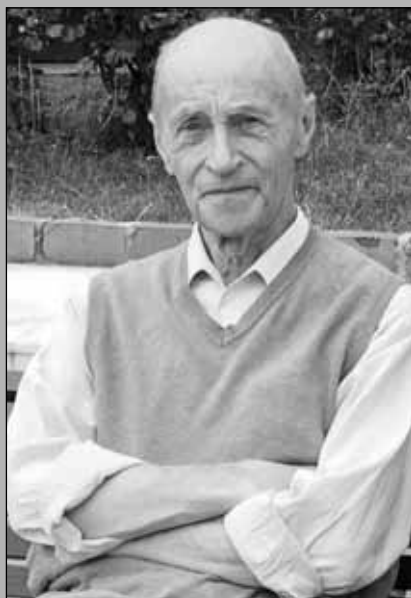
întreită”, de Evghenie Vulgaris (teolog grec).
1922 – Își începe activitatea la Roma Accademia di Romania. Printre proiectele asumate, a figurat și unul centrat pe prezența în Italia a lui Vasile Alecsandri.
1922 – Moare la București filologul Constantin Gălușcă (n. 1890, Roman).
1922 – Lucrețiu Pătrășcanu devine licențiat în drept, cu *magna cum laude*.
1922 – Se înființează secția Bacău a Corpului contabililor.
1922 – la ființă Societatea de Vânătoare „Mistrețul” Bacău (președinte, Th. Negel).
1922 – Moare la Sibiu Vasile Aaron, autorul primei lucrări legislative în limba română (*Istoria literaturii române*, II, p. 89), cel dintâi traducător din Vergiliu și Ovidiu (*ibidem*).
1922 – Apare la Craiova „Arhivele Olteniei”.
1922 – Se înființează la București Societatea Actorilor Dramatici.
1922 – Radu Rosetti publică „Amintiri (Ce-am auzit de la alții)” (II, 1927), comparabilă cu *Scrisorile* lui Ion Ghica.
1922 – Se înființează cea de-a doua școală din satul Pâncești.

După plecare...

Matematicianul narator

Solomon Marcus, militant pentru drepturile școlii, constata că în lecțiile de matematică (dar nu numai) lipsește povestea; cu alte cuvinte, profesorul se păstrează într-o zonă abstractă, aproape impusă învățăceilor („Înălțărăm vârful/ demonstrației spre spațiul nemărginit”, își amintește liric fostul elev Ovidiu Genaru, în „Primăvara și geometria”). Ștefan Antohe (26 febr. 1942, satul Frunțești, comuna Filipeni, județul Bacău – 15 nov. 2022, Bacău), dascăl de matematică la două licee băcăuane prestigioase: Pedagogic și „Bacovia”/ „Ferdinand I”, producea o narațiune dintr-o teoremă,

încât sferile înalte se umanizau. „A învățat aceasta de la tatăl său, preotul Gheorghe Antohe, pe care-l provoca să-i povestească cele citite”, ne-a spus fratele profesorului, dr. Simion Antohe, din Sascut. Așa s-a îndrăgostit de istorie și literatură, subiecte pe care le prezenta dezinvolt (cunoștea ultimele scrieri ale autorilor români și străini; l-am întâlnit acum 3-4 ani la Iași, în Copou, la un târg de carte). În cuvântul de adio, părintele Costică Busuioc a reproduș un dialog recent cu cel devenit o frumoașă amintire: „Cum se face, domnule profesor, că 1+1+1 dau 3, iar 1x1x1 dau tot 1?” „Vedeți dum-

neavoastră? E ca în cazul oamenilor: când ne dăm mâna, suntem mai mulți, iar când ne izolăm, rămânem singuri”. Conjunție și disjuncție, am zice.

„Conexiuni culturale”, în două ediții

Colectivul proiectului derulat de Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Bacău (manager, Florin Zăncescu) a fost prezent mai întâi în comuna Mănăstirea-Cașin, unde s-a continuat celebrarea Centenarului Încoronării, combinat cu cel al începerii reconstrucției Școlii din localitate (la 29 septembrie 1922). Pentru că activitatea a fost plasată la începutul lunii noiembrie, elevii îndrumați de cadrele didactice au găsit formule inedite de a-l evoca pe Mihail Sadoveanu. Desigur, nu au lipsit referirile la începuturile (din secolul al XIX-lea) ale școlilor din comună. Au colaborat spornic Școala Gimnazială „Regina Maria” și Primăria Mănăstirea-Cașin.

Cu un îndemn din „Hora Unirii” a lui Vasile Alecsandri („Să dăm mână cu mână!”) a început manifestarea din comuna Ghimeș-Făget, care a avut drept parteneri Societatea Cultural-Pedagogică „Grigore Tabacaru” Târhaș, Parohia Ortodoxă „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril” Făget, Cercul de creație „Mihail Spiridonici” Târhaș. A fost lansată cartea „Plaiurile ghimeșene, martor al universului cunoașterii”, de Petrică și Valeria Bilbok-Bârsan.

Carpica, LI

Numărul 51 al anuarului editat de Complexul Muzeal „Iulian Antonescu” Bacău este închinat arheologului Viorel Căpitanu, la împlinirea a 90 de ani de viață și a 65 de ani de la primii pași de cercetător istoric. Tot 65 de ani a împlinit Muzeul de Istorie (cum îndeobște i se spune), dintre care unii înseamnă și anii de fertil directorat al instituției, asigurat de proaspătul nonagenar. Cristinel Plantos îi realizează un amplu medalion (pp. 9-16), constatând că „Viorel Căpitanu reprezintă un model de muzeograf, un om pasionat și tolerant care s-a contopit cu meseria lui”. Volumul cuprinde comunicări prezentate la Simpozionul Național „Vasile Pârvan”, pe teme de arheologie, istorie, heraldică și numismatică, științe conexe.

Pagină realizată de Ioan DĂNILĂ

Grande
și Bacău

Mihai CEUCĂ

Grigorie H. Granda, de 125 de ani în eternitate

După un veac și un sfert de la mutarea la cele veșnice a poetului, scriitorului, jurnalistului și traducătorului Grigorie Haralambie Granda, o rememorare a ultimei părți a drumului vieții sale se impune, ca omagiu adus personalității sale. Ultima parte a drumului a trecut pe meleagurile Bacăului și a început la 1 februarie 1889, atunci când, descumpănit de evenimentele nefaste trăite la București, a acceptat postul de profesor suplinitor de limba franceză, la Gimnaziul „Principele Ferdinand I” din Bacău. Oaspetele urbei moldave s-a împrietenit repede cu câțiva dintre colegii de cancelarie. Printre ei se afla și fostul director, Ștefan Constandachi. În casa acestuia, profesorul s-a întâlnit cu Fotinia Băcu, fiica negustorului Ion Băcu. După un an, cei doi s-au căsătorit.

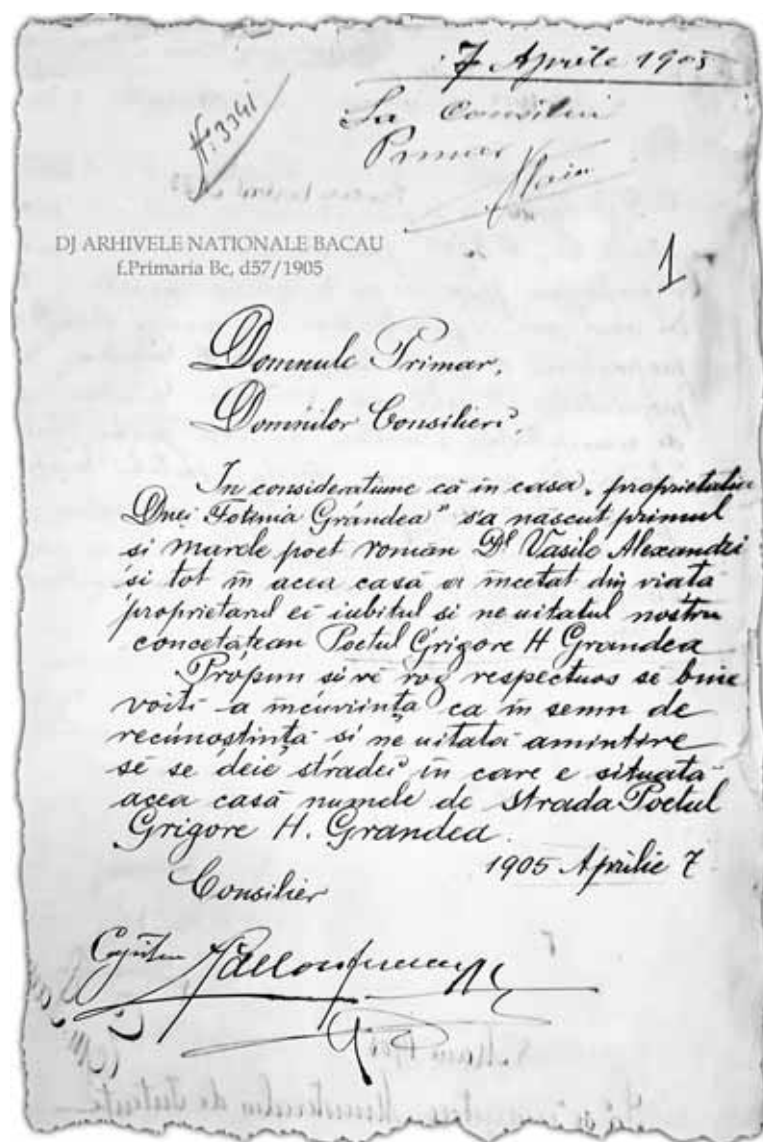
Orașul Bacău i-a devenit familiar mai cu seamă după ce Grigorie Granda s-a mutat în casa soției sale Fotinia, pe Strada Vântului, nr.2. În zilele ploioase, profesorul prefera să ajungă la gimnaziu pe cel mai scurt drum. De pe Strada Vântului, cotind la stânga, pe strada Buna Vestire, și după hală, la dreapta, mergea pe Strada Mare până la Catedrala „Sf. Nicolae”. Parcurgea apoi Strada Unirii, pe lângă gardul Grădinii Publice, și ajungea la școală, pe Strada Gimnaziului.

Zilele cu vreme frumoasă erau prielnice pentru relaxare. După ore, mergea agale pe aleile Grădinii Publice, admiră vitrinele magazinelor textile de pe Strada Centrală și galantarele prăvăliilor alimentare de pe Strada Cășăpiilor, traversa Piața Mică și, mergând câțiva pași pe strada Lecca, intra pe Strada Rahovei pentru a se opri în curtea casei sale cu grădina de flori.

În zilele de sărbătoare și în cele de vacanță pleca, împreună cu noua familie, care-l integrase cu căldură, în excursii lungi prin Munții Neamțului și la mănăstiri. În vara anului 1897, la finalul câtorva zile petrecute la Mănăstirea Agapia, a suferit o comoție cerebrală urmată de hemiplagie stânga. Suferința poetului readus la casa din Bacău s-a prelungit până în toamnă. În ziua sfântă de 8 noiembrie 1897, Arhanghelul Gavriil a adus vestea tristă că Dumnezeu l-a chemat la judecată, după numai 54 de ani petrecuți printre pământeni.

Casa de veci

Fotinia Granda-Băcu a fost martora plecării pe calea veșniciei a tuturor celor apropiați: părinți, frați și sot. Tatăl său, comerciantul Ion Băcu, a călcat în Lumea Veșnică în anul 1887, după ce abia împlinise 55 de ani. Băcu I. Ion, fratele cel mic, bine înzestrat intelectual, și-a început studiile superioare la Litere, în

Montpellier. Pornise promițător, în anii 1888-89, colaborarea la revista „Convorbiri literare”, publicând poezii originale și traduceri. Pasiunea pentru poezie a cedat în favoarea filozofiei, pe care o studiase și o aprofundase la facultăți din Germania. Elanul tânărului student s-a frânt la numai 23 de ani, doborât fiind de o dublă pneumonie, care i-a fost fatală. Trupul său și-a găsit odihna veșnică alături de tatăl său, în cimitirul din Bacău. După alți șapte ani, în 1898, lor li s-a alăturat și mama, Maria Băcu, născută Mătăsaru. Băiatul mare al familiei Băcu, Dumitru, absolvent de studii economice, a făcut carieră ca inspector financiar în Bacău. Atras de viața culturală a urbei, s-a integrat în cercurile culturale locale și a donat o importantă sumă de bani, precum și o bibliotecă bogată Casei de Sfat și Cetire „Vasile Alecsandri”, înființată de generalul-medic Dragomir Badiu. A ajuns la capătul drumului vieții în anul 1933, așteptând Învieria în cavoul familiei.

În anul 1904, după scurgerea a șapte ani de rânduială pentru pomenirea soțului decedat, Fotinia Granda a decis să construiască un nou loc de vremelnică odihnă pentru

Grigorie Granda. În acel loc, al destinului comun atât în moarte cât și în viață, urmau să fie reînumați toți membrii familiei sale, care se odihneau în Cimitirul Comunal.

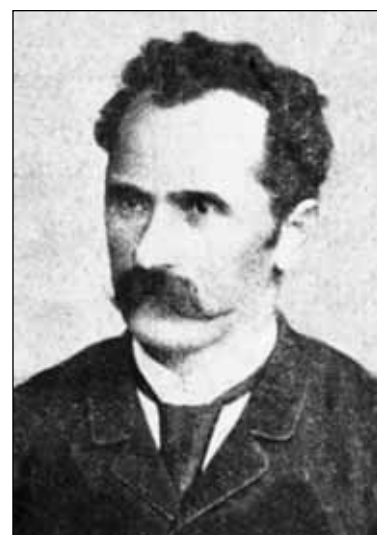
Proiectantul noului cavou, rămas încă necunoscut, a fost inspirat de arhitectura impozantului cavou al familiei Gheorghieff, din Cimitirul Bellu din București, ridicat în anul 1901, după planurile faimosului arhitect Ion Mincu. Cavoul Granda-Băcu este singurul monument funerar în stil neoromânesc din Cimitirul Central al Bacăului. Conform descrierii realizate de expertul în clasări și restaurări de monumente de patrimoniu arhitectural Andrei Pâslariu, „construcția a fost ridicată din zidărie de cărămidă și se caracterizează printr-un plan

pătrat la exterior, cu latura de trei metri, și circular la interior, cu un diametru de 2,30 metri. Spațiul interior este acoperit cu o cupolă mică din cărămidă, la baza căreia se găsesc patru ferestre înguste. Intrarea în cavou se face printr-un gol de ușă de inspirație medievală, similar celor întâlnite la intrarea în naosurile bisericilor moldovenești din secolele XV-XVI. Acoperișul construcției este simplu, în patru ape, de formă piramidală și încununat cu o cruce.”

Deși mult mai mic și mai sumar decorat decât modelul său bucureștean, cavoul Granda-Băcu repetă, într-o manieră simplificată, elementele arhitecturale definitorii ale acestuia. Sub streșină se găsește un registru de câte cinci ocnite pe fiecare fațadă, terminate la partea superioară în arc de cerc. La origine, registrul acesta al ocnitelor era decorat cu motive vegetale, decorație din care astăzi se mai păstrează doar câteva fragmente. Registrul inferior corespunde soclului, iar în registrul median se găsesc casete decorative realizate în tencuială. La colțurile cavoului Granda-Băcu, în locul unor simple muchii verticale, s-a adoptat o soluție constructivă și decorativă surprinzător de complexă: la nivelul soclului, laturile clădirii sunt racordate cu un arc de cerc convex, iar deasupra soclului, până sub streșină, cu un arc de cerc concav. La fiecare dintre cele patru colțuri se găsesc colonete robuste, împodobite cu elemente decorative în torsadă („frângii răsucite”) și protejate la partea superioară de copertine care creează impresia unor mici domuri sprijinite pe console. Colonetele simbolizau lumânări ale căror flăcări nestinse (astăzi dispărute) ardeau sub protecția domurilor. Pe grilajul din fier forjat al intrării în cavou sunt montate literele B și G, în amintirea celor două familii, Băcu și Granda, unite prin căsătoria dintre poetul Grigorie Granda și Fotinia Băcu.

• Cavoul din Cimitirul Central

Cavoul a avut șansa de a supraviețui până astăzi, chiar dacă amintirea poetului Grigorie H. Granda s-a diminuat în memoria comunității băcăuane. Îngrijit de Cornelia Băcu, sora mică a Fotiniei, și apoi, după război, de nepoata ei, profesoara Paraschiv-Băcu Cornelia, cavoul a fost salvat de familia inginerului constructor Nicolae Roșu. O restaurare profesionist realizată de noul proprietar readuce speranța păstrării pe termen lung a amintirii adormiților aflați în cavou.

Alertă pentru biografia lui Vasile Alecsandri

La puțin timp după sfințirea noului cavou, căpitanul Ioan Calomfirescu, consilier în Consiliul Comunal al orașului Bacău, inițiază procedura de schimbare a numelui „Străzii Vântului”, pe care se afla casa în care a locuit răposatul, în „Strada Poetul Grigorie H. Granda”. Motivarea demersului consilierului local poate constitui motiv de alertă pentru biografia poetului Vasile Alecsandri. Autorul petiției invita colegii de consiliu să ia „în considerațiune că în casa proprietatea Dnei Fotinia Granda s-a născut primul și marele poet român DI Vasile Alecsandri și tot în acea casă a încetat din viață proprietarul ei, iubitul și neuitatul nostru concetățean Poetul Grigorie H. Granda...” Un document aflat în dosarele arhivelor băcăuane, dezbătut într-o ședință oficială a Consiliului Comunal Bacău și materializat într-o hotărâre a consiliului, cu votul unanim al celor unsprezece consilieri, este un act inedit și prin prisma faptului că în anul 1905 nu se vehicula încă mai multe variante ale numelui și locului nașterii poetului Vasile Alecsandri.

Pentru a domoli vâlvătaia unor potențiale dezbateri aprinse ale subiectului, se recomandă ca prim contraargument catagrafia populației din Bacău anulului 1820 (*Acta Bacoviensia*, vol. IV/2009, p.13). Incontestabilul document, existent în arhive, confirmă că în lista locuitorilor urbei figura familia medelnicerului Vasile Alecsandri, dar nu și cea a negustorului Băcu Ion. Evident, o calmare a spiritelor nu presupune și o abandonare a subiectului.

Eu, când scriu despre Tatiana Ernuțeanu, scriu despre poezie! – și da, mai în glumă, mai în serios, de fapt foarte serios, toate textele Tatiane poartă în structura lor interioară un inefabil care se află în strânsă legătură cu fiorul și experiența unei poezii de mare forță, un spațiu în care își închide parte a temerilor, speranțelor, așteptărilor, probabil din necesitatea unor reevaluări ulterioare, pentru că – cel puțin așa am înțeles eu! – coordonatele trasate de aducerile-aminte curg prin contururi noi către clipa propriu-zisă a rostirii. Așa cum ne-o devoalează, în ceea ce o privește, întreaga existență se desfășoară în raporturi complexe cu rațiuni motivate diferit, însă asumată chiar în forma unor trăiri în parte paroxistice. Cu ceva timp în urmă scriam despre primul volum de versuri – *Carne, visuri și oase triste uitate în Hydra*, apărut la Ed. „Eikon” – că îi propune cititorului mai multe straturi încercate semantic, straturi ce formau într-un final o structură de o soliditate aparte, cu forța de a-și fi demonstrat viabilitatea chiar prezent imoral și demotivat. Priveam atunci diferit realitățile Hydrei, concluzionând că tocmai acesta părea mai degrabă ținutul unei stări nemaivăzute, putând fi locul damnat în care sunt închise toate razele ce vor fi scânteiat pentru câteva clipe în absurdul atotprezent ce măcina și încă mai conjugă existențe – sugestia fiind, pentru încă o dată, aceea că „poemele nealese” viețuiesc fatidic: „Dincolo de hotare nu am călcat și viața mi-o plimb ca pe un pumn de semințe pe/ care nu știu unde să-l arunc” („Viața ca un tabel XL”). Reflex dorit ori ba al voinței de reprezentare în descendență schopenhaueriană, lumea Tatiane Ernuțeanu e și un manifest postmodern ce adăpostește preponderent tensiunile unui personaj care mizează pe onestitate. Eminamente confesiv, excursul existențial turnat în formă lirică nu a fost și nici nu este

temeiuri în acvaforte

Marius MANTA

Lirica paroxistică a Tatiane Ernuțeanu

condiționat de respectarea regulilor formale, ci răbufnește cu tărie, făcând loc unei logici intrinseci, în care se pot întâlni paradoxal absurdul, insolitul, suprarealul. Și aici, ba poate mai ales aici, poezia înseamnă stare a spiritului, asumarea din plin a tuturor trăirilor, distrugerea oricărei măști, conținut afectiv-reflexiv transfigurat și stilizat într-o viziune poetică în stare de a răsturna banalul unor „locuri comune”. În mod cert, vocea poetică determină o altă ordine a realului în măsura în care esteticul presupune libertate și autonomie.

Cel de-al doilea volum abia apărut – *buletin de știri blues* (Ed. „Tracus Arte”) – ne îndreptăză câteva „poeme ale fragilității deopotrivă agresate și agresive” (Al. Cistelean), desfășurate în fața ochilor așa cum ar fi putut rula pe un prompter cu chef de a face farse. În primă instanță, probabil senzația lectorului va fi aceea a unei lecturi inadecvate, care reclamă în tot cazul revenirea asupra „artefactului”.

Primul poem e unul al deschiderilor, mută linia orizontului către singurul plus infinit posibil – recunosc că l-am citit în cheia perechii eu-tu (Martin Buber): „ceea ce conține o realitate/ e posibil să nu existe

deloc în alta/ cu toate astea continui/ să stai pe o suprafață lipsită de precizie/ cu obiecte mici/ fără să le vezi așa/ fără măcar să-ți dai seama/ că nu păstrezi distanța corectă/ cineva îți spune că ești trează/ simți aluneci și vrei/ din nou travaliul visului/ unde ești prezentă prin absență/ un nou om încălzit/ de o formă primară de fericire/ pe care o numești inexistentă” (1). Creația presupune sacrificiu, iată de ce autoarea își așază volumul în siajul unui motto precum „I can only connect deeply or not at all” (Anais Nin). Poemele nasc conștiința, iar sensul Cuvântului instaurează temeii existenței – flashuri care anunță asumarea unei pre-ordini: „atingerea/ în clar/ pe umăr [...] / încordare și freamă/ pe traiectoria amintirii/ clipei/ înainte de somn/ într-un spațiu gol/ în care nu există nimic cu adevărat/ mai mult decât un sistem de idei inconștiente și/ legănarea minții pe linia ștersă/ din suprafața care nu e nici cearșaf nici realitate/ a maxilarului tău” (2). Tema-vedetă surprinde însăși dinamica apropiierii și depărtărilor în cuplu, fiind interesată de întreaga gamă a motivelor de a te încrede în *celălalt* ca posibilitate de afirmare a propriului destin.

Asistate uneori de o geometrică transfigurare a realităților concentrice, visul și corpul continuă ca unități indivizibile, așa cum înregistrăm în cel de-al patrulea text: „... split screen în vis în ritmul sângelui tău singurul ritm pe care/ mai știu să-l redau// nu iau cu mine nimic ies din moment cu totul// se ajunge mereu/ să simplific în sumă/ visul + corpul/ unități simple indestructibile/ ce se întorc nefolosite”. Structurate în secvențe lirice contrastante ca întindere, textele nu sunt diferențiate prin titluri, trimitând către parcurgerea mai multor etape ale aceluiași continuum. Chiar dacă rareori avem parte de mofturi ivite de niciunde („te trezești tăcută/ nu e cazul să faci mai mult/ nimic nu este schimbat/ cu backspace te poți întoarce oriunde/ spam my will”), aici, în cel de-al doilea volum, ludicul e abandonat în colț, prim planul fiind ocupat de rostirea gravă. Textele autoarei reflectă propriile temeri, sunt apa-oglină în care eul liric își poate înregistra sau nega distopiile: „încercăm să surprindem/ pe suprafața translucidă a apei/ toate micile noastre fisuri absentele toate semnele disperării” (6), „imi amintesc totul/ fața de masă în flăcări disputa care a impus mișcarea/ spiralele de fum ridicare spre cer/ ca o rugăciune să nu se schimbe nimic/ apa/ apa e singurul lucru pe/ care nu mi-amintesc” (19).

La braț cu Freud, eul liric încearcă să-și definească traumele. Aș zice că fiecare „îndepărtare” de o prezentă investită cu soliditate și sens naște o frică compulsivă care generează la rândul ei – într-un joc cauză-efect – nevoia unor

noi repere: „ceea ce mă fixează/ e ceea ce dă sentimentul/ că în dulap nimic nu s-a schimbat/ aceleași rufe călitate/ toți cei vii și cei morți/ printre rafturi și lavandă/ segmente artificiale/ că stăm pe loc” (10). Într-adevăr, cred că, într-o bună măsură, poezia ilustrează nevoia *celuilalt*, resimțită și în forma unei stări de grație. Un *eu* și un *tu* deloc generici care să susțină sub forma a doi poli esențiali rosturile iubirii și ale singurei vieți acceptabile. Cuvintele autoarei atarnă greu, au energie, sunt palpabile. Poezia Tatiane Ernuțeanu e – fără să-și dorească neapărat – în contra „direcțiilor” momentului; nu e un discurs legat de conjunctură, nu prețuiește stereotipiile și mai ales nu e dispusă să caricaturizeze. Nici nu va trage cu ochiul, nici nu va privi cu lupa – de multe ori, cu o cuvenită detașare, autoarea operează atât la nivelul realității imediate („oamenii nefericiți sunt cei mai periculoși/ pentru că sunt antrenați să reziste” (20)), cât și la cel al valorilor morale, notând cu simplitate: „egalitatea/ se observă/ doar din poziție superioară/ spre exemplu de la etaj/ un etaj deasupra căruia/ nu mai stă nimeni/ decât Dumnezeu” (24). Chiar dacă odată cu prozopomele din a doua parte a volumului autoarea demonstrează și dexterități de o logică convenabilă (a se vedea 41), acest „buletin de știri blues” are o arhitectură bine dusă la capăt, consumându-se sub auspiciile unor trăiri de o intensitate ieșită din comun, dar propunând și disponibilități intertextuale însemnate, ce indică deopotrivă „știință de carte” și mult har poetic. O poezie a situațiilor de urgență! Nu ai cum să nu o îndrăgești pe Tatiana Ernuțeanu când declamă: „Nu-mi comisionez dorințele. Și nu m-aș dezice de cine sunt, cu toate superficialitățile mele de blondă, cu trăiri paroxistice”.

• autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți •

Paisprezece bărbați de nisip

Nu știu dacă întâmplător sau nu, cartea de poezii *Bărbații noștri de nisip* (Craiova, Ed. „Aius”, 2022), de Ana Paraschivescu, m-a făcut să mă gândesc la Emily Dickinson, deși stilistic vorbind nu seamănă. Mi-am amintit de Emily Dickinson pentru că ea a scris peste 2000 de poezii, dar în timpul vieții se pare că a publicat doar zece. *Bărbații noștri de nisip* conține paisprezece poezii și cu toate acestea volumul convinge. Autoarea ne prezintă aici nu tipologii masculine, ci patologii, pe care le sondează cu finețe psihologică. În cele paisprezece portrete descoperim slăbiciunile unor oameni, cu viduri sufletești strâns legate de tenebre. Poeta prezintă diferite cazuri când neîmpliniri sau eșecuri s-au răstrânt asupra unei persoane, dereglându-i mintea. Pentru unii, deznădejdea devine atât de înfiorătoare, încât se consideră damnați și

recurg la automutilare. Alții, dominați de orgoliu sau conduși de instincte primare violente, fac rău celor din jur, mergând până la crimă. Exemplificăm citând integral poemul „Răzbunătorul”: „el taie crengi mărunț mărunț/ își face ceai de ghimbir fără zahăr/ mestecă răbdător dă târcoale cotețului de găini/ are una preferată/ ea se sperie el se sperie noaptea se lasă/ numără posibilitățile/ taie crengi mărunț mărunț/ face un grafic desenează un tabel/ o libelulă se așază pe un genunchi/ e gata să ia o decizie/ nu știe pe care să o aleagă/ are mâinile puternice când doarme/ altfel e firav se tot gândește/ a murit jumătate de glob/ doar victime vede în jur și crengi/ le toacă mărunț mărunț/ le mestecă și bea ceai/ a uitat tabla înmulțirii/ încercuiește ultima decizie/ mărunț mărunț”. După cum se poate constata, poeta cultivă alegoria, iar unele fragmente

sunt atât de sacadate, încât par notații de reportaj. Concise, portretele lirice realizate de Ana Paraschivescu sunt memorabile, au darul de a tulbura. L-au impresionat și pe poetul Claudiu Komartin – și doar e proverbială exigența gusturilor acestuia la poezie –, care scrie pe coperta a IV-a: „Galeria de personaje din acest al doilea volum al Anei Paraschivescu aduce în fața cititorului paisprezece *bărbați de nisip* care amintesc, măcar prin onomastică, de jocul de tarot, cu avatarurile sale circumscrise simbolizării oculte. Poemele Anei Paraschivescu sunt însă realiste, directe și empatică, venind pe filiera figurilor din *Spoon River* descrise de Edgar Lee Masters. O carte subțire și pitorească a unei poete ajunse la maturitate”.

V. SAVU

conexiuni

Ștefan RADU

E cool să fii anticreștin!

În urmă cu câteva luni, un mediocr politician român îi categorisea pe ortodocși ca fiind un fel de „oameni ai cavernelor”. Un amic al său spunea despre Fecioara Maria că este „o femeie de moravuri ușoare”. Indivizii cu pricina sunt greu de luat în seamă, chiar dacă își dau aere de intelectuali. Se cred „cool” pentru că chițăie și ei în agitatul cor al curentului „cancel culture”. Să ne amintim că, în decembrie 2011, kongresmenilor americani li s-a cerut, în mod oficial, să evite ca în scrisorile adresate alegătorilor din circumscriptii să folosească urarea „Crăciun fericit!”, pe motiv că n-ar fi „corect politic” (obsesia Școlii de la Frankfurt, în frunte cu Theodor Adorno, Erich Fromm și Herbert Marcuse, pervertită în teroare de stat de către Lenin și Stalin)! Asemenea situații le trec în categoria anecdotelor infantile, chiar dacă ele se repetă continuu de vreo două decenii încoace. Sunt repuse în discuție, de-a valma, evenimente tragice din ultimele două milenii de istorie, cu scopul declarat de a demonstra nocivitatea creștinismului în evoluția societății umane. Se amestecă noțiuni, principii, declarații doar pentru a susține un sofism; arareori se face distincția dintre credință și instituția bisericii, dintre învățătura lui Iisus și interesele unor reprezentanți ai clerului... Secularizarea, inițiată de iluminiști, pusă „în operă” (cu ghilotina!) de Revoluția Franceză, a trecut, astăzi, la un alt nivel: în numele libertății omului, se construiește o doctrină a excluderii ce se revendică din experimentul intelectual din secolul al XVIII-lea, având ca fundament filosofic cinci concepte: rațiune, natură, progres, fericire, libertate. Iată că asistăm la instituirea *statului fundamentalist secular*. Noțiunea nu am inventat-o eu. Mark J. Cherry, profesor de etică aplicată la Universitatea St. Edward din Austin (Texas), în seria sa de eseuri despre „noul ateism”, preia expresia de la H. Tristram Engelhardt jr. (autorul unor tratate științifice de referință precum „Fundamentele bioeticii creștine”). Ne aflăm, așadar, în fața „extremismului rațional” care și-a propus eradicarea „rămășițelor mistice” din formele instituționalizate ale societății pentru a promova o *morală rațională* în care omul ia locul lui Dumnezeu, în centrul Universului. Progresul prin noi înșine! Ce mare victorie a fost interzicerea afișării în tribunale a celor zece porunci? Probabil magistrații sunt mai puțin streșați când achită un infractor pe motive procedurale... Cât despre „monetizarea” Crăciunului ce să mai vorbim?! Discret, ni se interzice să vorbim despre Nașterea lui Mesia, Fiul Dumnezeului cel Viu, însă suntem sufocați de îndemnul publicitar pentru a cumpăra tot felul de nimicuri. „Moșul” (cam supraponderal!) este glumeț, bea energizante și face propagandă consumerismului. Am uitat a fi, gonind după a avea...

Origen ne spune că „Dumnezeu nu vrea să impună binele, dar vrea neapărat ca oamenii să fie liberi”. Să creadă în ce vor, când vor și cum vor! Aleg și își asumă responsabilitățile și riscurile. Impunerea unor reguli care stabilesc ce este bine și ce este rău doar pe principiul democrației și libertății comune este forma modernă a totalitarismului instituționalizat. Adevărul nu se stabilește cu majoritate de voturi. Iar legalitatea nu se suprapune moralei. Legalizarea prostituției nu înseamnă că ea devine normă morală. La fel se poate discuta despre sinuciderea asistată sau avort... Viața unui om nu este condusă doar de un set de reguli raționale aplicabile unor parametri materiali, cognoscibili, palpabili și măsurabili. Există emoții, frustrări, frici, empatie, ură, dragoste. Despre toate astea, fizica, matematica sau chimia puține lucruri dezvăluie. Concluzia o găsim în cuvintele Î.P.S. Hierotheos Vlachos, mitropolitul grec recunoscut ca una dintre cele mai puternice voci ale ortodoxismului: „Biserica este viață, nu instituție!” Și viața ne învață că singura valoare absolută este iubirea. În decembrie se vorbește mult (și se face puțin!) despre milostenie, despre a *dăru*. De parcă iubirea de aproapele tău este cu program! În 1 Corinteni 13.3 ni se spune: „Și dacă mi-aș împărți toată averea pentru hrana săracilor, chiar dacă mi-aș da trupul să fie ars, și nu aș avea dragoste, nu-mi folosește la nimic”. Și André Malraux susținea că „religia nu înseamnă nici ierarhie, nici organizare instituțională”; este un mod de viață, de trăire în legea divină, fără să conteze cât de cool ești.

Imn soarelui

... Atunci adevărul îmi apăru
Ca o siluetă prestigioasă înfășurată
în văluri adânci de aur,
întunecând lumina soarelui cu altă lumină,
esențială.

Un viscol de unde trecu prin lucruri
Descoperind adevărata lor față
până atunci neștiută

Nu mai recunoșteam nimic din ceea ce fusese
lângă mine
Toate obiectele pe care iluzia le împrăștiase
în Spațiu
se topiseră sub o rece și necruțătoare privire.

Mă simțeam stingher într-o lume părăsită
de incertitudini
Ai fi zis că numai forma supraviețuiește
sub eroziunea logicii;
Adevărul îmi răpise soarele de fiecare zi;
alfabetul cu ajutorul căruia comunicam
cu lumea...

Și iată-mă dintr-odată azvârlit pe creasta
unui gigant.

(nafragiat în Absolut)
otrăvit de o lumină tristă ce nu-mi folosește
decât pentru a-mi da seama
Cât de mare este singurătatea
în care m-am născut.

O, Soare, izgonit din sihăstria ta de flăcări,
distrugător și regenerat al acelor structuri
misterioase

Singurele unde Viața și Iluzia pot să respire,
Soare anahoret, coordonator al acestui colț
obscur al universului,
Zdrobește cu masa ta hiperbolică
Schema imaterială a Adevărului
– această fantomă inumană, născută
pentru sine însăși –

pentru ca spiritul meu, orbit de lumină,
să se poată resorbi în vârtejul imaterial
al Universului,
în sorbul unei realități fără trup,
ce trebuie să existe
din moment ce am visat-o într-o noapte
când între mine și lume
nu exista nici o altă victimă.

Printre ramuri,
același freamăt de aripi

La drept vorbind, arborii sunt niște divinități
tăcute,

n-a mai rămas în ei
nimic din îndrăzneala uriașului copac Yoggdrasil,
care, spărgând cu furie

legile Dezordinii Universale,
a țâșnit ca un fulger din magma crepusculară
purta în crengi, printre frunze,
o lume întreagă de puteri strălucitoare
cu dinți de lup și coarne de cerb rămuroase
ca niște fulgere.

Copacii noștri au uitat astăzi de Marile Proiecte!
Ei nu mai trebuie să inventeze un Cosmos întreg
sau doar părți din ale acestuia, armonice;
ei se mulțumesc să-și guverneze

modesta lor parcelă de viață
prin mici minuni de rutină;
să înflorească la timpul potrivit,
să dea roade,
să-și piardă frunzele și tulpinile
atunci când Inexorabilul Ritm le-o va cere.

Viorel
DINESCU

Într-adevăr, în interiorul trupurilor de lemn
e întuneric și liniște,
iar seva clocotește molcom printre conducte
ca prin niște nevăzute calorifere ale nopții.
Deși, pentru ca strădania lor să capete
un sens omenesc,

în centrul ideal al ființelor vegetale
li s-a hărăzit câte o nimfă nemuritoare,
o hamadriadă albă cu plete lungi de mătase
care-l inspira ajutându-l să poetizeze
creșterea și descreșterea anotimpurilor,
să pregătească în fructul oprit nepieritoare
sămânța a dragostei
pe care oamenii o așteaptă cu înfrigurare
și uneori în zadar.

Și atunci când copacii pier,
nimfele se prefac în păsări
și se-ntorc ca să cânte printre frunzele veșnice
ale copacului primordial.

Exod

Trec pe drum din poartă-n poartă
Calul spre apus mă poartă
Ca să plec să uit de soartă
Și de viața ce n-așteaptă
Să cobor din treaptă-n treaptă

Alelei, lume pustie
Cum te zbați în sărăcie
Și trăiești ca-n colivie
Că așa a fost să fie
Că ai tăi băieți și fete
Pleacă-ntruna, cete-cete,
Înspre țările secrete
Unde curge în tăcere
Numai lapte, numai miere

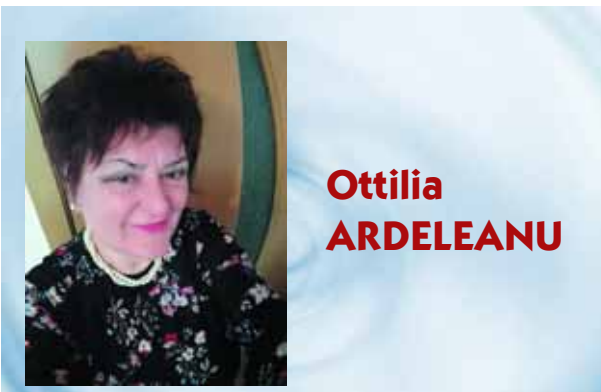
Savai, voi copii și frați
Veri de mână și cumnați
Pe topor ați fost jurați

Brazda să v-o apărați
Nu în lume să plecați
Să v-azavediți acum
La o margine de drum
Într-o țară arsă scrum
Cu speranțele de fum
Așteptând flămânzi și goi
Judecata de Apoi

D'alei, om bogat la minte
Ce blestem mi te cuprinde
Ca să sari peste morminte
Și nu vezi nimic 'nainte
De ce pleci de lângă noi
Într-o lume de strigoi
Ce n-au tată, n-au nici mamă
Și te-or ține de pomană
Până-ajungi sărac și rupt
Să-njuri satul ce l-ai supt

Țărane, Măria-ta
Timpul țării nu-l mai da
Mori cu bani în pungă
Că vor să te facă slugă
Nu cum ești acum stăpân
La al țării tale sân
Și de-ți vin tâlharii-n prag
Pune mâna pe ciomag

**Ottilia
ARDELEANU**

nici nu mai știu de când

mi-am propus să ies pe străzi
și să revendic liniștea
să o iau așa pe strada mării
printre brazii îmbrăcați de iarnă
să fac dreapta la primărie

omului de zăpadă
cu inima în trei culori
să-i pun în loc de mâini pancarte
pe una să scriu liniște
pe cealaltă
oamenii se iubesc

și-apoi doar pașii mei
încălțați de îndrăgostiți

renovare

convinsă că Dumnezeu nu lenevește
nici măcar pe canicula asta
ci schimbă tapetul prin camerele inimii
dă jos candelabrele națiunii
și rotește un singur bec economic
urcă și coboară la fel de vioi ca atunci
când te muți în casă nouă
știi că e a ta și asiguri tot confortul
plantează mulți pomi cu fructe mălăiețe

trimite apoi îngerii în misiuni speciale fiindcă
unii trebuie puși la muncă trași la răspundere
și amendați pentru indiferență
cutiile se pun la cutii pungile la pungi sticlele
la sticle minciuna la minciună
pentru o contorizare mai rapidă a nivelului de trai

ecluza nu mai permite accesul vapoarelor
e trist când oile sunt înecate mai ceva
decât la potop
algele și scoicile au ales discreția anul acesta
soarele arde câteva păduri iar pădurile trec
în administrații
să nu știe proprietarii unde se duce lemnul
voi decupa aerul și voi scrie cu ghearele
unui vultur

Dumnezeu nu se va supăra că am să consum
ozonul mai mult decât mi-e porția
continuă să renoveze a ajuns la tavan
și am senzația că întreg cerul cade pe mine

măreția din care fac parte

de stele grea cade noaptea
crește repede pruncul de întuneric
îmi trece de creștetul
brazilor

se rotunjește întunericul
în pântecul țuguiait
așezarea doarme lângă tismana

la picioarele sfinților
dimineața își pregătește ieslea

noaptea geme de liniște
niciodată nu m-aș teme
de-un cerb de muțenie cât
zorile deschid ochii

i se rupe apa și plouă cu stele gemene
în iubirea locuită
de trupurile noastre îndoite
de mâinile noastre în rugă
de buzele noastre întinzând
sărutul
pe pielea ei
transpirată de travaliu

încă o zi cu țipătul unei păsări

căutare

dacă vrei să fii tu fă ce-ți trece prin minte
scoală-te în toiul nopții deschide larg fereastra
să între liniștea peste tine
să n-o dai afară cu forța fiindcă dacă pe ea
o vei pierde
vei fi amenințată mereu de obraznica singurătate
mergi prin întunericul tău cu ușoare dăre de lună
până la espresso

pe băjbăite fă-ți o cafea îmbată-te
de mirosul ei amar fără să atingi buza ceștii
dacă în timpane îți ajunge amintirea unui cântec
visează-ți dragostea nevăzută
să nu ți se pară cumva prostește că sânii
devin ascuțiți și somnul piere pe coapse în jos
fără busuiocul sorții sub pernă îi vezi chipul
ochii verzi

barba atingându-ți pielea fiorii tăind în carne vie
dacă vrei să fii tu urează-i bun venit hologramei
de dragoste îmbrățișează strâns trupul risipit prin
cearșafuri bărbatul care vine și pleacă încât nu
apuci să te sature de potența lui
aprinde-ți o țigară trage cu poftă din ea nicotina
fă inele-inele din aerul turbure
pune-ți-le pe degete ca de-o logodnă

neîntâmpată vreodată
pornește laptopul intră pe fb unde ți se pare
că sunt toți prietenii
de fapt ne ispășim propria noapte aleatoriu
pe ecrane tot mai multe care acoperă trist
realitatea

dacă vrei să fii tu apucă-te și scrie
orice n-are legătură cu ceilalți
scrie despre tine și viața ta despre fricile
din ultima vreme

despre toate măștile aruncate la gunoiul planetei
despre câtă depărtare ai pus între tine și iubire
cu iluzia că te vei descurca impecabil
râzi în gura mare de liniștea asta acută
până ce noaptea se sparge în mii de cioburi
și de nu știu unde cineva le adună

pe un fărăș mare stârnind interesul
unei dimineți ameteite ținându-și umbrele de ziduri
dacă vrei să fii tu plângi plângi până când se rup
zăgazarile singurătății
iar viitura va lua tot ce n-a fost iubire în lumea
de după potop
se va instala o nouă liniște unde te voi căuta
ca și cum nu te-aș găsi
dragostea mea dacă vrei să fii tu

lumi anglo-saxone

Elena CIOBANU

Cărți și oameni

Spre sfârșitul fiecărui an, prin noiembrie-decembrie, *Times Literary Supplement* oferă cititorilor săi o listă generoasă de cărți publicate în anul respectiv, care i-au impresionat cel mai mult pe redactorii și colaboratorii ei, care își motivează preferințele prin câte un text scurt, percutant. Lista de anul acesta cuprinde, în mod nesurprinzător, destul de multe romane, unele cărți de poezie, biografii, volume de memorialistică, studii istorice sau sociologice, studii despre animale sau despre arhitectură, traduceri literare. Impresionat de versiunea în engleză a unui roman rus scris cu mult timp în urmă și ignorat până acum, un critic se întreabă retoric cât va mai trece până când traducătorii vor descoperi un nou James Joyce printre scriitorii ruși ce sunt acum puși pe fugă din țara lor de către un regim care nu le vede cu ochi buni contestările. Aluzia la James Joyce nu e întâmplătoare, căci anul acesta se împlinesc o sută de ani de când celebrul irlandez și-a publicat opera.

Dar mai e un centenar important în acest an. La el mă gândesc când observ că, în lista cărților preferate, se menționează de două ori ediții de poezii ale lui W.H. Auden și, tot de atâtea ori, studii despre poezii romantice. Poezia nu și-a pierdut deci fascinația, lucru important de reținut în anul în care sărbătorim o sută de ani de când T.S. Eliot a publicat dificila, dar provocatoare *Țară pustie* ce avea să devină piatră de hotar a poeziei occidentale din secolul al XX-lea.

Nu putem să nu ne întrebăm în ce măsură a atras poemul lui Eliot atenția publicului profesionist al anului 1922. Câți dintre cei care ar fi fost atunci întrebați despre cărțile lor favorite din acel an l-ar fi menționat pe autorul *Țării pustii*? În 1922, probabil că foarte puțini, iar asta din simplul motiv că textul a fost publicat în octombrie, în Anglia, și în noiembrie, în America. Însă furorile pe care le-a stârnit rapid în cercurile literare ale vremii nu au întârziat să se facă simțite în lunile și anii următori.

De atunci, multitudinea și diversitatea reacțiilor critice nu au făcut decât să-i confirme valoarea. *Țară pustie* a lui Eliot a avut susținători entuziaști, dar și detractori cu aplomb. Ezra Pound a văzut în „manuscrisul poemului haotic și lăbărțat” pe care i l-a prezentat T.S. Eliot cu câteva luni înainte de publicare nici mai mult, nici mai puțin decât „o capodoperă, unele dintre cele mai importante 19 pagini scrise în limba engleză”. Alții au fost alienați de fragmentarismul, elipsele, colajele și obscuritățile adânci ale poemului și nu s-au ferit să-l declare „o adunătură de fleacuri” (cum a făcut poeta americană Amy Lowell) sau „o paradă pompoasă de erudiție” (cum a făcut-o poetul și criticul american Louis Untermeyer).

Nici comentariile celor din Anglia nu au fost mai puțin divizate. Într-o recenzie apărută în septembrie 1923 în *Times Literary Supplement*, doi critici nu pot să nu observe că „domnul Eliot este extrem de sofisticat”, emoțiile lui neajungând niciodată la cititor într-un mod direct, ca în poezia admirabilă a lui John Keats, ci prin intermediul unui „zig-zag de aluzii” pline de „reticență” ale unui poet care, deși e „capabil de un stil mult mai rafinat decât al celorlalți poeți din generația lui”, se limitează să „împrumute cea mai mare parte a versurilor sale bune”, fiind original doar într-o mică măsură. Uneori, notează îngrijorați recenzenții, poetul „frizează incoerența”. În final, ei își exprimă speranța că Eliot va înțelege „limitele” metodei sale și că își va recăpăta controlul asupra darului său poetic „în urma acestui ambițios experiment”.

Că nu au avut neapărat dreptate în tot ce au afirmat despre Eliot se vede nu numai din faptul că azi nu se mai poate vorbi de modernismul poetic fără a i se menționa capodopera, dar, mai ales, din faptul că viziunile lui disparate, coșmarești, continuă, în mod frapant, să exprime lumea. Această rămâne același deprimant „gunoi împietrit” despre care vorbește, înstrăinată, vocea poetică a *Țării pustii*: „ce rădăcini se mai pot prinde”, „ce crengi mai pot odrăsi din ea”? „Fiul omului” nu poate răspunde la această întrebare pentru că el „nu cunoaște decât un morman de imagini frânte în care bate soarele”. În acest iad bântuit de „tunete uscate, sterile și fără ploaie”, unde „nimeni nu poate să se așeze ori să se ridice ori să se întindă”, plutește serafic, într-o simplitate tulburătoare, singura întrebare ce mai poate restabili un sens: „Noi ce am dat?”

Ion Ghelu-Destelnica - 100

- Sâmbătă, 7 mai 2022, a plecat de la Oficiul Poștal Nr.1 Bacău o trimitere poștală filatelice complexă (carte poștală, timbru și ștampilă personalizată), în 50 de exemplare, către principalele asociații filatelice din țară și către o serie de instituții de cultură.

- La Biblioteca Comunală „Ion Ghelu-Destelnica” din comuna Stelnica (primar, Costel Brateș), a fost lansat ghidul „Teatru în școala ta”, de Radu-Bogdan Ghelu, destinat elevilor și cadrelor didactice, care actualizează metoda de lucru a maestrului Ion Ghelu-Destelnica.

- La Vama Veche, a avut loc prima ediție a Taberei de Arte Integrate „Ion Ghelu-Destelnica”, cu sprijinul Universității Naționale de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L.Caragiale” București și al Asociației Artipic Iași. Au participat studenți și masteranzi ai Facultății de Teatru (programul de licență „Artele spectacolului – păpuși și marionete”) și

Un parcurs integral cunoaște Centenarul nașterii acestei personalități proteice: scriitor, animator cultural, făuritor al școlii de teatru în Bacăul celei de-a doua jumătăți a secolului trecut. Programul gândit de Fundația Interetică pentru Cultură și Artă „Ion Ghelu-Destelnica” (președinte, Radu-Bogdan Ghelu) și sprijinit financiar de Consiliul Județean Bacău a demarat pe 7 mai (ziua venirii pe lume a celui evocat, la Stelnica, Ialomița) și are drept punct final ziua de 17 decembrie, data trecerii în eternitate. Iată, pe scurt, evenimentele înregistrate:

membri ai trupei FOCUS POCUS, specializată în animații stradale și jonglerii cu foc.

- La Biblioteca Județeană „Costache Sturdza” din Bacău a fost lansat primul volum de dramaturgie, din ciclul „Opere complete”, de Ion Ghelu-Destelnica (Bacău, Editura Panta Rhei, a Centrului European pentru Strategii Durabile). Au prezentat Dumitru Brăneanu și Ioan Dănilă, iar despre autor au vorbit Constanța Zmeu și Carmen Voisei.

- La Onești, unde Ion Ghelu-Destelnica a derulat cea din urmă secvență a activității sale profesionale, elevii Colegiului Național „Grigore Moșil” au audiat un medalion închinat autorului piesei „Fata tatei cea frumoasă”.

- Cu sprijinul Consiliului Județean Ialomița, prin Centrul Cultural „Ionel Perlea”, la Slobozia a avut loc prima ediție a Festivalului Național de Mentorat „Ion Ghelu-Destelnica”. Am avut plăcerea, ca pre-

ședinte al juriului, să înmânez Marele Premiu dlui conf. univ. dr. George-Adrian Peticilă, prodecan al Facultății de Horticultură de la Universitatea de Științe Agronomice și Medicină Veterinară București.

- În Aula „Vasile Alecsandri” a Universității „Vasile Alecsandri” din Bacău, studenții Facultății de Litere au făcut cunoștință cu ciclul de piese „Păcăliada”, de Ion Ghelu-Destelnica. Fiul scriitorului, actorul Radu-Bogdan Ghelu, a oferit o demonstrație de lectură expresivă a unui text, ceea ce m-a făcut să le reproduc viitorilor educatori vorbele unui pedagog experimentat: „Prestația unui profesor e 80 % actorie și restul știință”.

- Radu-Bogdan Ghelu i-a provocat pe elevii Colegiului Național „Vasile Alecsandri” Bacău la un dialog nonconformist, plecând de la citirea și interpretarea unui text (la prima vedere) din „Păcăliada”.

Ultima acțiune din cadrul Proiectului, din 17 decembrie, a programat la Teatrul Municipal „Bacovia” o suită de evocări pe viu, sub genericul blagian „Pașii maestrului”.

Ioan DĂNILĂ

• Geanina Ivu - Illice

Festivalul Limbii Române

Filiața Brașov a Uniunii Scriitorilor din România a organizat a doua ediție a Festivalului Limbii Române, în colaborare cu Academia Forțelor Aeriene „Henri Coandă”, Asociația Culturală „Libris” și Coresi Business Campus. Tema colocviului a fost „Limbă și ideologie”. Adrian Lesenciuc a fost gazda acestei întâlniri, care și-a propus să evidențieze identitatea culturală a Brașovului în fața unui public tânăr și să creeze legături între scriitorii din diferite zone ale țării. Au participat Varujan Vosganian, Horia Gârbea, Vasile Spiridon, Nicolae Prelipceanu, Magda Mirea, Luminița Cornea, Mircea Moț, Florin Șindrilăru și Gabriela Gîrmacea. Invitații s-au referit la limbajul codat folosit în perioada comunistă, la clișeele lingvistice din comedii caragialiene sau la aspecte ale limbii în opera lui Marin Preda, la discursul din textele vechi (*Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung*, cronicile moldovenești din secolul al XVII-lea, pravile), la cultivarea limbii în școală și la examene, la degradarea limbii în diferite contexte de comunicare sau la modul în care noile tehnologii influențează comunicarea în societatea contemporană. Lucrările colocviului vor fi publicate în numărul 4/2022 al Revistei „Libris”. (G. GÎRMACEA)

Instantanee de la Revoluție

Romanele postdecembriste care tematizează comunismul românesc umplu din ce în ce mai multe rafturi în câmpul literar autohton, iar formulele narative alese sunt dintre cele mai variate. Personaje nostalgice sau traumatizate, oameni simpli sau ștăbi, adulți sau copii, victime sau călăi și-au făcut apariția în paginile volumelor publicate în cei peste 30 de ani de la prăbușirea regimului comunist. În contextul acesta, romanul *Ultimul an cu Ceaușescu* (București, Editura „Litera”, 2022) al Danielei Rațiu ar fi fost foarte ușor trecut cu vederea dacă autoarea nu ar fi reușit să-și impună vocea și să găsească un ton diferit prin care să abordeze o tematică atât de uzitată.

Acțiunea este plasată pe fundalul ultimului an de dictatură, în Timișoara, iar perspectiva îi aparține unei adolescente dintr-o familie de oameni simpli, forțați să se confrunte cu lipsurile și neajunsurile de tot felul. Cozile la alimente, frigul din case, propaganda din școli, avorturile clandestine, frica de securiști, întreruperea curentului în fiecare seară și lipsa apei calde sunt câteva dintre laitmoivele literaturii anticomuniste de la noi care sunt amintite și în romanul Danielei Rațiu, dar care atrage atenția printr-o serie de aspecte ce țin fie de discursul narativ propriu-zis, fie de momentele-cheie ale poveștii, privite dintr-un unghi diferit. În primul rând, la crearea tensiunii contribuie semnificativ frazele scurte, sacadate, în ritmul cărora se desfășoară acțiunea. Pasaje precum „Izbim cu furculițele în masă. «Vrem carne! Vrem carne! Vrem carne!» Ne sticlesc ochii. Mama deschide cuptorul. Mirosul de friptură ne izbește” (p. 275) imită cel mai bine cadența minții umane chinuite de foame și de oboseala statului la coadă.

Timpul acțiunii este la prezent, fapt care sporește dinamismul și impresia cinematografică. Pentru că vocea narativă este a unei copile (fără nume sau vârstă specificate) forțată să se maturizeze de timpuriu și să asiste la episoade traumatizante, care-i depășesc puterea de înțelegere (precum agonia unei femei care a făcut un avort interzis sau procesul unui unchi arestat pentru trecerea ilegală a graniței), experiența de lectură este una cât se poate de senzorială. Fata participă cu toate simțurile la traumele adulților: simte din plin gerul care îi îngheață mâinile și picioarele în timp ce stă la cozile formate încă de la 5 dimineața, adulmecă mirosul de carne macră și savurează gustul unei fripturi atât de rar prezente pe masa din bucătărie, culește urechile la auzul gloanțelor trase în protestatarii din

centrul Timișoarei, printre care se numără și ea. Romanul se constituie, din acest punct de vedere, și ca un amplu poem al traumei colective, în care muzicalitatea este dată tocmai de intensitatea percepțiilor care se succedă alert, într-o ritmicitate unică: „Le e frică. Mă uit la ei. Le văd ochii. Foamea și frica sunt mai puternice decât orice altceva” (p. 17).

Distinctiv este monologul pe care protagonistul îl adresează celor de la Europa Liberă, postul de radio pe care îl ascultă în secret împreună cu membrii familiei pentru a afla cum este privită situația României comuniste în Occident. Întregul volum se deschide ca o poveste spusă postului de radio, pe care adolescenta îl privește ca pe un confident, ca pe o salvare. Aflând vești despre căderea Zidului Berlinului și despre manifestațiile începute în alte state comuniste, fata trăiește frustrarea lipsei de reacție din partea populației române. Pe parcursul romanului, copila obișnuiește să-i observe pe cei din jurul ei și se întreabă dacă și ei ascultă Europa Liberă și dacă da, atunci de ce nu îndrăznesc să se revolte. Când în sfârșit „explodează mămăliga”, protagonistul se alătură manifestanților din centrul Timișoarei cu entuziasmul că participă la ceva mareț. Momentul trezește spiritul de frondă și nevoia de coeziune, de luptă cot la cot pentru un bine comun. Binele este însă iluzoriu: odată scos dopul, furia mornită se scurge, dar în urmă rămân asperitățile unui episod sângeros. Uciderea Ceaușesților în ziua de Crăciun este primită de majoritatea oamenilor cu bucurie, chiuituri și dans, dar secvența cu care se încheie volumul o surprinde pe mamă, întâmpinând libertatea cu rugăciuni: „Mai întorc capul înainte de a ajunge pe balcon și o văd pe mama pierdută în mijlocul camerei. Mama se tânguie. Mama spune «Tatăl nostru, carele ești în ceruri [...]»”.

Mai mult decât „un alt roman despre comunism”, *Ultimul an cu Ceaușescu* este un volum care vorbește despre furie, frustrare, încercări disperate de a nu pierde speranța, despre umilință și paranoia, despre mizerie și despre sentimentul tot mai acut al nimicniciei. În paginile Danielei Rațiu, comunismul este mai mult un pretext pentru a scoate în evidență profilul românului bicisnic, înrăit, lipsit de compasiune sau de asumare. Cititorul care parcurge volumul va recunoaște câteva situații de tristă actualitate.

Andreea ZAVICSA

Festivalul Național de Teatru, 5-13 noiembrie 2022

Granițe fragile, fluidități

Eveniment mult așteptat, după cei doi ani în care s-a văzut teatru doar online, FNT 2022 a însemnat un prilej de bucurie trăită pe viu. Deși vocile critice nu au lipsit (pentru unii, a desființa rapid ce fac alții pare a fi voluptatea supremă), festivalul acesta, ambițios în concepție, a avut multe puncte de interes și a adus un suflu nou, îndreptându-și atenția spre tânăra generație de creatori, spre textele dramaturgiei actuale, spre artiștii din zona independentă și spre școlile de teatru, invitate, pentru prima oară în FNT. Cred că a vrut însă prea mult, și de aici și o anumită dispersie a evenimentelor și o inevitabilă suprapunere a lor, dat fiind și timpul scurt. A fost, ca să parafrazez genericul, cam prea fluid, *sans rivages*, eteroclit, dar n-aș spune că asta e rău. O echipă care cred că s-a înțeles bine (arată foarte zâmbitori, împreună, în poze) – mă refer la selecționeri, la curatorii Festivalului: Mihaela Michailov, Oana Cristea-Grigorescu și Călin Ciobotari – a lămurit cum s-a cristalizat ideea acestei ediții: „Conceptul festivalului *Granițe fragile. Istorii fluide*, anunțat după acceptarea mandatului de curatori, ne-a ghidat în structurarea programului, care urmărește abordări și tendințe estetice relevante în teatrul românesc de azi. Cele două categorii ale programului propun spectacole și discursuri performative care invită la posibile interpretări ale conceptului, fără ca acesta să devină un criteriu exclusiv. Ni s-a părut important să extindem interesul acordat, în general, spectacolelor de teatru și spre zona demersurilor performative, pentru a răspunde astfel unor propuneri spectaculare variate, care încep să devină din ce în ce mai specific articulate“.

Cât despre secțiunea internațională, ei au precizat: „În pofida timpului extrem de scurt, am reușit să coagulăm o secțiune internațională cu câteva spectacole invitate, disponibile în perioada FNT. Am simțit nevoia să integrăm în această secțiune, ca răspuns direct la convulsiile socio-politice ale războiului din proximitatea noastră, Manifestul ucrainean, un format artistic care conține două expoziții de fotografie, un spectacol și o dezbatere. În aceeași secțiune internațională, propunem spectacole realizate de regizori și regizoare din România și Republica Moldova, care au montat stagiunea trecută în Germania, Luxemburg, Olanda, Serbia. Considerăm valoroasă și importantă creația acestor artiști și artiste care fac vizibil teatrul românesc în plan european. Spectacolelor menționate li se adaugă creații despre colonialism, distopii, transformări sociopolitice acute“.

Festivalul și-a dorit să fie o imagine a schimbării, să fie novator, după cum am notat

• Scenă din spectacolul *Pata oarbă*

deja, asta însă fără a ocoli (nici nu aveau cum) spectacolele de primă linie, de anvergură, din stagiunea trecută, aparținând unor mari regizori, și-i amintesc pe Silviu Purcărete (cu „Familia Cenci“, de Antonin Artaud, de la Teatrul Național „Vasile Alecsandri“ Iași, și „Macbett“, de Eugene Ionesco, de la Teatrul Maghiar de Stat Cluj-Napoca), Gábor Tompa („Hamlet“, Teatrul Maghiar de Stat Cluj-Napoca, și „Scaunele“, de Eugene Ionesco, Théâtre National du Luxembourg), pe britanicul Declan Donnellan (cu „Oedip rege“, de Sofocle, de la Teatrul Național „Marin Sorescu“ Craiova). Nu au lipsit Radu Afrim, Felix Alexa, Radu Nica, Cristi Juncu, Vlad Massaci, Răzvan Mazilu, Theodor-Cristian Popescu și nici mai tinerii, dar deja binecunoscuții Andrei și Andreea Grosu, Catinca Drăgănescu, Carmen-Lidia Vidu, Bobi Pricop, Andrei Măjeri, David Schwartz, Ada Milea, Eugen Jebeleanu, Leta Popescu, Botond Nagy. Geanina Cărbunariu, regizoarea-dramaturg, a fost prezentă cu un spectacol, „Waste!“, realizat în străinătate (unde, după cum singură recunoaște, are mai mult succes decât „acasă“), la Schauspiel Stuttgart, Germania.

Nu am fost decât câteva zile, cele dinspre final, la Festival, și am mers la niște spectacole excelente, a fost alegerea mea, din programul pe care l-am avut în față. Citisem deja multe cronici ale confrăților despre ele, ample și nuanțate analize, și am fost încântată să văd, de pildă, spectacolele lui Gabor Tompa. Regizor de talie internațională, cu o estetică și un stil de pe un portativ personal, reflexiv, profund, de o complexitate riguros controlată, cu intuiții și rezolvări scenice de mare finețe. Ce scriu acum este, evident, doar o succintă trecere în revistă (nu analize, cronici de spectacol), o mică descărcare de impresii din încărcatul bagaj de informații și emoții de la

Festival, un decupaj subiectiv. Așa că selectez ce m-a surprins, ce mi-a plăcut cel mai mult, și anume „Pescărușul“ lui Eugen Jebeleanu și „Pata oarbă“ a lui Andrei Măjeri. Mai notez aici și că, la capitolul revelații, tânăra trupă – una ambițioasă, excelentă, aptă de performanță – a Teatrului „Matei Vișniec“ din Suceava a făcut excelentă figură, prezentând două producții de vârf ale stagiunii trecute: „Münchhausen“, o modramă de Alexa Băcanu, în regia lui Ovidiu Caița, și „Întoarcerea acasă“, de Matei Vișniec, transpusă scenic de Botond Nagy, cu forță, dar și cu poezie, cu imaginație și intensitate emoțională ieșite din comun. Sunt spectacole despre care am scris în revistă la vremea premierei lor și am satisfacția că am avut dreptate, laudându-le fără rezerve.

Cu cea mai mare doză de curiozitate m-am dus la „Pescărușul“, spectacolul lui Eugen Jebeleanu de la Naționalul bucureștean, știind căte dispute a stărnit, și a fost cea mai interesantă experiență a mea din Festival. Jebeleanu face teatru (și film) cu mesaj, e cât se poate de clar, de ferm în această privință, și aici, în piesa lui Cehov, și în montarea sa, a fost preocupat de condiția artistului în lumea actuală, de rostul teatrului în tulburile noastre vremuri, interogând

• Scenă din spectacolul *Pescărușul*

aceste probleme esențiale, vitale pentru arta pe care își dorește să o facă, nu oricum, ci cu adresă directă, cu responsabilitate. Complexitatea „Pescărușului“, producție impresionantă, de o superbă impetuozitate, translată scenic cu cele mai moderne modalități, cu intersecții între teatru și film, pune în discuție, în cel mai direct și pasionant fel, lupta dintre vechi și nou în teatru, cât și vulnerabilitatea creatorului, a omului artist. Eugen Jebeleanu are o natură autentică de artist insurgent, refuzând orice cale bătută, e sincer cu sine și cu ceilalți, curajos în opțiunile sale estetice, ca și în alegerile de viață personală, pe care, de altfel, nu o desparte de arta lui, mergând până la capăt cu dezvăluirile, confesiunile, *avec un coeur mis a nu*. Regizorul arată pe scenă felul în care se fabrică ficțiunea, ridicând vâlul iluziei, într-un chip provocator, incitant, scoțând spectatorul din comodele lui obișnuințe. „Pescărușul“ său (rămânând totodată al lui Cehov, care nu este trădat, în esență, în ceea ce a vrut să spună în celebra lui piesă), atât de proaspăt, cu scene memorabile, electrizante, șocante, este susținut de o excelentă echipă de actori. Și e un manifest de tânăr creator protestatar, pornit pe drumul lui, care nu vrea să semene cu nimeni, căutându-și propriile adevăruri, lăsând în urmă lucrurile vechi, golite de sensuri, convențiile, soluțiile facile, rețetele, conformismul, de unde acel „RIP TNB“ (care a scandalizat) scris cu ruj pe oglinda cabinei de teatru.

Și Andrei Măjeri este un regizor de viziune, cu foarte interesante opțiuni repertori-ale, spectacolele lui fiind niște surprize mai mult decât plăcute. Lucrează mult, e foarte activ și îi displace să fie încadrat strict, într-un anumit stil (fuge de încremenirea într-o formulă), pune în scenă dra-

maturgie contemporană, scrie teatru, având un talent polivalent, pentru că a scris și poezie, a pictat și este atras de miturile antice, de permanența lor, din punctul de vedere al adevărilor despre natura umană eternă pe care le conțin. Are curiozitatea de a vedea cum miturile se prelungesc în contemporaneitate, cum întâmplările din ele, tipologiile umane, conflictele se suprapun peste cele mai concrete realități istorice sau situații actuale. Și pornește într-o captivantă aventură de investigare a resorturilor intime ale acestor povești fundamentale, simbolice, sfârșind prin a le dinamita sensurile, prin operațiunea demitizării. Îi are alături în această expediție pe „argonauții“ Ionuț Sociu, poet și dramaturg, excelentul coechipier de la „Medeea's Boys“ (un fermecător spectacol, plin de vervă, cu fantezie și delicioase insolente, cu băieți frumoși, goi-goluți), mai nou și pe Cosmin Stănilă, autorii unui text intitulat „Pata oarbă“. Sursa de inspirație vine de la trei cunoscute tragedii antice: *Antigona*, *Oedip rege* și *Bacantele*. Spectacolul cu „Pata oarbă“ este realizat la Teatrul Național Sârb de la Novi Sad, iar Andrei Măjeri rezumă sugestiv întâmplările scenice. „Antigona noastră e pasărea care cântă metafizica disperării. Plânsul ei se multiplică în multe altele. Un grup de femei îi aude vocea și invadează orașul, prevestind o schimbare socială. Un joc periculos. Poate că Antigona nu e o adevărată eroină, dar ea răspunde dorinței puternice a celor care vor să-și facă vocile auzite. Având un flashback din trecut (uneori într-o perspectivă parodică), ea încearcă să regândească rolul femeii în societate. Chestionând imaginea tatălui ei (Oedip), Antigona e lovită de cel mai groaznic sentiment: neputința“. Pe un text scris cu meșteșug, cu inteligentă, ironie și umor, regizorul, punând în valoare aceste calități de preț, construiește inspirat o admirabilă montare, cu nerv, simț ludic, culoare, ingeniozitate, cu un ritm bine susținut și, mai ales, aici fiind și cea mai notabilă reușită, cu percutante, sarcastice trimiteri la actualitate, la orbirea generală în fața pericolelor lumii în care trăim.

Povești așa mai avea, dar trebuie să închei scurta mea relatare de la FNT (având ca principal producător UNITER), aflat la cea de-a XXXII-a ediție, una densă, cu idei noi, cu un tonus bun, cu săli pline și cu multe, în afară de spectacole, evenimente conexe: instalații, expoziții, debateri și un adevărat regal al lansărilor de carte și publicațiilor de teatru.

Carmen MIHALACHE

See how they run (2022; regie, Tom George) este o comedie polițistă agreabilă, cu note de mister. Scenariul, semnat de britanicul Mark Chapell (autor de sitcomuri), deși e animat de o intrigă polițistă a la Agatha Christie, nu oferă prea mult suspans. Din fericire, compensează prin fantezie și personaje pitorești (interpretate convingător de o pleiadă de staruri), dialogurile sunt excelente, adesea suculente, presărate cu umor, este cultivat comicul de situație și de limbaj. Decorurile (designer de producție, Amanda McArthur), cu accente de roșu și de violet, seamănă mai mult cu cele de teatru, creând spectatorului senzația de familiaritate.

Acțiunea se petrece la Londra, în anul 1953. Teatrul londonez se pregătește de o nouă reprezentație a piesei *The mousetrap*, de Agatha Christie. Un regizor de film american, Leo Kopernick (Adrien Brody), sosește la Londra cu scopul de a adapta piesa pentru marele ecran, laudându-se peste tot că doar el poate realiza un film bun dintr-o „piesă polițistă de mână a doua”, afirmație făcută înainte de a vedea montarea scenică: „Nu că așa fi văzut piesa... Dar este o poveste whodunit. Ai văzut una, le-ai văzut pe toate. Un prolog interminabil în care sunt prezentate toate personajele. Îți faci o idee despre lumea fiecăruia, apoi cel mai nesuferit personaj este eliminat”. Kopernick se poartă cu aroganță față de oamenii de teatru și de cinema londonezi, devenind tuturor... *nesuferit*. Conform cutumei enunțate, va fi asasinat. Crima e comisă la opulenta petrecere dată în cinstea succesului celei de-a 100 reprezentații a piesei, unde sunt prezenți toți cei cu care Kopernick reușise să intre în conflict: patroana teatrului, Petula Spencer (Ruth Wilson); actorul

realitatea paralelă

Violeta SAVU

Un whodunit încântător

Richard Attenborough (Harris Dickinson); soția actorului, Sheila Sim (Pearl Shanda); producătorul John Woolf (Reece Shearsmith); scenaristul Mervyn Cocker-Norris; un chelner obscur (Charlie Cooper). După ce Kopernick este ucis chiar în culise, își fac apariția doi polițiști, care vor investiga cazul, fiind la prima lor colaborare. Inspectorul Stoppard (Sam Rockwell), veteran, cu un defect la picior căpătat în Al Doilea Război Mondial, este ursuz, dipsooman, suferă pentru că a fost părăsit de soție. Este sexistă atitudinea lui față de subalterna Constable Stalker (Saoirse Ronan), o polițistă novice, ambițioasă, pe care el o subestimează, desconsiderându-i metodele și raționamentele. Îi irită entuziasmul tinerei. În final, toate barierele dintre cei doi polițiști se vor ridica, fiecare va învăța de la celălalt câte o lecție: ea de la el, lecția despre beneficiile răbdării; el de la ea, lecția despre frumusețea pasiunii. Relația dintre cei doi evoluează, devenind armonioasă, succesul este scontat. Sam Rockwell și Saoirse Ronan sunt sarea și piperul filmului, susținându-și nemiapomenit partiturile.

În *See how they run*, acțiunea ia adesea înfățișarea unei farse suprarealiste. Filmul are și un ca-

racter parodic, dar nu știu cât de mult poate fi descifrat de spectatorii care nu sunt fani ai genului whodunit și nici nu cunosc, din istoria teatrului, formidabila poveste a piesei *The mousetrap*. Scrisă de Agatha Christie, a avut premiera în Nottingham, la *Theatre Royal*, pe 6 octombrie 1952. Dar autoarea vinde drepturile de ecranizare, punând o clauză: turnarea filmului să înceapă după cel puțin șase luni de la ultima reprezentație teatrală. Astfel, în prezent, *The mousetrap* este piesa cu cele mai multe reprezentări pe scenă (peste 26 000), dar cu nici o adaptare cinematografică...

See how they run îmbină fericit ficțiunea cu câteva elemente biografice. Richard Attenborough (1923-2014) a fost un remarcabil actor și regizor, câștigător în 1983 al Premiului Oscar pentru regia filmului biografic *Gandhi*. Personalitate complexă, Richard Attenborough a fost actor de teatru și de film. El într-adevăr a interpretat pentru prima oară rolul detectivului din *The mousetrap*. Nu avem acces la acea performanță, dar celor pasionați de ecranizarea după Agatha Christie le recomandăm filmul produs în 1974, *And then there were none* (cunoscut și cu titlul *Ten little indians*; regie, Peter Collinson), în care joacă și Richard

Attenborough. Filmul este o bijuterie cinematografică, în special datorită directorului de imagine Fernando Arribas (1940-2021), care a creat splendori vizuale, ajutat și de exotismul locurilor de filmare: interiorul luxosului hotel Abassi din Iran și Templul lui Debod din Spania. Templul lui Debod este egiptean, amplasat inițial pe malul Nilului, datează aproximativ din secolul II î.H., dar în 1972, într-o campanie internațională de salvare a 22 de monumente din Nubia, a fost demontat, mutat și reconstruit în Spania, în centrul Madridului, unde se află și în prezent.

Dar să ne întorcem la filmul recent lansat la cinema și să mai punctăm câteva lucruri. *See how they run* este alcătuit din flash-backuri, iar conceptul artistic pare inspirat de creațiile marelui regizor Wes Anderson. Deconectant, ar putea satisface și gusturile spectatorilor pretențioși, prin bogatele referințe la mari filme și la mari actori. Cei care prețuiesc un film mai mult pentru cinematografie și mai puțin pentru scenariu probabil vor fi dezamăgiți; cinematografia nu se ridică, de exemplu, la nivelul spectaculosului *Knives out* (2019), în fond, tot un whodunit. Scenaristul filmului *See how they run*, Mark Chapell, are abilitatea de-a introduce subtil citate din *The mousetrap*. Astfel, punctul culminant se desfășoară la... conacul Monkswell. Mă abțin să vă dezvălui identitatea criminalului. „Neașteptatul se produce când spectatorii buni tac” (Agatha Christie). În minunata galerie de personaje este și... Agatha Christie (interpretată, cu șarm, de Shirley Henderson).

Elogiu adus deopotrivă teatrului și cinematografului, *See how they run* este un whodunit rafinat și seducător.

N. 5 noiembrie 1902, în București – m. 10 iunie 1979, la București. Actor, regizor, scenarist. A copilărit în Capitală, unde și-a început studiile, numărându-se printre elevii merituosi ai Liceului „Dimitrie Cantemir”. A urmat apoi cursurile Conservatorului de Muzică și Artă Dramatică, absolvind în iunie 1922 secția de dramă și comedie, cu o medie generală de 8,50. Vreme de doi ani a evoluat pe scenele bucureștene, dar îndrăgostit de film încă de la deschiderea primului cinematograful românesc, în 1924 descinde în Orașul Luminilor, pentru a se perfecționa în regia de film. Optase pentru această variantă după ce, în același an, regizorul Jean Mihail îi încredințase rolul lui Mitu, din filmul mut „Păcat”, realizat după nuvela omonimă a lui I.L. Caragiale. La revenirea în țară s-a numărat printre pionierii cinematografului național, fiind distribuit în rolul lui Ilie Păduraru, din „Datorie și sacrificiu” (1925; regia, Ion Șahighian), unde joacă alături de marii actori Ion Finteșteanu și George Vraca, și în rolul lui Leiba Zibal, la 18 ani, din „Leiba Zibal” (1931, adaptare după nuvela „O făclie de Paște”, de I.L. Caragiale), la care a fost și regizor, împreună cu Alexandru Ștefănescu. În această dublă ipostază a figurat, de asemenea, pe afișul comediei muzicale „Fum” (1931), versiunea românească a unui film maghiar, lucrat la Budapesta împreună cu Ștefan Nagy, dar nedifuzat, din păcate, și în România; iar în cea de coregizor, în tandem cu Gabriel Roșca, pe genericul filmului „Drumul iertării” (1927).

Marea sa realizare în domeniul celei de-a șaptea arte rămâne pelicula „Ecaterina Teodoroiu” (1931), pe care a

Personalități băcăuane

Ion Niculescu-Brună

conceput-o în totalitate, scriind scenariul inspirat de destinul eroinei de la Mărășești și orchestrând cadrele în viziunea sa regizorală, din care nu au lipsit scene filmate chiar în timpul înclăștirilor Primului Război Mondial, cu cea ce avea să devină personaj în prim plan și cu mama reală a Cătălinei, în rolul mamei îndurerate din povestea imaginată de scenarist.

Șansa publicului băcăuan a fost aceea că, fără a renunța în totalitate la ideea de a face film, actorul a revenit pe scenă și, chiar de la înființarea, în 1948, a Teatrului de Stat din Bacău (în prezent, Teatrul Municipal „Bacovia”), s-a numărat printre cei ce au pus umărul la edificarea noii instituții de cultură, intrând în zeci de distribuții și montând el însuși mai multe spectacole. De la personajul din „Alarma”, de Orlin Vasilev, prima premieră băcăuană, și până la George Radfern, din „Mahalaua salcâmului galben”, de J.B. Priestley, ultimul rol interpretat înainte de pensionarea din 1967, a dat viață la zeci de eroi din dramaturgia națională și universală, strălucind de fiecare dată, indiferent de complexitatea sau de întinderea partiturii. Memorabile rămân, între altele, întrupările unor personaje cum au fost Iasnitel („Căsătoria”, de N.V. Gogol; regia, Lucia Demetrius), James („Moștenirea fatală”, de L. Seinin; regia, Marin Iordă), Hlebnicov („O chestiune personală”, de A. Stein; regia, Marin Iordă),

Kuprianov („Bătrânețe zbuciumată”, de I. Rahmanov; regia, Ion Niculescu-Brună), Orgon („Tartuffe”, de Moliere; regia, Val Mugur), Harpagon („Avarul”, de Moliere; regia, Valeriu Moiescu), Vamamoto („Sărbătoarea lampioanelor”, de H. Pfeiffer; regia, Ionel Rusu), Alschong („Pasărea de piatră”, de P. Maliarevski), Willi Loman („Moartea unui comis voiajor”, de A. Miller), Sorin („Pescărușul”, de A.P. Cehov – toate în regia lui Gheorghe Jora), Filip („Don Carlos”, de F. Schiller; regia, Ion Olteanu), Chris („Anna Christie”, de E. O’Neill), Simion („Nunta cu zestre”, de N. Diaconov), Sir Toby („Noaptea regilor”, de W. Shakespeare – toate în regia lui Val Mugur), Puntila („Domnul Puntila și sluga sa Matti”, de B. Brecht; regia, Mauriciu Sekler) ș.a. Cu același profesionalism s-a apropiat și de dramaturgia românească, indiferent că a fost vorba de I.L. Caragiale (Trahanache – „O scrisoare pierdută”, Ion – „Năpasta”), Vasile Alecsandri (Șoiman – „Cetatea Neamțului”), Barbu Delavrancea (Ștefan Voievod – „Apus de soare”), Petru Dumitriu (Profesorul – „La ora 6”), Victor Eftimiu (Alb Împărat – „Înșir-te mărgărite”), Alexandru Davila (Vlaicu-Vodă – „Vlaicu-Vodă”), Valentin Silvestru (Ion Tudor – „Cearta”), Aurel Baranga (Andrei Birlea – „Iarba rea”, Ciolac – „Arcul de Triumf”), Mihail Davidoglu (Petru Arjoca – „Cetatea de foc”), Lucia Demetrius (Ghiță – „Oameni

de azi”), Virgil Stoescu (Voitan – „Drumul Soarelui”), Sică Alexandrescu (Goldiș – „Lența”), Dorel Dorian (Marin – „Dacă vei fi întrebă”), Alexandru Voitin (Ion Spiru – „Ancheta”, Zigu – „Oameni care tac”, Ianopol – „Oamenii înving”), Paul Everac (Directorul – „Ferestre deschise”) sau Valeriu Luca (Bîrliba – „Vară furtunoasă”).

Experiența dobândită în regia de film a valorificat-o din plin și în teatru, unde a știut să aleagă distribuțiile cele mai potrivite și să valorifice la maximum potențialul artistic al trupei băcăuane. Astfel, pe lângă „Bătrânețe zbuciumată”, de I. Rahmanov, a mai adus la rampă premierele „Un om obișnuit”, de Leonid Leonov, „Nu-i totdeauna praznic”, de A.N. Ostrovski, „Referent principal”, de Ionel Țăranu, „S-o salvăm pe Profirița”, de Ionel Țăranu și Ștefan Tița (în care joacă și rolul lui Nicolae), „Oaspetele în faptul serii”, de Horia Lovinescu, „În vizită”, de Mihail Davidoglu și „Motanul încălțat”, de Nina Stoiceva (aici figurând și în rolul Negustorului).

Catalizator al scenei, a îndeplinit în câteva rânduri și atribuțiile directorului, implicându-se totodată în viața urbei, unde concetățenii care l-au îndrăgit pentru talentul și trăirile sale ca artist l-au propus și ales deputat în Cîrumscripția nr. 78 a Sfatului Popular al orașului. A fost răsplătit, de asemenea, cu Distincția „A cincea aniversare” și, ca o încununare a celor 45 de ani consacrați Thaliei, cu înaltul titlu de Artist Emerit. Colaborator constant al presei regionale și al Revistei „Ateneu”, pionier deopotrivă al cinematografului românesc și al teatrului băcăuan, va rămâne în istoria acestora.

Cornel-Simon GALBEN

lată-mă, la doi ani de la inaugurarea rubricii, revenind la eșafodajul ideatic de început. O obiecție malițioasă (a unui fost profesor) a venit să confirme nevoia bilanțului. Fiindcă un atelier de lectură ar putea cere, în cazul de față, o perspectivă actualizată asupra împlinirii propriei întocmiri.

Inițial, m-au preocupat nuanțele departajării între scris și citit creativ. Reîntregite cumva crescător în febra frământării cuvintelor. Ambuscadă, capcană rafinată în care să cadă amatorul de literatură, preocupat a se insinua cu folos în creația ei. Egoismul impunerii proprii motivează altruismul minim necesar pătrunderii resorturilor intime ale scriiturii remarcabile.

E un pas ce întoarce un tânăr în curentul subtil al tradiției. Motivată de interes a (re)cunoaște cine ce a scris bine până la el. Recuperând silit sentimentul istoric ignorat de educația și învățământul de azi.

Copilul meu îmi amintește uneori încrederea aceea inocentă, naivă, că altă lume nouă începe cu el. Semnul forței creatoare cu tot cu un sămbure de scădere. Remediabilă poate și prin rafinarea meșteșugului, a artei cititului creativ.

Acum e muchia de cuțit unde se joacă funambulesc principiul lecturii cu aspirații creatoare. Ea trebuie să apropie, ca o punte, două maluri: trecut și viitor. Al tradiției, istoriei, cu inventarul reușitelor și eșecurilor umane.

Cu *Miezul inimii* (București, Ed. „Humanitas”, 2021), Ioana Nicolaie se delimitează de tipul de literatură abordată anterior (volumele de versuri – *Poză retușată*, *Nordul*, *Credința*; romanele din trilogia nordului – *Pelinul negru*, *Cartea Reghinei*, *Tot înainte*; cărțile pentru copii – *Ferbonia*, *Vertijia*, *Spionul KME*, *Aventurile lui Arik*). De data aceasta, avem de-a face cu o proză scurtă, de tip confesiv, apropiată de stilul diaristic, o carte în care Ioana Nicolaie se dezvăluie cititorilor săi și îi face părtași la întâmplări semnificative, unele amuzante, altele emoționante sau tulburătoare. Un fel de *trup arătat parțial*, așa cum însăși autoarea recunoaște într-un interviu acordat Adelei Greceanu la Radio-România Cultural, în cadrul emisiunii *Timpul prezent în literatură*.

Povestirile sunt așezate în volum în ordine cronologică, relevând mai întâi copilăria (cu care cititorii fideli ai Ioanei Nicolaie sunt familiarizați încă din trilogia nordului), perioada studenției și apoi maturitatea, cu toate provocările ei: plecările în străinătate la rezidențe literare împreună cu Mircea Cărtărescu, apariția copilului, întâlniri memorabile sau ratate cu nume mari din domeniul Literelor și multe altele. În interviul radiofonic menționat anterior, Ioana Nicolaie mărturisește că ea crede în adevărul din povestirile sale și că multe întâmplări, inclusiv cele misterioase și care ne par de necrezut, s-au petrecut exact cum apar în carte, fără a fi nevoie să recurgă la prea multă ficțiune. De asemenea, pe lângă faptele expuse, cititorul este atras irezistibil de poezia care se revarsă din fiecare pagină, căci în literatură este la fel de important, dacă nu chiar mai important, nu ce spui, ci modul în care spui. Scrisul Ioanei Nicolaie curge lin și este luminos, blând și înțelegător, chiar și atunci când poveștile sunt amare și nedrepte, iar talentul în poezie se vedește la orice pas.

atelier de lectură experimentală

Daniel-Ștefan POCOVNICU

Iarăși despre cititul creativ

De cel al speranței sălbatice, unde tinerețea extremă e vârful de lance trepidând de insolentă ingenuă. Ce ar trebui necondiționat susținut să zboare mai departe, pe traiectoria valorilor propuse de cunoașterea și înțelepciunea celor trecuți ori pe cale să treacă.

Altădată, țineam la îndemână o sintagmă: „lupta între generații”. Nu-i interesant că a dispărut? S-a stins realmente conflictul latent înregistrat altădată în limbaj? Ori doar bătrânii și-au pierdut „relevanța”, pe când adulții se agită isteric să pară mai tineri?

Dar de ce nu am auzit mai pe larg despre asemenea metodologie de „implementare” concretă a lecturii creatoare? Fiindcă e greu de dobândit și etalat succesul – ce să mai zic de valoare – prin scris? Cu atât mai dificil prin citit, cât de creativ s-ar strădui?

Persistă în școală o retorică profesorală, firoscosă, elevii fiind încurajați a învăța „pe dinafară” comentarea unor texte din

programa de bacalaureat? Uneori mă întreb dacă nu cumva așa, „pe de rost”, se transmite între generații receptarea mecanică?! Poate de aceea învățământul pare fortăreață asediată, ocupată de impostura devenită dușman profund.

Oare de aici senzația unui climat public în care executanți hipnotizați de litera legii sunt recompensați cu flagrant succes social? Potențialul corupției unei țări e puterea ce se face unic criteriu al adevărului? Pe când măiestria supraviețuirii se confundă cu adaptabilitatea, și ea redusă la îndemânarea de a o face pe prostul la momentul potrivit? Omul creator nu e bun de simpatizant docil, nici de membru executant la niciun partid? Oricum, decizia se ia parcă tot mai departe de casă.

Ce-i drept, o tehnică structurată pentru a stimula creativitatea lecturii, a interpretării, fără trădarea slovei ori a duhului din text, presupune efort laborios, evaluat astăzi ca exagerat, inu-

man. Totuși tranșant întărit de gândirea fundamental exegetică: „Un scriitor e suma operei și a criticii despre aceasta” (Constantin Călin, *Iarăși Bacovia!*..., Bacău, Ed. „Babel”, 2022, p. 108).

Astfel privind, a citi adânc e un efect de lecturi paralele reflectând multiplu textul și autorul cu viața și operă. Ce nu se cere unui școlar. Însă ar fi misiunea profesorului de filologie. (La matematică nu mă bag, că nu mă pricep.) Împătimit (de unul singur) a trece prin câmpul de forțe al interpretării. Conferind trăinicie convingerilor întretesând viziune proprie. Creațoare prin discernământul alegerii a ceea ce resimte important, decisiv, „canonic”. Model de urmat pentru elev.

Dacă e prea mult pentru dascăl, atunci ar putea să figureze ca datorie de onoare în manual. Ținut a opera selecții exegetice semnificative, interpretări „ajutătoare” înțelegerii textului de citit. Nu mondene, lumești, adaptate la interese

minore ce țin de cântatul în struna grupărilor culturale euforizate de puterea simbolică a unui biet moment. Potrivite a încuraja îndrăzneala exprimării personale, creative.

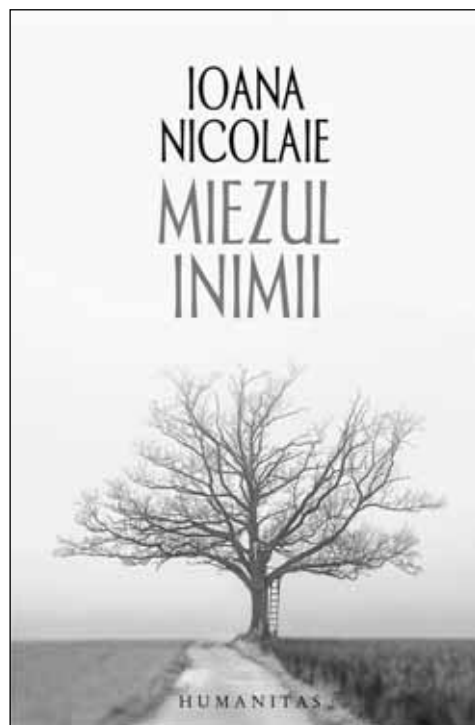
Azi, așa ceva contravine flagrant corectitudinii politice de gen. Și religiei psihologizante new age bagatelizând față ideologic însuși talentul. Forma minunată, abia perceptibilă, de mângâiere divină a umanului. Să recunoaștem odată: valoarea individuală, educația, cultura, ca și respectul normelor sociale, al legilor au devenit, în ultimii ani, destul de „antidemocratice”, în orice caz „elitiste”. Deopotrivă instituțiile alocate lor.

Poate de aceea, la un moment dat, în cursul acestei căutări, am trecut dincolo de lectura textelor literare. Interesat în general de un „citor natural”, înzestrat și învățat a se apleca asupra ceva mai mult decât discursul rostit și litera lui.

În definitiv, despre asta e vorba. Lectura creativă e pe calea ce aduce libertate cetățeanului, nu marginalitate, frustrare, revoltă, nihilism. Ferindu-l să devină compost grosier pentru noi experimente social-politice, reșapări de ordini revoluate. Nici anonim în masa neputinței de a-și aminti, a se indigna, a reacționa potrivit la obrăznicia doctrinei ce ignoră nonșalant eșecul criminal de ieri. Nici euforizat de inconsistența scilipitoare a prezentului.

Gabriela-Miruna HÂRȚAN

Ioana Nicolaie, cu tot sufletul la vedere

Prima despre care aflăm este copilăria autoarei, petrecută într-un spațiu aproape mitic, în Sângeorz-Băi, unde comunismul fusese mai blând și nu scormonise prea tare-n minți, în anii '80, care aveau oasele la vedere și burta lipită de coaste. Protagonista crește alături cei 11 frați, de tatăl înăspriț de muncă și de mama despre care spunea, într-o carte anterioară, că alcătuieste, împreună cu cei 12 copii ai ei, un *trup de o mie de kilograme*. Descoperim imaginea duioasă a bunicii citind nepoților din Biblie, visele premonitorii ale mamei sau grija față de frații mai mici, cărora personajul central, copil la rândul lui, trebuie

să le țină loc de tată și de mamă, în timp ce aceștia sunt plecați la muncile câmpului sau la spital. Sunt rememorați anii de școală, cu orele de studiu, dar și cele de practică de atelier sau practică agricolă, excursiile cu clasa, în Capitală, unde micuța provincială nu-și dorește decât să vadă în realitate „Ateneul” despre care îi povestise bunicul. Memoria olfactivă aduce în prim plan gustul miezului galben de cozonac din copilărie, al cărui secret stă în *temperatură, și nu în cea din cutia încinsă la maximum, ci în aceea din miezul de inimă*. Suntem martori ai unei radiografii minuțioase a vieții trăite de autoare în comunism: vedem alimentarele goale, cozile la mâncarea ce se dădea pe cartelă și ne imaginăm sau ne amintim starea materială, dar și starea de spirit a oamenilor din ultimul deceniu de comunism. Într-o lume care pregătea tinerii să devină lăcătuși mecanici, sudori, lucrătoare în tricotașe sau croitorese, o față înclinată spre lumea cuvântului dă admitere la Litere în București și, în ciuda concurenței mari, intră, după ce fusese găzduită în perioada examenului de niște persoane complet necunoscute, care îi deschid ușa, pătrunzând în viața universitară și în lumea Bucureștilor cu *miros de struguri striviți sub sandale, de caldarâm topit, de sudoarea din tramviele și troleele în care urcaser, un pic și de moarte*.

Ioana Nicolaie ne ține de mână și ne spune în continuare povești despre îndrăgostirile și dezamăgirile trăite în timpul facultății, despre drumurile cu trenul (care par desprinse din scenarii

suprerealiste), despre întâlniri miraculoase care au devenit borne ale destinului ei, despre străini care sunt buni când nu te aștepți și invers sau despre greutatea proaspetei mame-scriitoare, care se întreabă dacă va mai apuca să scrie vreodată un rând. Găsim povești în care plutește moartea și altele în care freamătă viața, așa cum este ea descoperită de ochii căutători ai unui băiețel de cinci ani. Nu sunt excluse nici întâmplările dure din viața tinerelor fete, cu povești despre agresiune, hărțuire sau tentative de viol, traume cu care, din păcate, multe cititoare s-au confruntat sau despre care au auzit în jurul lor. Toate o arată pe Ioana Nicolaie cu sufletul dezgolit, vulnerabil și, în același timp, puternică. Și, mereu, autentică. În plus, cititorii primesc adevărate cadouri literare, cum ar fi povestea brății care trebuia să ajungă în Berlin, la criticul Ovid Crohmălniceanu, căruia i se face un emoționant portret, precum și povestirea intitulată *Cerșetorul de cafea*, în care ne întâlnim cu poetul Emil Brumar, a cărui imagine este zugrăvită cu generozitate și infinită duioșie. Suntem privilegiați să aflăm despre efervescența literară a anilor '90 și 2000, despre lansări de carte cu scriitori celebri, despre preferințele literare ale autoarei și ale personajelor ei, despre viața Ioanei Nicolaie în orizontul literaturii, despre cariera de cadru didactic, dar și despre familie.

Toate întâmplările au sculptat în sufletul protagonistei și au lăsat urme precum *tăietura de pe scoarța copacului ce nu poate decât să crească, neînchizându-se niciodată*. De aceea, ne apropiem nu cu ochiul rece al criticii, ci cu delicatețe de povestirile din *Miezul inimii*, pentru că ele reprezintă o imagine nefiltrată a miezului de suflet al autoarei.

Câteva amintiri de la FILIT 2022 nu cred să strice, fiind vorba de un festival literar ce copleșește prin amploare și valoare. Și este atât de jinduit, o măsură a acestui jind fiind dată și de comentariile de pe Facebook ale celor care nu au avut anul acesta șansa să fie invitați. Da, din păcate nu poate participa întreg poporul, și totuși au fost enorm de mulți invitați. S-au umplut săli de teatru, Casa FILIT a fost și ea plină de numeroase ori, săli de muzee, amfiteatre. Iar întâlnirile (numite uneori „manifestări”) au fost de o mare diversitate. Nu voi face o descriere completă, ar fi imposibil (oricine poate accesa programul festivalului și va vedea ce a fost: întâlniri ale scriitorilor cu elevii de la diverse licee, întâlniri ale scriitorilor cu publicul iubitor de carte sub genericul „Scriitori în centru”, un maraton de poezie ce ne-a ținut alegri o noapte și, cireașa de pe tort, întâlnirile cu mari scriitori ai lumii la Teatrul Național „Vasile Alecsandri”, unul dintre evenimente fiind un „Focus Ucraina”), ci vreau să încerc să imprim amprenta FILIT prin unele impresii disparate și evocări de scriitori, care să dea însă seama de spiritul FILIT.

Prima impresie a fost că totul e atât de bine organizat, încât am crezut că am ajuns pe undeva prin Accident! Uite că se poate și la noi!

Am avut prima înfățișare la manifestările numite „Scriitori în centru”, unde am fost alături de Adrian Cioroianu, Remus Boldea, moderați de Silviu Romaniuc. Chiar înainte să intru la Casa FILIT, unde avea loc dezbateră, i-am întâlnit în fața cortului pe Gheorghe Cîrstian și Daria Maruseac. Deși George avea în mâini două cafele pentru mine (glumesc), n-am avut vreme să stau cum mi-aș fi dorit de vorbă, pentru că mai erau doar câteva minute până să înceapă discuțiile. Printre cei întâlniți, desigur, primul a fost Florin Lăzărescu. Cum a vegheat și a orchestrat săptămâni în șir buna organizare și reușită a festivalului, merita și el o cafea. Pentru că pe mulți dintre participanți cafeaua i-a ținut în „viață”. Evenimentele se derulau amețitor.

Și dacă am pomenit de întâlniri, în chip curios, i-am întâlnit la început mai mult pe ieșenii dragi mie. Cu Nichita Danilov m-am intersectat de multe ori și-am stat la povești, apoi a fost o mare bucurie să-l găseșc în Casa FILIT pe unul dintre greii prozei, Dan Lungu. Din ce am vorbit cu el fac public un singur lucru: mi-a spus că principiul FILIT este ca la festival scriitorul să se simtă rege. Și-un alt greu al prozei l-am întâlnit în fața cortului, la o țigară, pe Lucian Dan Teodorovici, laureat, acum niște ani, ai Premiului Revistei „Ateneu” pentru Proză. Despre el va mai fi vorba aici, deoarece el este arhitectul muzeelor uimitoare de la Iași.

Dan PERȘA

Impresii de la FILIT 2022

Ca întotdeauna în deplasare, m-am simțit foarte bine și mi-am dat seama, din nou, că sunt leit personajului lui Lipatov din romanul „Igor Savovici”. Cât Igor stătea în Moscova, era praf și pulbere, dar de cum pleca se simțea iarăși liber, sănătos și cu mintea întreagă. L-am întâlnit desigur și pe vechiul meu prieten și concitadin din vremea când eram constanțeni amândoi, Grigore Șoitu. Pe Vasile Larco l-am întâlnit de două ori, mi-a spus negreșit o epigramă, cred că o mai am în minte, dar o las pe altă dată. Dar să n-o uit pe însoțitoarea repartizată (și) mie, Diana Găină, voluntară FILIT, fără de care m-aș fi pierdut prin Iași și prin labirintul evenimentelor.

Avalanșă de evenimente? Da! Unele se petreceau în același timp în locații diferite, așa încât nu am încotro, aleg ce-mi este mai la îndemână. Iată, întâlnirea de la Colegiul Național „Garabet Ibrăileanu”,

grozav de bine pregătită de prof. dr. Cristina Chiprian și prof. Vasile-Cezar Hărățu. Au fost zile de muncă pentru două ore de discuții. Cu postere, afișe, pliante, plus cărțile noastre, ale Adelei Greceanu și ale mele. Am văzut o grămadă dintre cărțile mele, nici nu știu de unde au făcut rost de ele, este chiar prea puțin să spui doar un „Mulțumesc!” pentru această atentă pregătire și mai ales pentru legătura specială pe care cei doi profesori ne-au creat-o cu elevii. Eu am căutat să dau tot ce pot, Adela la fel, sper că am transmis ce am vrut, o viziune asupra literaturii și mai ales spiritul FILIT.

Și a fost o noapte de poezie la maratonul de lecturi publice „Noaptea albă a poeziei”, eveniment inspirat moderat de Radu Vancu, Miruna Vlada și Andrei Zbirnea. A fost grozav. Numeroase tendințe poetice, estetice diverse, poezi din diferite generații. Între ei vechi prieteni ca Nichita Danilov,

Șerban Axinte, Radu Andriescu, Robert Șerban, Claudiu Komartin și colega mea Violeta Savu (pe care am și filmat-o cu filitelefonul). M-au impresionat și tinerii poeți, între ei Ileana Negrea, câștigătoarea Premiului „Eminescu” pentru Debut, cu o poezie în care simți revolta. Interesant mi s-a părut că generația tânără pare a fi alcătuită mai mult din poetese, adică poeți de genul feminin. Anastasia Gavrilovici (parcă vârful de lance al generației – sigur, e opinia mea, nu e cu supărare dacă sunt contrazis), Andreea Petcu, Sorina Rîndașu, Andrada Strugaru, Veronica Ștefăneț, Suzana Tanase, Ioana Tătărușanu. La final, Miruna Vlada a spus ceva de genul: suntem împreună, îi așteptăm pe ceilalți. Am fost atent deoarece căutam să-mi reprezint spiritul FILIT 2022. Ei bine, știu, a fost un maraton poetic, s-a terminat târziu în noapte. Am trecut destul de puțini spectatori linia de sosire a maratonului. Laudă poezilor și celor care au rezistat până la încheiere.

Sunt atât de multe de spus despre FILIT, încât aș putea scrie zile în șir. Iată câteva teme posibile. Moderatorii. Poate că ei sunt oamenii cei mai importanți la un festival de literatură. Un moderator slab poate strica un eveniment. Preferații mei au fost Radu Vancu și Monica Joița și mi-a plăcut foarte mult și Miruna

Vlada. E vorba de preferințe personale și despre cei văzuți de mine, pentru că au fost numeroase evenimente la care nu am ajuns, ele având loc la aceeași oră în locații diferite. Dar să spun despre două dorințe personale. Mi-aș fi dorit să am o întâlnire cu tinerii de la Alecart. Și mi-aș fi dorit o întâlnire între scriitorii traducători aflați la festival.

Pe câțiva dintre ieșenii întâlniți la FILIT i-am pomenit, să spun și despre câțiva dintre cei invitați la festival, la care țin foarte mult. Radu Vancu (i-am spus într-o zi la Bacău că este cel mai bun, voia să riposteze, dar n-a apucat, dacă reușea i-aș fi spus că nu sunt singurul care o zice, așa că nu prea are cum se feri). Claudiu Komartin, iarăși un scriitor și om la care țin foarte mult. Da, până la urmă un festival de literatură este dat de oamenii care participă la el. Cele mai multe ore le-am petrecut cu Alexandru Ovidiu Vintilă. Plimbări, discuții, sieste, iar Muzeul Pogromului l-am vizitat cu el și cu soția sa Isabel, eseistă a cărei carte sper s-o primesc în curând în format electronic. Faptul că am fost împreună la Muzeul Pogromului a însemnat foarte mult pentru mine, pentru că eu ca prozator îmi manageriez într-un anumit fel emoțiile și am avut ocazia să am o extindere a sensibilității prin reacțiile lui Isabel și ale lui Ovidiu. Sensibilitatea și umanismul lor m-au impresionat.

Ar fi multe de spus despre muzeele create din inițiativa lui Lucian Dan Teodorovici, însă voi pomeni doar două momente: la Muzeul Copilăriei în Comunism, printre atâtea lucruri ce-mi trezeau nostalgia, am văzut și lanterna drep-tunghiulară: cu una la fel mă jucam tot aprinzând-o și stingând-o. Gestul rămas în memorie parcă mă îndemna să iau lanterna de pe masă și să mă joc cu întrerupătorul ei. Iar în „Muzeul Poezie(i)”, muzeu al ideii de poezie, am admirat „Pașii poezilor”, atâtea perechi de pantofi ai poezilor noștri, între care pantofii rimbaldieni ai lui Octavian Soviany. Însă, fără îndoială, cel mai impresionant a fost Muzeul Pogromului de la Iași, unde am văzut oameni plângând.

La începutul descinderii în Iași am fost copleșit de „dulcele târg al leșilor” și primul meu gând a fost la cât de mic e Bacăul prin comparație. Dar apoi mi-am amintit că avem și noi multe de invidiat. Un Centru Cultural Internațional, „George Apostu”, reviste culturale, o filarmonică, „Mihail Jora”, un teatru, „Bacovia”, o librărie cu trei sedii, „Alexandria” (au fost ele mai multe pe când erau mai mulți cititori în Bacău), galerii de artă, muzee, case memoriale și, cum nu le putem lua bob cu bob, zeci de mii de obiecte de patrimoniu. Să ne bucurăm de ele ca băcăuani!

• Geanina Ivu – Casa de la Buha

Tot ce ți-am scris risipitu-s-a-n cer
precum fumul de jertfă.
Oare-ai primit ce-am trimis? Oare-ai citit
ce ți-am scris?
Nu știi nimic despre tine. Acum părăsit-am Atena.
Pentru că dascăl ți-am fost, viața mea-i, iată,
un chin.

- 5 Dar și o fugă. Mă află acum la Khalkis, în cetate.
Școala închisă mi-a fost. Atenienii au vrut.
Ce bucurie-au avut, în anul în care-al tău tată
dusu-s-a brusc către zei... Și ai suit tu pe tron!
Pella și-Atena s-au înfrățit, fericite-amândouă:
10 tânărul rege era fostu-mi elev strălucit!
Tu deveniai Alexandru al treilea, iar eu,
vechiul dascăl,
nu îmi doream altceva: școală-n Atena să fac.
Doar un elev am avut la curtea regală din Pella:
tu, Alexandre, doar tu. Lykeion cât te-ar fi vrut!
15 Olimpiada, regina din Pella și mama ta, vrut-a
dascălul tău ca să fiu, doisprezece-ani tu având.
Opt ani la rând te-am tot învățat, Alexandre. În ziua
în care ai împlinit douăzeci de primăveri,
ochii tăi au privit întinsul lumii. Acesta
20 singurul țel s-a ivit: toată să fie a ta!
Eu am plecat spre Atena, căci Platon,
magistrul, murise.
Academia gema sub epigonii zeloși.
Banii, pe care mi-a dat părintele tău, i-am pus bine.
Deci, am putut să deschid Lykeion,
visul meu scump!
25 Oare îți mai amintești că obiectele ce ne-nconjoară,
nedespărțite de noi, drept la esență ne duc?
Doar cu ele-ncepând, ajungi să-nțelegi lumea asta:
lucruri, ființe și tot ce-i fenomen aparent.
La Khaironeia, prima victorie, -un mic foc de paie:
30 șarja ta a spulberat batalionul theban.
Ai continuat să duci vigoarea macedoneană
până departe la traci și la iliri, în război.
Cât s-ar mai fi bucurat tatăl tău să vadă, la Theba,
cum ai ajuns și-ai distrus ura dușmanilor tăi!
35 Minunatul lor templu și casa lui Pindar. Poetul...
Asta-a rămas. În rest, gloria Thebei s-a dus.
Față de Platon, eu cred cu tărie că,
în lumea noastră,
țelul gândirii e ca la *episteme* să-ajungi.
Ea e cunoașterea cea mai de sus
și cea mai din urmă,
40 doar prin inducție poți la *episteme* să urci.
Dar nu direct, și nu deodată. Categoria
realitate o va delimita și-mpărți.
Zece categorii vor face-operația asta:
timpul, locul, apoi altele, cum, iată, sunt
45 *calitatea și cantitatea, relația pură,*
posesiunea și cu patima după acțiuni,
astfel încât, pentru om, *situația* e suverană.

Liviu FRANGA

scrisoare fără răspuns

lui Tudor Dinu

- Totul ajunge la marea esență: A FI.
Dacă vrei să cunoști esența, trebuie cauze
50 patru la număr și poți totul să explicitezi.
Prima e cauza materială, a doua formală,
cea finală, apoi eficienta-n sfârșit.
Treizeci de mii pedestri, cinci mii călăreți și triere
câteva sute-ai luat, când ai pornit spre-Orient.
55 Ai traversat Hellespontul și ai spulberat prima oară
armia perșilor la Gránykos, râu frigian.
Mysia, Lydia, Caria, Lycia... Asia Mică
toată o ai supus și o ai eliberat.
Ai traversat Cappadocia, -apoi ai tăiat munții Tauros
60 și în Cilicia la Issos pe perși i-ai zdrobit.
Syria ți s-a supus, iar Daréios văzutu-și-a casa,
fiica, soția și tot ce adunase, averi
nemăsurate, tezaurul ahemenid, smulse pradă.
Árados, Byblos, Sydón, toată Fenicia și-a
65 înmormântat tinerimea răpusă de lănci macedone,
șapte luni cât ai asediat Tyros tot.
Noi auzeam de pe-aici, de la-Atena
și chiar de la Pella,
cum ai ajuns în Egipt, țări după țări cucerind.
Regele lui l-a predat, satrapul Mazakes, și tu te-ai
70 încoronat faraon, unicul mare stăpân.
Până departe ai mers, în deșert, la Oaza Siwaha,
la-Ámmon, zeul lor, care te aștepta.
O, minunatul fiu al învățăturilor mele!
Tu, zeu nou, ai vrut nouă cetate să-nalți!
75 Ea va fi la un loc Atena și Sparta și Theba.
Numele tău i-l-ai dat: un nume nepieritor...
Am citit și eu despre tine istorii ilustre,
câte ai înfăptuit, câte ai și cucerit.
Asta te-am învățat, iubitele fiu Alexandru?
80 Da, mișcarea e primul principiu, -absolut.
Proton kinun: mișcarea a stat la obârșia lumii,
căreia i-a oferit primul și ultimul țel.
Din mișcare materia-și trage-a sa alcătuire,
iar din materie se trage și sufletul. El
85 nu există-n afara materiei și nu e altul
în afară de el: singur principiu vital.
Nu doar omul îl are-n natură: ci orice ființă
are un suflu al ei. Sufletul universal.
Tot străbătând și tot cucerind pământul, tu, oare,

- 90 te-ai întrebat: „Fericit eu, vreodată, am fost?”
Băietându fiind, ți-am spus: fericirea înseamnă
să fii activ și să-ncerci binele să îl atingi.
Bine înseamnă să dai și să-oferi ajutor celor care
singuri prin ei n-ar putea vieții să îi țină piept.
95 Nu știi cât bine mai faci tu acuma, și nici fericirea
maximă dacă-ai atins. Unde, pe unde mai ești?
Mulți negustori au ajuns prin Baktra și Sogdiane,
câte povesti n-au adus, când au venit înapoi!
Zice-se că, după ce a fugit la mezi împăratul
100 Persiei, i-a tăiat capul satrapul cel hâd,
pentru că l-a învins, lângă Tigris, la Gaugamela,
Alexandru!... Deci tu, Regele lumii vei fi?
Cică ai pus de ospețe când ai ocupat Babilonul,
Sousa, Persepolis: foc și pârjol ai lăsat.
105 Dar, Alexandre, ia seama! Armata, în spate,
se-agită,
generalii tăi au obosit, rând pe rând.
Nimenea nu ți-a mai stat în cale, de-atunci.
Că tu însuși
te-ai proclamat succesor al împăraților perși.
Au încercat să-ți arate Philotas și Kallisthenes
110 cum, sub lux persan, fiul lui Filip murea...
Toți, pe la colțuri, vorbeau: „Alexandru-i
satrapul cel mare!
Mult mai mult ca ei o să ne-ncalece-acum!”
Astea vânturau negustorii. Dar și mercenarii,
care-ncotro, dezertau: „Oare mai suntem noi
greci?”
115 Da, mă-ntreb și eu. Iar soldații tăi, macedonii,
am auzit că-au atins fluviul Hydaspes, la inzi.
Zău, nu mai știu, nici eu, nici nimeni,
ce gânduri hrănești tu,
viu sau mort dacă ești. Grecia s-a revoltat.
Mii de zvonuri aprind vâlvația și lumea întreabă
120 dacă s-au însurat mii macedoni cu femeii
care, din ordinul tău, părăsindu-și-au casa persană.
Astfel s-a pecetluit nunta: huliță de zei.
Te-ai îmbrăcat în brocart? Atârnă de gât
grele lanțuri?
Ghiuluri, inele ți-ai pus? Dar pantaloni persienești?
125 După Roxana, pe care-ai luat-o nevastă,
la Sousa,
a lui Oxyartes din Sogdiane, ce va
mai urma, Alexandre? Nu crezi că ajunge?
Se zice
că acum vei lua chiar pe o fiică a lui
Dareios, Stateira: -n mormânt
se sucește-mpăratul...
130 Ginerile lui – un regișor macedon.
Cât mai ai timp, întoarce-te-acum! Alexandre, puterea
fuge din mâini ca un fum, dacă îl prinzi
într-un pumn.
Fuge, și ce ți-a rămas? Un castel pe marginea mării,
valuri sparte îl fac una cu țărnul pustiu.

• revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor •

Contemporanul, nr. 11

Un număr de colecție ne oferă revista girată de Academia Română. Este o ediție specială situată sub egida familiei regale a României, la Centenarul Încoronării, redacția respectându-și mottoul asumat: „Un popor nu se caracterizează atât prin oamenii mari pe care îi are, ci mai ales prin felul în care îi recunoaște și îi stimează pe aceștia” (Fr. Nietzsche). Semnează, printre alții, Georgeta Filitti, Ioan-Aurel Pop, Răzvan Theodorescu.

Vitraliu, nr. 57

Cel de-al doilea număr pe anul 2022 excelează și acum prin conținut și ținută grafică. Sunt fericite combinații de istorie („Avram Iancu, un erou național”, de Ioan-Aurel Pop), literatură (centenarul Marin Preda, dramaturgia actuală, destinul scriitorului), artă (despre Brâncuși, de pildă),

lingvistică („Bogata/ săracă limba și literatura română”, de Gellu Dorian, „Fiodor, Feodor sau Fedor sau despre redarea în românește a numelor proprii străine”, de Tiberiu Ionescu) ș.a. Poezia este ca de obicei bine reprezentată (de la Nora Iuga, la Flavia Adam), ca și comentariile adiacente (despre „Poezia ce nu se poate rosti pe sine” scrie Dinu Flămând). Ilustrația este asigurată de reproduceri din expozițiile „Alexandru Macovei – *Interferențe bizantine*” și „Sculptura la puterea 3”, de la Centrul de Cultură „George Apostu” Bacău.

Bucovina literară, nr. 7-9

Este o ediție aniversară, la împlinirea a 80 de ani de la apariția primului număr. Aflăm că mai întâi a fost cotidianul „Bucovina” (Cernăuți, 14 iulie 1941), iar de la 14 septembrie 1942, suplimentul artistic al acestuia a căpătat numele de „Bucovina literară”. Curând a

devenit cunoscut alături de „Ceahlău” (Piatra-Neamț), „Bacăul literar” ș.a. La aniversare, șefi de revistă, scriitori, publiciști din țară și din Basarabia expun adevăruri („Bucovina face parte din constelația regiunilor europene încărcate de mitologie și farmec” – Matei Vișniec); cu o revistă „consistentă, complexă și diversă” – Carmen Mihalache), o publicație a „unității și unicității noastre ca popor muncitor, creator, apărător de identitate și idealitate” (Leo Butnaru).

Nord literar, în haină nouă

Numărul pe octombrie al revistei baimărene surprinde (plăcut) prin tiparul color și prin plasarea sumarului pe pagina I. Noua echipă (manager, Dana Buzura-Gagniuc) continuă o remarcabilă tradiție validată de Săluc Horvat, păstrând orientarea tematică centrată pe fenomenul cultural maramureșean, fără a ignora viața literară la nivel național.

Cadran cultural, nr. 6 (28)

Primele șase pagini ale periodului editat de Ansamblul Folcloric „Busuiocul” Bacău (ediția nov.-dec.) sunt dedicate evocării lui Petre Vlase, personalitate culturală de primă mărime a Bacăului contemporan, plecată de curând dintre noi. „Întruchiparea românului care știe bine ce-i trebuie pentru a-i încânta pe acei străini ce auziseră doar de Nadia Comăneci și de Ceaușescu” (Grigore Codrescu), „ferment important al vieții spirituale băcăuane” (Ioan Dănilă), Petre Vlase „a plecat spre ceruri să învețe îngerii a dansa ca la Corbasca, din Bacău” (Elena Petriman-Taralungă). Cornel Galben îi va include profilul în cel de-al nouălea volum al dicționarului „Personalități băcăuane”.

13 Plus, nr. 205

O întrebare în căutare de răspuns pare a fi mottoul articolului semnat de Petre Isachi

în cel mai recent număr al revistei de cultură aflate în al XXV-lea an de apariție: „De ce copiii întunericului sunt mai dibaci decât cei ai luminii?” O pune pentru a argumenta „Bovarismul auctorial – un posibil nucleu generativ al scriiturii lui Marin Preda”. Al doilea text despre scriitorul situat în centrul celebrărilor în 2022 este debutul în presă al studentei Andreea-Elena Anchin: „Centenar Marin Preda, în Bacău”.

Acta Bacoviensia, XVII

Anuarul Arhivelor Naționale Bacău își păstrează ținuta științifică și cota de nouitate tematică. Sunt incluse subiecte din istoria românilor din perspectivă generală sau localizată (Sfântu Gheorghe, Târgu Mureș, București ș.a.), precum și lucrări de arhivistică, unele cu referire la un deziderat dificil de realizat, dar mereu în atenția specialiștilor: digitalizarea arhivelor. (I.D.)

– Ne aflăm în satul Bogdana, la Simpozionul „Zone strategice de creație”, și vreau să profităm de această oportunitate și să stăm un pic de vorbă despre tine și despre arta ta. Am văzut ce ai lucrat aici în aceste zile – la fel ca în cazul altor picturi făcute de tine, și acum m-au impresionat curajul de a pune culori tari pe pânză, siguranța cu care o faci. Indiferent în ce etapă a carierei au fost făcute, creațiile tale cuceresc privitorii prin spectacolul de culoare și se diferențiază prin teme recurente din tradițiile românești. Chiar dacă evoci adesea lumea satului, o lume așadar arhaică, un ochi profesionist va remarca îndată că maniera ta de lucru este modernă. Totuși, aș vrea să te întreb de ce ai ales să evoci obiceiuri și tradiții românești acum, când lumea traversează un progres tehnologic fără precedent.

– Într-adevăr, tradiția face parte din lucrările mele, în toate etapele pe care le-am traversat: urși de Crăciun, peisaje cu imagini din cimitire, picturi cu vase de lut, iar acum evoc portul popular. Fără tradiții nu cred că putem exista ca nație. Actualmente, traversăm o perioadă în care tradițiile par a se pierde în negura vremurilor... nu mai ținem cont de ele, ni se pare că nu ne mai reprezintă...

– Cred că asta se întâmplă și pentru că majoritatea trăim în medii citadine. Puțini dintre noi mai avem rude la țară. Ție, cumva, dragostea pentru frumusețea lumii rurale ți-a fost cultivată în copilărie?

– M-am născut la oraș și am crescut la bloc. Dar tare îmi plăcea când mergeam la bunicii de pe tată, la țară, la Cucuieți, lângă Moinești, sau la Buhuși, la bunica de pe mamă, care locuia la casă. Viața la oraș mi se părea atunci o normalitate, dar, crescând, viața la țară mi s-a părut o binefacere, pe care ar fi minunat să o putem simți în fiecare moment.

– Crezi că s-ar putea ca în viitor să dispară tradițiile?

– Totul este într-o majoră schimbare. Artă este și ea în schimbare, dar tradițiile românești nu ar trebui să dispară; fără tradiții s-ar dezintegra iremediabil identitatea noastră națională. Din păcate, mi se pare destul de apropiat momentul nimicirii chiar și a memoriei tradițiilor și mă tem că într-un viitor, mai mult sau mai puțin îndepărtat, nici măcar prin muzee nu le vom mai găsi... Evoluția vieții alunecă într-o altă direcție și există acest risc ca tradițiile să dispară cu desăvârșire. Dar sper ca eu să nu apuc acel moment.

– Și-atunci, cum crezi că-și găsesc locul în ziua de azi, în expozițiile de grup, lucrările tale care evocă satul (unde timpul parcă se oprește; să ne amintim și de zicerea lui Lucian Blaga: „Veșnicia s-a născut la sat”), lângă alte lucrări, foarte moderne, care ilustrează evoluția tehnologică?

– Chiar dacă par rupte de realitatea de zi cu zi, lucrările mele se integrează în cadrul expozițiilor de grup. Pot părea o antiteză în contextul modern, dar chiar și așa, fiecare om cred că are o frântură de amintire din copilărie, poate de la bunici sau de la alte rude, astfel încât se

Geanina Ivu:

„Tradițiile românești nu ar trebui să dispară“

Geanina Ivu este artist plastic, absolventă a Universității de Arte „George Enescu” din Iași, membră a Uniunii Artiștilor Plastici din România, filiala Bacău. Artistă cu o bogată activitate, a debutat în 1998 cu expoziția „Hapening”, la Teatrul Municipal „Bacovia”, urmată de alte nouă expoziții deschise în importante galerii de artă din Bacău, Moinești și Chișinău. Din 1992 până în prezent, aproape nu a existat an în care să nu fie inclusă în cel puțin trei expoziții de grup de anvergură, dintre care menționăm: peste douăzeci de participări la „Saloanele Moldovei” (beneficiind de nominalizări ale lucrărilor la edițiile din 2010, 2011 și 2012); numeroase ediții ale Expoziției „Anuala” a UAP Bacău; Bienala „Ion Andreescu” Buzău (2007, 2008, 2010); Expoziția Internațională de la Limoges (Franța, 2008); Expoziția Simpozionului „Dada East Tout Est dada” (Galeriile de Artă ale Centrului Cultural Moinești, 2019); Expoziția „Film de scurtmetraj versus artă fotografică” (Biblioteca Județeană „Costache Sturdza” Bacău, 2019); Expoziția „Cahle” (Muzeul de Artă Comparată Sângeorz-Băi, 2020). În 2012 a primit Premiul Anualei UAP, filiala Bacău. Este membru fondator al Asociației „Zaharia’Art”. Din septembrie 2021, Geanina Ivu este profesoară la Colegiul Național de Artă „George Apostu” Bacău, unde predă desen proiectiv, crochiuri, studiul formelor și al culorilor.

Picturile Geaninei Ivu atrag de fiecare dată atenția în orice expoziție prin culorile îndrăznețe și prin temele care stârnesc emoții, invitând la meditație și rememorare. Artista este apreciată atât de public, cât și de breaslă. La vernisajul Expoziției „Viața satului” (2012, Galeria „Frunzetti” Bacău), criticul de artă Iulian Bucur spunea că lucrările Geaninei Ivu sunt despre „rațiuni și foarte multe sentimente” și că provoacă iubitorului de artă „o mare satisfacție estetică”.

pot regăsi în picturile mele. Încă există artiști culti, pe plan național dar și internațional, care includ în arta lor referiri directe sau subtile la tradiții, iar asta nu-i face să fie depășiți; dimpotrivă, părerea mea este că arhaicul, tocmai prin raritatea sa, poate îmbogăți o creație cu note de fantezie.

– Ai fost invitată în multe tabere de creație; mai mult decât atât, tu însăși ai organizat câteva. Cum vezi lucrurile, ce rol au taberele de creație?

– În calitate de coordonator de proiect, până în prezent, am organizat trei tabere de creație artistică. Este un lucru destul de complicat de gestionat. Am fost invitată în mai multe tabere de creație – atât naționale, cât și internaționale –, toate au fost importante pentru dezvoltarea mea artistică și, în plus, au pus „cărămizi” la formarea mea de coordonator de proiect. Rolul unei tabere? Cel mai important lucru este conexiunea care se creează între artiștii invitați: schimbul de idei, experimentele plastice la care luăm parte. Sunt emoționante legăturile care se formează între oameni, chiar și-atunci când se întâmplă adesea să fim din țări diferite sau mai ales atunci. Artă este limbajul universal care ne leagă. Fiecare tabără își are povestea ei, care rămâne în minte și în suflet. O experiență deosebită a

Marile pasiuni ale Geaninei Ivu sunt arta și sportul. Este membru fondator al Clubului Sportiv „SAGA” Bacău. Acest club a adus pentru prima oară tirul cu arcul în municipiul Bacău. Se întâmplă în 2011. Tot în acel an fiica ei, Maria Vlad, la vremea aceea de doar 13 ani, a câștigat titlul de Campion Național. În cariera ei de sportivă, Geanina Ivu a câștigat cinci titluri de Campion Național, la Campionatele Naționale 3D, la divizia BareBow, categoria SeniorWoman. În acest an, echipa României de tir cu arcul a obținut locul al II-lea la European Indoor Championships – World Archery Europe, desfășurat la Lasko, Slovenia. Unul dintre cei trei reprezentanți ai României a fost Teodor Vlad, în vârstă de 20 de ani, fiul Geaninei Ivu. De asemenea, ea este antrenor secund în lotul național al României, divizia compound și Judge. Într-un interviu pe care i l-a acordat jurnalistului Liviu Maftei, în cotidianul „Deșteptarea” (20 august 2018), Geanina Ivu a precizat că între artă și sport „nu există un conflict”, subliniind că pentru ea, tirul cu arcul, mai mult decât un sport, este o adevărată artă.

fost tabăra de pictură și ceramică Cucuteni, din 2016, în care au participat pictori și ceramiști. Pe mine m-a fascinat „arta focalui”, mi s-a părut aparte cum focul își spunea și își ardea povestea în același timp.

– În arta ta, în unele pânze e bucuria vieții, în altele e prezent sentimentul morții. Viața și moartea sunt teme care te inspiră, sunt teme profund filozofice, iar tu le relevzi fără să abstractizezi, într-un mod natural. Cum reușești?

– Viața și moartea fac parte din noi. Îmi aduc aminte de-o vorbă de duh a lui Petre Țuțea: „Nu mă tem de moarte. Mă tem de însingurare”. Nu a zis că se teme de singurătate, ci de însingurare... În ce mă privește, eu nu văd moartea ca pe un sfârșit etern, ci ca pe o ușă către o altă viață, spre o altă lume. Îmi place să redau și viața, și moartea în pictură, așa cum le înțeleg eu, fără să le cosmetizez.

– Ai o serie de picturi cu urși. Memorabile, dar și frisonante sunt picturile tale cu cimitire. Cum au apărut aceste picturi, ce anume te-a inspirat?

– Picturile cu urși au fost inspirate de Festivalul de Datini și Obiceiuri de Crăciun, când artiști populari din satele județului Bacău vin să-și prezinte tradițiile pe care încearcă să le țină vii și să le transmită mai departe copiilor lor. Seria pic-

turilor cu cimitire pot spune că a început cu o lucrare, cu evocarea unei imagini din „Cimitirul vesel” de la Săpânța. Întâi a fost acea lucrare, au urmat altele. Am vizitat Cimitirul de la Săpânța, am citit poveștile de pe cruci, am privit atent picturile care au la bază o idee genială, excelent pusă în practică. Dincolo de denumirea de „cimitir vesel”, eu am observat că acolo e mai degrabă o zonă în care au murit mulți oameni tineri. Probabil de aici a venit și ideea de a picta și a scrie acele povești pe cruci, pentru a atenua tragismul destinului și a îndulci suferința rudelor rămase în viață.

– Acum ești o artistă ajunsă la maturitate, cunoscută și apreciată. Dar cred că oricine la început are nevoie să fie încurajat. Cum au fost primii tăi pași în artă? Ce artiști sau profesori au avut un rol decisiv în formarea ta ca artist? A contat, în evoluția ta, admirația specială față de un anumit artist?

– Domnul Ilie Boca a fost pentru mine omul care mi-a insuflat încredere și care m-a susținut să pășesc pe drumul artei. Îmi mulțumesc din toată inima mea domnului Ilie Boca! De admirat, admir mulți artiști și mi-ar fi greu să numesc pe unul sau pe altul. De la fiecare am luat, în timp, ceea ce mi-a plăcut, apoi am trecut prin prisma mea personală. Dacă ar fi să mă plasez într-un

anumit curent, cel mai bine cred că mă regăsesc în fovism. Și dacă tot am pomenit de fovism, aș vrea să spun că îmi plac mult aceste cuvinte ale lui Henri Matisse: „Culoarea ajută la exprimarea luminii; nu la fenomenul fizic, ci la singura lumină care există cu adevărat, cea din creierul artistului”.

– Așadar, dintre curentele plastice, aderi la fovism. Dar ce părere ai despre unitatea în diversitate versus păstrarea unui singur stil? Ți pun această întrebare pentru că am asistat nu chiar de mult la o polemică interesantă la un vernisaj, iar tu ți-ai susținut cu pasiune punctul de vedere.

– Au fost mai multe discuții pe această temă. În primii mei ani de studenție, unul dintre profesori ne-a spus că un artist trebuie să-și păstreze stilul de-a lungul carierei, pentru a putea fi ușor identificat. Și sunt de acord. Doar că nu apare deodată un apogeu al carierei artistice. Trebuie să parcurgem niște pași obligatorii (școală, facultate, primele expoziții etc.), să urcăm o scară imaginară treaptă cu treaptă, să acumulăm informații, cunoștințe, experiențe... Toate aceste etape se regăsesc în formarea noastră, indiferent de domeniu: ne maturizăm, ne transformăm, iar când ajungem sus pe un platou, putem spune că am atins apogeul carierei noastre, un vârf de formă. Doar că acolo nu putem sta la infinit, după o vreme începem să coborâm. Personal, am trecut prin etapele enumerate, m-am schimbat de multe ori, m-am reinventat, dar cred că un artist este recognoscibil indiferent de schimbările prin care trece. Schimbările sunt benefice, sunt ca o nouă început, ca o întoarcere la prima tinerețe.

– În ultima vreme ai reputat succese importante nu doar în artă, ci și în sport, la competițiile de tir cu arcul. Nu te simți uneori lezată că sportul îți ia din timpul pentru creația artistică?

– Am fost întrebată de multe ori care este relația dintre sport și artă, cum reușesc să le îmbin pe amândouă. Un concept ZEN spune că „dacă ai reușit să tragi măcar o dată cu arcul așa cum trebuie, se poate spune că ai trăit o viață”. Trăsură cu arcul ne ajută să facem pași prin noi înșine, întărindu-ne astfel puterea interioară, ne insuflă încredere în forțele proprii, ne călăuzește pașii spre credință și chiar ne poate purta pașii spre... infinit! Îmi place să spun că atât în fața pânzei albe, cât și în fața țintei, eu stau singură, doar cu mine însămi. Inevitabil, arta „mănâncă” din timpul sportului și viceversa. Dar vreau să cred că am reușit să le fac să coexiste. E ca și cum o mamă are doi copii. Sigur găsește timp pentru amândoi.

– În viața oricărui artist există proiecte. Tu ce proiecte ai?

– Îmi doresc mult să pot duce mai departe Simpozionul „Zone strategice de creație”, care se află deja la a II-a ediție anul acesta. Am în plan o viitoare expoziție personală. Cu ajutorul lui Dumnezeu, toate se vor împlini.

Dialog de
Violeta SAVU

Fierarii din vechime deosebeau și nu amestecau fierul de origine terestră, obținut prin reducerea minereului, de cel extrem de pur, de origine cosmică, meteoritică. Fierul venit din cer aparținea în exclusivitate regelui. Umblau după el cu asiduitate căutătorii și era plătit cu aur. Din acest fier ceresc se făceau sceptrele și micile amulete pe care suveranul le dăruia vasalilor. O așchie din acest prea nobil metal intra și în șarjele destinate armelor de la strălucitoarele curți.

Sculptorița Carmen Chițan lucrează mai ales în fier. Cercetează rămășițele dispărutei lumi vechi, părțile și întregurile ei. Fierul e scump în rotunda, trecuta lume. E numai vârful uneltelor și armelor. E numai firul care leagă lemnul și piatra caselor și castelelor. Sculptorița găsește prețios oțel prin molozurile pământeste ale demantelatei lumi, află uitate și nemaîntelesse fragmente tăioase sau lise, ascuțite sau boante, abrazive sau veline, încordate sau inerte.

MetaMorfoze. Expoziție de sculptură și grafică. Galeria „Frunzetti“ Bacău, 05.10.2022 – 22.10.2022

A lumii vechi în minunata lume nouă a lui Carmen Chițan

Știe artista că se potrivește în toate cu această de ea cunoscută și iubită lume. Viul ei arzător mai poate o dată da duh vestigiilor emaciate. Cu un anumit har, cu o anumită grație le atinge. Grație pe care nu se sfiește să o încredințeze aparatului fotografic. Aparatul vede bine un fel de sincretism, gândit de model, pus în scenă de model, de vechi și iarăși nou, de amorf și iarăși viu, de profan și iarăși sacru.

Arcul electric al aparatului de sudură colează așchii, frânturi, părți, bucăți, întreguri, obiecte, agregate. Firul ultraviolet punctează, apoi face suturile. Raza orbitoare pipăie, precum cel lipsit de vedere, muchiile, și uneori, întâmplător, atinge și planurile cu iremediabile texturi. La fel ca

medievalul Golem, fragmentele legate devin noi, inextricabile la început, artefacte. Apoi, cu fiecare pas pe care îl fac în utopicul oraș al artei, artefactele capătă caracter și nume. Se transformă în actori de poveste.

E o poveste această expoziție cu o zână care face să zâmbească o curte întreagă de ființe aduse la viață cu apă vie. Are grijă această fată de uriași păianjeni care-și pregătesc saliva pentru ca să-și țesească pânza, de albine îngreunate și de greieri tremurători. Hrănește cu mărgelile găinușe boghete și cocoși pintenați. Alintă pisoi și câini prizăriți. Berbeci și țapi se pregătesc să pască sub crengile de aur ale pomului vieții.

Ceva din ideogramele chinezești, din scrisul făcut, aproape pe aer, de zmeiele de hârtie și cozi colorate purtate de vânt are felul de sculptură al Florentinei-Carmen-Ilinca Chițan. Raportul dintre gol și plin e judicios cântărit, prin selecția obiectelor gata găsite (ready-made, a se citi aproape: canistra, discul, butoiul, masa etalonată și rulmentul, bila, coasa, furca, grebla), și golul e atât de gol, și plinul e atât de plin. Și greu, și ușor. Și fix, și mobil. Și comic, și tragic. Și real, și potențial.

În jur, pe zările simezelor, lucrări de grafică descriu arabesc de păduri foșnoare, nebune. Arată acești omenști copaci locuri stranii de taifas și de amantlăcuri, de nunți și de despărțiri. E mult ecou și șoaptă secretă în aceste zări de grafică cu duct continuu, labirintic, abisal. Liniile se înconjoară spontan, se închid și devin ascunse ființe ale pădurii adânci, privighetori plângătoare, vulpi firoscose, cerbi însetați și însingurați inorogi.

Sculptorița deschide o cutie fermecată din care vor continua să iasă încă mulți dragoni înaripați. Restaurarea aceasta prin sculptură, atât de personală, a lumii vechi în minunata lume nouă este neînțepat precum apa. Și nu vom rezista nicio clipă ispitei de a o vedea prin caleidoscop mereu mișcător, cu infinite și nestatornice sensuri.

Iulian BUCUR

Expoziția de pe simezele Galeriei de Artă „Alfa“, vernisată în data de 18 noiembrie, este cea de-a treia de acest tip organizată de Complexul Muzeal „Iulian Antonescu“. Prima a fost deschisă în anul 2006, atunci organizată de Muzeul de Etnografie, în colaborare cu filiala Bacău a Uniunii Artiștilor Plastici din România, expoziție la care s-a tipărit și un catalog; a doua s-a deschis în martie 2021 și a fost rezultatul colaborării dintre Muzeul de Artă și Muzeul de Etnografie. Cea de acum este organizată de Muzeul de Artă, în colaborare cu Muzeul de Istorie-Arheologie.

Expoziția aduce o (mică) inovație conceptului de artă comparată: îndeobște, aceste expoziții pun față în față lucrări de artă plastică sau artă vizuală cu obiecte din sfera etnografiei. Așa sunt, de exemplu, Muzeul de Artă Comparată Sângeorz-Băi, deschis în anul 2007 și coordonat de artistul plastic Maxim Dumitraș, sau, mai recent, expoziția de artă comparată *Incandescent*, organizată de Muzeul Țăranului Român în colaborare cu Muzeul de Artă Comparată Sângeorz-Băi și Galeriele *Karo* din Bacău (coordonator, Constantin Ținteanu, cel care a avut inițiativa expoziției, pornind de la o colecție de cahle transilvănene). Inovația de la Galeriele „Alfa“ constă în panotarea în același spațiu a artefactelor arheologice și a lucrărilor de artă vizuală, dilatând astfel semnificativ orizontul temporal al expoziției, de la câteva sute de ani, la câteva mii de ani, dat fiind că partea de arheologie o constituie piese aparținând Culturii Cucuteni, având o vechime de aproximativ 5000 de ani. Vasele, statuetele antropomorfe, figurinele zoomorfe au fost descoperite în timpul șantiierelor

**Expoziție de artă comparată,
Galeriile de Artă „Alfa“ Bacău**

Arta la hotarele istoriei

arheologice în așezările cucuteniene Mărgineni, Poduri – Rusăiești, Aldești – Cârliști și Fulgeriș, de pe teritoriul județului Bacău. Lucrările de artă plastică din patrimoniul muzeal – din care cea mai veche este datată 1976: *Șantier arheologic*, de Barbu Nițescu – sunt semnate de nume cunoscute ale artei românești din România și Basarabia, precum Mihai Bejanariu, Ilie Boca, Dumitru Bolboceanu, Constantin Blendea, Mihai Chiuaru, Pavel Codită, Marius Crăiță-Mândră, Elena Garștea, Ionela Lăzureanu, Dumitru Macovei, Ion Mihalache, Ion Pacea, Dan Perjovschi, Carmen Poenaru, Dionis Pușcuță, Luminița Radu, Ion Sfeclă, Aurel Stanciu, Corneliu Vasilescu, Simion Zamșa, Dany-Madlen Zărnescu, Gheorghe Zărnescu ș.a.

Vizitatorii au observat, desigur, că majoritatea lucrărilor de artă plastică expuse se încadrează mai cu seamă stilului abstract. Acesta a fost, de altfel, și unul dintre criteriile selecției din patrimoniul muzeal a exponatelor. Așa cum au remarcat importante studii de istorie a artei, arta abstractă este acea artă care apelează, spre înțelegere, cel mai puțin la narațiune, la descriere, la poveste. Modalitatea abstractă a artei reduce, pe de o parte, conținutul de semnificații ale tabloului, dar, pe de altă parte, arta abstractă aduce un spor de impresii și un câștig în ceea ce privește libertatea de mișcare și de imaginație a contemplantului. În acest tip de expozi-

ții privitorul este determinat să renunțe la rolul pasiv; el devine nu doar participant activ; mai mult, este actorul principal, cel care găsește semnificații, conexiuni, contexte, simetrii, similitudini, dând viață unor forme deseori lipsite de corespondent în realitate.

Dacă arta vizuală comparată cu obiectul etnografic pune în dialog artistul contemporan cu anonimul creator al satului, arta vizuală comparată cu obiectul arheologic mărește nu doar limitele cronologice, ci și pe cele ale spiritului. Pentru că la esteticul și utili-

tatea obiectului etnografic se adaugă conceptele de formă, simbol, cromatică ale artefactelor arheologice. Jocul liber al asocierilor poate conduce privitorul la începuturi, la noțiuni prime, originare, precum în lucrările *Arhetip* ale lui Mihai Chiuaru, *Totem* ale lui Aurel Stanciu sau, din zona geologiei, la *Trovanții Luminiței Radu*. Statuetele antropomorfe, feminine sau masculine, au un corespondent în *Cucutenii* lui Dumitru Macovei, *Tripoliada* Ecaterinei Ajder, *Compoziția* Marianeii Păpară, *Personajul* lonelei Lăzureanu sau în *Studiul* lui Ion Mihalache. Expresivele figurine zoomorfe au o paradigmă în lucrările *Zodiac*, de Mihai Bejanariu sau în *Aries*, de Dionis Pușcuță. Vasele, de cult sau de folosință cotidiană, cu motive în spirală sau geometrice, întâlnesc lucrările lui Dany-Madlen Zărnescu și Liviu Suhar sau, mai ales în reconstituirea lor din fragmente ceramice, cele patru lucrări din bronz *Arheologie afectivă* ale lui Gheorghe Zărnescu. Lucrările de factură figurativă din expoziție completează fundalul sau cadrul natural originar al lumii, creionează o lume în care natura stăpânește, o lume din care orice construcție, în sensul propriu, sau creație umană durabilă lipsește. Așa sunt lucrările lui Dan Perjovschi, Ghenadie Jalbă, Letiției Oprișan, Angelei Tomaselli, Aurel Mocanu-Agripa ș.a.

Artefacte arheologice, picturi, obiecte de cult, sculpturi compun un ansamblu unitar cu două elemente în comun: forma artistică și contextul. Rămâne privitorului sarcina de a imagina un posibil dialog în care fiecare dintre obiecte, re-descoperit și re-semnificat, să dea naștere unei lumi proprii.

Marcela GAVRILĂ

Nicoleta POPA-BLANARIU

Un festival cu anticorpi: DAM 2

DAM: dans, artă, multidisciplinaritate este un festival inițiat la Iași, în vara lui 2021, încă în pandemie. Anul acesta, festivalul a făcut posibil un dublu bilanț: pe de o parte, a fost vitrina unei generații de artiști formați preponderent „online”, pe durata a patru semestre din patru (la masterat) sau patru din șase (la licență). Pe de altă parte, festivalul a adus în prim plan o specializare relativ recentă, cea de coregrafie, înființată la Iași acum șase ani, în cadrul Universității Naționale de Arte „George Enescu”, dar având deja un palmares.

În lockdown, studenții s-au adaptat cu imaginație și curaj, pregătindu-și spectacolele de finalizare în condiții mai puțin obișnuite. Au lucrat în pădure, pe terase închiriate, cu neprofesioniști în distribuție, eventual cu membri ai familiei, deveniți, de voie, de nevoie, voluntari în proiectele lor artistice etc. Cei care le-au trăit vor pune poate laolaltă, la un moment dat, relațiile acestor întâmplări.

Merită apreciat, cu atât mai mult, rezultatul final. În această privință, publicul și-a putut forma o impresie cu prilejul celei de-a doua ediții a Festivalului DAM: dans, artă, multidisciplinaritate, desfășurate la Iași, între 3 și 9 octombrie 2022. Festivalul este o inițiativă a coregrafei Lorette Enache, conferențiar la Facultatea de Teatru a Universității Naționale de Arte „George Enescu”, întru totul dedicată studenților ei și domeniului de studiu pe care l-a inaugurat la Iași, cu șase ani în urmă. Lorette Enache are într-adevăr vocație de constructor. În acest cadru au fost reluate – o bună idee – spectacole de absolvire ale studenților ieșeni, de la programele de licență și masterat, promoția 2022. A fost, de asemenea, invitat un spectacol de la București, laureat al Galei absolvenților U.N.A.T.C. După-amiaza și seara aveau loc spectacole, dezbateri, lansări de carte, iar dimineața, timp de câteva ore, un atelier de tehnici folosite în dansul contemporan, condus de coregraful Daniel Dragomir. Fiecare spectacol era urmat de un schimb de opinii între artiști și public. În sală am

• Gabriel Scalschi în Hamlet

descoperit mulți tineri, elevi sau studenți, și spectatori cu îndelețiciri diverse: actori, dansatori, jurnaliști, profesori, avocați, psihologi, muzeografi etc. Pe unii dintre ei i-am putut cunoaște în timpul discuțiilor de după spectacole.

Gazdele au păstrat formatul ediției de anul trecut, așa încât seară de seară, alături de coordonatoarea festivalului, Lorette Enache, și de moderatorul dezbaterilor, Călin Ciobotari, directorul Școlii doctorale a U.N.A.G.E., au participat la discuții invitați din țară. Aș aminti, în mod special, prezența și intervențiile a două cunoscute profesoare și coregrafe de la U.N.A.T.C.: Raluca Ianegic și Elena Zamfirescu. Mentor al multor generații de profesioniști ai scenei, Raluca Ianegic și-a prezentat, în cadrul Festivalului, un volum remarcabil, *Trasee coregrafice*. Cartea a apărut în 2007, la UNATC Press, dar nu a beneficiat, din păcate, de circulația și mediatizarea pe care o merita. Sumarul volumului este un argument pentru consistența și îneditul abordării: „Transdisciplinaritatea în coregrafie”, „Dans

și matematică”, „Dans și literatură”, „Fizică și dans”, „Direcția folclorică a dansului românesc”, „Esențe ale dansului modern românesc și occidental”.

Spectacolele incluse în program – cele mai multe prezentate la „Uzina cu teatru” din vecinătatea Teatrului Național – au abordat formule diverse, valorificând pregătirea interpreților în domeniile dansului contemporan, baletului, actoriei, muzicii. De altfel, interpretii pe care i-am văzut pe scenă sunt, în mare parte, angajați ai Operei din Iași. Câteva spectacole s-au inspirat din opere literare: *Ana Karenina* (titlu pe care l-a dat Maria Cotorobai creației pe care a regizat-o și coregrafiat-o), *Micul Prinț* (în regia și coregrafia lui Alice Veliche și Radu Alexandru), *Hamlet* (în versiunea lui Gabriel Scalschi, regizor și coregraf). Mai multe spectacole au avut o componentă de sondare a profunzimilor psihicului: *Subconscious* (regia și coregrafia, Ștefan Popa), *Psyche* (regizat și coregrafiat de Georgiana Dimitrescu), *Lubește-mă cinci minute* (în regia și coregrafia Teodorei Tudose de la

U.N.A.T.C.), *Logos, pathos, ethos* (Răzvan Vieriu, regizor și coregraf).

În deschiderea Festivalului, a avut loc un *performance* găzduit de Palatul Braunstein, un spațiu cu un potențial dramatic intrinsec, chiar în afara oricărei puneri în scenă. Muzica și mișcarea se generează reciproc. Pe ritmuri înțetite cu virtuozitate de percuționistii Costică Stavrat și Iulian Fodor, mișcarea dansatorilor lua naștere pe loc, sub ochii privitorilor, parcă izvorând din vibrația aerului răscolit de neastâmpărul instrumentelor. Fluxul sonor se adapta, la rândul lui, dinamicii corpurilor. La elementele premeditate ale spectacolului s-a adăugat o scenografie *ad-hoc*: luminile orașului, blurate de ploaie, pătrundeau odată cu întunericul serii, prin ferestrele largi ale galeriei, dincolo de care fulgerau, cu sclipiri metalice, acoperișurile învecinate, deasupra Pieței Unirii. Urmați de public, performerii treceau dintr-o încăpere în alta, din galeria mărginită de șirul lung și înalt al ferestrelor, într-o sală opacă, fără vreun ochi de geam în zidurile masive. O caligrafie ritmică de corpuri și umbre străbătea în du-te-vino etajul palatului.

Festivalul s-a încheiat cu un *Hamlet*, în versiunea coregrafică a lui Gabriel Scalschi. În ciuda titlului, spectacolul nu s-a dorit o transpunere propriu-zisă a dramei shakespeariene. În *black boxul* de la „Uzina cu teatru”, a fost bine pus în valoare decorul alb din *Hamlet*: o cortină sfâșiată, dincolo de care se întrevăd frânturi fantomatice de realitate, fărâme de adevăr anevoie de reconstituit – o lume cețoasă, la limita nălucirii. Dincolo de cortina fragmentată poate fi orice, orizontul nesigur a ceea ce se petrece

în prim plan: tărâmul duhurilor și al Adevărului tănuț, ținutul visului, al subconștientului, granița dintre lumi, pe care o încalcă justițiar stafia regelui ucis, sau, la fel de bine, meterezele Elsinorului și culisele cortii șubreze de coruperea moravurilor și de putre-junea vărâtă sub pres. Polisemia acestui element de decor îl face foarte eficient scenic. De fapt, întreaga scenografie în alb-negru – creația talentatei Jeni Stănilă și completează și comentează sugestiv acțiunea: cortina și gradelele din spatele ei, costumele, mânușile negre ale reginei – stigmatul unei greșeli întunecate – purtate la o nuntă nefirească, la care, cum spune Shakespeare, s-au reîncălzit bucatele de la înmormântare, iar bocetul s-a preschimbat în chiot de petrecere.

Este un Hamlet mai degrabă liric, în care conflictul este esențializat, aproape abstract, iar celelalte personaje și elementele de scenografie preiau și amplifică tumultul interior al protagonistului. Mișcarea scenică extrem de fluidă, aproape evanescentă, a lui Hamlet interpretat de Gabriel Scalschi – pășind cu fereală pe pragul incert dintre lumi și prin vămile înșelătoare ale acesteia de jos – evocă, prin mijloace coregrafice, un lamento al personajului shakespearian, jinduind la o transfigurare a bicisnicei firii omenești: „Ah! Carneasta mult, mult prea-ntinată/ De s-ar muia, topi și face rouă”. Gabriel Scalschi propune un Hamlet perplex, încă în stare de șoc, răvășit de moartea tatălui și de posibila trădare a mamei, scârbit de minciuna din jur, de marele teatru al lumii, care ia în desert orice, chiar binele, frumosul, nevinovăția. Un Hamlet care se închide în tăcere și în masca smintelii. Cuvântul lui a amuțit de oroare. Adevărul e atât de crud, încât vorbele prințului refuză să-l cuprindă. Din această poetică a cuvântului suspendat între spus și (de) nespus derivă o retorică specifică a expresiei corporale – un anume stil de mișcare a lui Hamlet și, amplificând-o, a celorlalte personaje: mișcări neduse până la capăt, deturnate, topite brusc într-un alt gest ori într-o altă acțiune, ca atunci când o tresărire îți mută brusc gândul la altceva, când o alarmă ulterioară îți frânge orice brumă de coerență și serenitate.

A-l interpreta și transpune coregrafic pe Hamlet în această cheie mi se pare într-adevăr interesant. Am sentimentul că perseverența lui Gabriel Scalschi în a preciza și decanta în continuare aceste mărci kinezice va duce, până la urmă, la o manieră remarcabilă, originală, de a coregrafia personajul shakespearian. O astfel de poetică a ezitării, a incertitudinii pare să-și caute încă o retorică adecvată a mișcării, un limbaj al corpului, al spațiului, al ritmurilor. O mențiune specială despre echipa de actori și dansatori din jurul lui Hamlet: o colaborare frumoasă, bazată pe respect și pretuire reciprocă. I-am numit, desigur, pe Sebastian Munteanu, Diana Amiroaie, Andrei Taciuc, Răzvan Vieriu și Juan Cruz Luque.

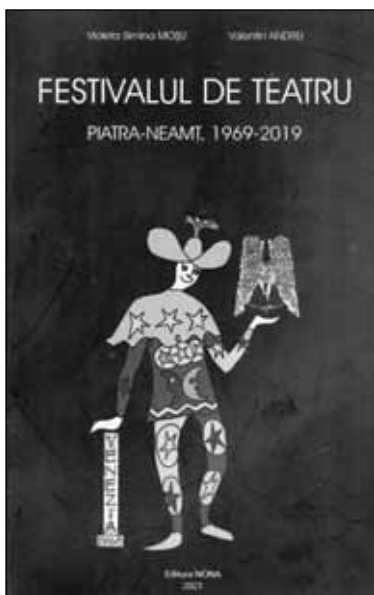
La celelalte spectacole din Festival voi reveni cu o altă ocazie.

Carmen MIHALACHE

Pasionanta istorie

a primului festival de teatru din România

Pentru cunoscători, este vorba despre Festivalul de Teatru de la Piatra-Neamț (prima ediție, 1969), a cărui minunată poveste este spusă în paginile unui impozant volum apărut grație a doi autori, Violeta-Simina Moșu și Valentin Andrei, care au întreprins o amplă și minuțioasă muncă de cercetare. Este o carte scrisă din (și cu) multă iubire pentru teatru, cuprinzând o bogată informație, cunoaștere, dar și sentiment. După cum se arată în prefața semnată de Mircea Zaharia, istoria Festivalului de Teatru își depășește limitele, înglobând, așa cum era și firesc, materia vie, fremătătoare și captivantă a istoriei propriu-zise a

Teatrului Tineretului. Și nu doar atât, după cum subliniază Mircea Zaharia, fost secretar literar al TT-ului și director, într-o anumită perioadă: „Prin punctarea repertoriului, a izbânzilor scenei, a prezenței în confruntări europene, cartea sugerează și un tablou general al teatrului românesc, al traumelor ideologice de la intersecția ultimelor două secole. E «călare pe două veacuri», cum plastic zicea titlul unei cărți celebre”.

Autorii, doi jurnaliști chiar din urbea unde a început frumoasa poveste a Festivalului, și-au împărțit judicios lucrarea pe multe capitole, consacrate fiecărei ediții a manifestării (ultima con-

semnată fiind cea din 2019), au creionat profiluri ale foștilor directori ai teatrului, au risipit în pagini, cu dărnicie, o mulțime de fotografii, ilustrând evenimentele reflectate. Foarte interesante sunt Anexele din volum, cu istoria emblemei teatrului (Îngerul), cu reproducerea câtorva scrisori aparținând unor cunoscuți oameni de teatru, cu fragmente de cronici și două declarații-program, vizând regulamentul, temele Festivalului, una a lui Corneliu-Dan Borgia, alta a Geaninei Cărbunariu, intitulată „Arhivele insecurității”.

Nu putea să lipsească din acest laborios, temeinic, serios documentat volum, în plus paginat elegant, cu grijă, cu vădită dragoste, o notă jucăușă dată de amintirile legate de legendara gazetă *Heautontimorumenos*, plină de sclipitoare vorbe de duh, texte, epigrame, dar și caricaturi, desene, în fine, un document spiritual extrem de atractiv și grăitor pentru starea de entuziasm, de creativitate, de tinerețe care domnea la TT, un teatru de poveste.

„Oricând e binevenită o poveste frumoasă”, spune Onuț, prietenul bădiei Petrache și un posibil viitor narator-martor al viitoarelor întâmplări pe care Dan Perșa nu se poate să nu le imagineze și de-acum încolo. De unde ne vine nouă, oamenilor, foamea perpetuă de fabulație? Este această genă cea care ne-a urcat specia în vârful lanțului trofic? Și cum știm că povestea e frumoasă?

Povestea e frumoasă când e citită cu mirarea aceea care anulează gravitația, mundanul. Titlul romanului *Călătorie în iad și în rai și-n oraș* (Iași, Ed. Polirom, 2022) este o trimitere directă la Dante și la *divina sa comedie*, iar pe Petrache îl știm, este eroul *vestitor de arcă* al lumii Scăienilor, călătorul în timp (e la a patra reîncarnare) și spațiu (merge în oraș, în iad și în rai). Și pentru că frecvența citare a *Comediei* ne obligă, ar fi util să citim *Călătorie* conform celor patru niveluri de interpretare ale operei literare pe care Dante însuși le-a stabilit în *Convivio*: literal, alegoric, moral și anagogic.

Nivelul literal

Este greu de urmărit firul narativ al *Călătoriei* și ar fi nedrept pentru cititori să-l desfășurăm aici. Să spunem doar că, în urma unui proces de ruminare întrerupt de episoade de clarviziune, ciobanul Petrache se hotărăște să părăsească peisajul bucolic al Scăienilor ca să vestească oamenii. Pentru că nu știe ce anume are de vestit, dar și pentru că întinerește văzând cu ochii (vezi și nuvela lui Scott Fitzgerald, *Straniul caz al lui Benjamin Button*), bădia se mută în oraș, își cumpără pământ în Pipera, se îmbogățește, se îndrăgostește, iubește și, pentru că află care era misiunea lui în această întrupare îngăduită de Dumnezeu, coboară din oraș în iad și apoi urcă în rai, pentru a coborî, într-un sfârșit, pe pământ.

Nivelul alegoric

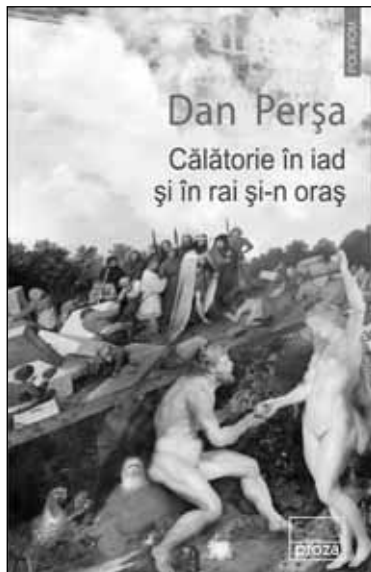
Fiind un roman postmodern, *Călătorie în iad și în rai și-n oraș* are toate însușirile unui metatext care desface, dezmembrează, descompune, cu o ironie specifică, citate, clișee, locuri comune. Petrache are obsesia *apocalipticului* („sfârșitul lumii se apropie”), dar el nu este un resemnat care privește în gol spre un cer nelocuit, ci, dimpotrivă, se află într-un dialog continuu cu divinitatea, îndeplinindu-i cu sfințenie poruncile pe care mai mult le intuiește, le deduce, odată ce acestea îi sunt transmise prin intermediul visului sau transelor. Astfel, deși înviat precum Lazăr, însă de patru ori, Petrache uită de fiecare dată care este lecția pe care trebuie să o învețe, care este

Gabriela LASLĂU

Cartea păcatelor

menirea lui (și a omului, în general), lucru care devine motivul reîncarnărilor sale. *Călătoria* lui Petrache se desfășoară într-un univers *antropocentric*, omul luând naștere din „*nunța alchimică a divinității cu materia*”, de unde și precaritatea existenței sale. Deși ajutat de o sumedenie de maeștri spirituali pe care îi cunoaște din viețile anterioare (meșterul Petre, lăutarul Ghiocel, conul Manolache), de îngerul Gore sau Darșa, Petrache cunoaște extazul dragostei și agonia pierderii alături de sufletul său pereche, lana, pe care o întâlnește în diferite avataruri până află că „*lumea se răscumpără prin dragostea dintre un bărbat și o femeie. Lumea e născută din dragoste și se răscumpără prin dragoste, oricâte greșeli ne este dat să facem, oricâte păcate ne umplu sufletul*”. Iar chemarea noastră este să ne găsim „*Ființa. Cea nepieritoare*”.

Deși este un text hibrid, cu multiple decupaje, paște, inserări metatextuale, personaje care se mișcă în voie, călătorind alături de Petrache (Emil Cioran, de exemplu), povestea respiră aerul proaspăt al acestei convenții perfect controlate de autor. Ai uneori senzația că romanul este unul istoric, cu o intenție clară de *recuperare* a unor momente importante (falansterul de la Scăieni, revoluția din 1989), poate și datorită obsesivei întrebări retorice: „*Dar pe unde rătăcește România?*” sau chiar de *intervenție* în istorie („*Să opresc Holocaustul, Gulagul, tranziția?*”). În plan *alegoric*, omul intră din oraș direct în iad, legătura între cele două „spații” fiind una imediată. Petrache nu trebuie să ia niciun mijloc de transport special; el coboară în beciul casei sale și ajunge, prin sfincterul dintre picioarele zeiței Junona, însoțit de lana, să cutreiere coridoarele labirintice ale iadului și să-i întâlnească (asemenea poetului Dante) locuitorii, draci de toate mărimile, care-și îndeplinesc, conform unui plan managerial prost întocmit, diversele lor treburi. Unii te aduc la deznădejde cu sarcasmul lor, alții proiectează coșmaruri (vezi și *The BFG*, de Roald Dahl), alții aduc molimi de tot felul, dintre care celebrul COVID, pe care Petrache, în calitatea lui de erou salvator, îl slăbește și-l împuținează, aruncându-i demonului toți căteii de usturoi pe care îi avea asupra sa (aparent, usturoiul este un articol de igienă personală de care bădia nu se

lipsește niciodată, căci nu se știe când trebuie să-ți reîmpropătezi respirația). De mână cu lana, ființa luminoasă înzestrată cu harul stăpânirii demonilor, de care aceștia fug mâncând pământul cu o iuțime care ne face să ne gândim la umorul lui Creangă, Petrache eliberează suflete din bolgii, printre care și pe cel al Zeldei, invocând numele Tatălui și al Fiului. Trebuie să cobori în iadul ființei tale, să-ți stăpânești demonii și să-ți construiești acolo biserică, pentru a te elibera pe tine și pe cei dragi ție, pare să spună Petrache. Mai mult decât atât, poți întoarce înapoi pe pământ sufletele celor morți dacă puterea dragostei tale este atât de mare încât să încalci „*prăvelele cerești și legile divine*”, ceea ce bădia face, înviind-o pe lana. „*Omul e ca păpușile rusești. Câte păpuși încap în păpușa cea mare?*” De câte ori trebuie să trecem prin duhoarea de nesuportat a scânelor demonice sau să orbăim prin lumina necreată, orbitoare, a îngerilor pentru a înțelege că ne putem salva

doar aici, pe pământ, prin dragoste, alături de sufletul-pereche dăruit nouă de la începutul lumii, și pe care îl pierdem și trebuie să-l găsim mereu, iară și iară, ca să înțelegem cine suntem, în miezul nostru cel mai adânc.

Nivelul moral

Ce are atât de special bădia Petrache, născut în 1800, încât Dumnezeu îi îngăduie să stea atât de mult pe pământ, să ajungă în iad și-n rai și să se întoarcă? Mănat mereu de un dor de ducă, ar putea fi un personaj picaresc dacă nu i-ar lipsi cu totul componenta frivolă. Ciobanul-filosof care cutreieră munții cu mioarele lui alături de câinele Bucur, care învață să citească de pe cărțile cu litere de fosfor ale conului Manolache, care fură manuscrisul clucerului Dragomir din cabana colonelului Vărzaru, fără prea multe remușcări, pentru a avea acces la comorile de idei ascunse acolo, împărtășește valorile tradiționale ale lui Ilie Moromete, dar este mult mai flexibil și adaptabil la schimbările lumii moderne decât acesta din urmă. „*Și el iubește pământul pe care s-a născut și limba pe care o vorbește. [...] Și copiii care merg la școală cu ghiozdănelul lor. Strămoșii și ghiozdanul, iată pentru ce lupta omenirea, fiecare pe palma sa de pământ.*” Petrache înțelege prăpastia dintre bine și rău, dar poate să o treacă, bunăoară călătorind în iad, pentru a sluji binele și a salva sufletul lanei. Chinuie dracii arătându-le imaginea iubitei sale și crucea și-i pune la treabă, făcându-i să zidească biserică la ei în bătură, dar îngăduindu-le și mici

• Geanina Ivu

plăceri cum ar fi să fumeze din tutunul lăsat de Ivan Turbincă. Lana însă nu mai e acolo. Nu numai că nu pierduse multă vreme în iad, dar eliberase și toate sufletele din bolgii, cu excepția unuia singur, care nu dorise să plece, Cioran, „*pentru că la Nimic a jinduț toată viața, iar acum îl are la îndemână, spre desfătarea lui*”. La plecare, Petrache lasă iadul gol, îl ia cu el și pe simpaticul Cioran (poreclit Nihilă) și se îndreaptă spre rai, să-i găsească sufletul lanei și s-o aducă înapoi la el. Moralitatea sa înaltă, calitatea ideilor sale care sparg șabloanele „ortodoxe”, înțelegerea profundă a dragostei trupești și a nevoilor umane îl fac pe Dumnezeu să-l iubească pe Petrache și să-l lase să se plimbe nestingherit prin spațiu și timp.

Nivelul anagogic

De la distanță, spiritualitatea lui Petrache ține de o ortodoxie originală (ne ferim să spunem originară, având în vedere că *Înălțarea Profetului Isaia* este un text canonic doar în Biserica Ortodoxă Etiopiană), în care „*Cerul este împrejmuț de un zid de taină*”, dar Taina poate fi spartă, pentru că zidurile sunt construite din Cuvântul cu care a construit Dumnezeu lumea. Petrache vrea și el, ca Miron Dragomir, să nu se oprească în drumul lui spre Cer, așa cum fac cei cărora li se dau puteri (clarviziunea, telekinezia, citirea gândurilor), care se unesc cu Dumnezeu, devin Dumnezeu și se opresc acolo. După Dumnezeu, Petrache vede Absolutul și acolo vrea el să ajungă. Dar atunci cine este Arhitectul care a construit miezul lumii, dacă Dumnezeu este doar povătuitorul și îndrumătorul nostru, rolul său fiind de a contracta un rău preexistent? se întreabă bădia Petrache. În drumul său prin iad, Petrache și lana eliberează suflete omenești care se ridică la cer ca să respire aerul plin de viață al tăriiilor. Atras de miresmele dumnezeiești, un drac mai mic se ridică și el, redevinând înger, ca la început, îndeplinind profeția (anticanonică) a lui Evdochimov despre mântuirea diavolului. Lana, pe de altă parte, îi demonstrează bădiei transmigratia sufletelor, povestindu-i viețile lor anterioare, despre copiii pe care-i avuseseră și evoluția acestora. Astfel, cheia spirituală propusă de *Călătorie în iad și în rai și-n oraș* par a fi descoperirea identității prin asumarea dragostei în cuplu, acceptarea păcatelor și sublimarea lor. Adam și Eva, multiplicați la nesfârșit, înlănțuiți în energia aceea necreată care îi transportă prin timp și îi face să-și amintească mereu cine sunt, par a fi unica rețetă de supraviețuire pe acest Pământ, ceea ce face, așa cum spune Onuț, din această carte, o poveste frumoasă.

Entuziasmul și anvergura receptării operei lui Marin Preda s-au diminuat în aceste prime decenii postdecembriste, căzându-se în rutină și stereotipii legate de preponderanța eticului, de canonul est-etic, de valoarea documentară ori depozițională a literaturii. Se poate avansa ipoteza unei insuficiente normalizări a orizontului de receptare a operei respective, pe fondul reticențelor generale legate de raportul scriitor – Putere imediat după căderea comunismului. Iar Ovidiu Marcu, în studiul său *De la metaforele obsedante la construcția mitului personal în scrierile lui Marin Preda*, aduce unele argumente în favoarea netezirii asperităților referitoare la receptarea defavorabilă a vieții lui Marin Preda.

Sunt puse pe tapet din partea autorului acele scrieri prediste care au făcut obiectul unor revizui, polemici și dispute postdecembriste ce au neglijat dimensiunea estetică, hotărâtoare pentru o ierarhizare a acestor texte, marșându-se inadecvat pe presupusele acte de pactizare ideologică cu puterea politică dictatorială. Relevanța acestor texte, în raport cu impactul regimului politic antedecembrist asupra scriitorilor, asupra literaturii și asupra autorului ei se constituie într-o parte a analizelor prezente în cartea de față. Motiv pentru care sunt de amintit volumul de debut, *Întâlnirea din Pământuri*, discutabila nuvelă *Ana Roșculeț*, precum și romanele *Moromeții*, *Intrusul*, *Delirul* și *Cel mai iubit dintre pământeni* – toate revăzute în diacronia ante și postdecembristă a receptării lor critice.

Referitor la acest aspect, al revizuirilor critice, trebuie să aduc două amendamente. Primul aspect este legat de faptul că, în paragraful conclusiv despre nuvela *Ana Roșculeț*, Ovidiu Marcu afirmă: „În ceea ce ne privește[,] credem că nuvela «Ana Roșculeț» reprezintă o încercare eșuată de adaptare a textului la cerințele realismului-socialist, un exercițiu de mimetism superficial[,] pentru a îndepărta acuzațiile care planau asupra debutantului. Marin Preda preia schema facilă a metodei impuse, însă se poate observa, pe tot parcursul nuvelei, neaderența sa la principiile unui model pueril, care dobândește, la final, coordonatele unui basm ridicol”. Dacă autorul ar fi adus în discuție partea finală a întâlnirii lui Marin Preda cu muncitorii de la Filatura Română de Bumbac, paragraful respectiv ar fi arătat, poate, altfel. La bibliografia finală este, de altminteri, trecut sursa: „Pagu, Adela, muncitoare la secția de întreținere a F. R. B., membră a comitetului de secție, *Despre o cronică din «Flacăra» și chipul muncitorului de azi*, «Flacăra» nr. 8/25 februarie 1950”, dar nu este relatat acest „caz” elocvent – dovadă a faptului că el îi rămâne necunoscut lui Ovidiu Marcu.

Vasile SPIRIDON

perna cu ace

Latura umană a literaturii și aspectul literar al naturii omenеști

Al doilea aspect se referă la schița *Calul*, unde, așa cum se procedează în analizarea toată scrierile lui Marin Preda, se face o trecere în revistă a opiniilor critice emise de-a lungul anilor, fără a se opera și o „critică a criticii”. O recrudescență violentă a părerilor jalnicilor trepăduși critici de obediență realist-socialistă din anii apariției schiței o găsim în cele spuse de eseistul Al. George, care își manifestă ura împotriva lui Marin Preda și printr-un articol intitulat *Un anumit fel de literatură*, apărut inițial în revista „Luceafărul” (nr. 15/2000) și reluat în culegerea *Alte întâlniri*, din același an. Poate că lectura acelui articol ar fi stârnit o reacție polemică din partea lui Ovidiu Marcu, care ar fi avut posibilitatea să demonstreze că respectiva schiță nu este deloc plină de brutalități naturaliste și că doar Marin Preda ar fi fost o persoană violentă de felul lui.

Dar nu cele expuse mai sus constituie pilonul de rezistență al studiului care poartă titlul *De la metafore obsedante la construcția mitului personal în scrierile lui Marin Preda*. Viața lui Marin Preda rămâne un aspect ce revine adeseori și în studiile critice asupra operei sale. Chiar și prin simple reflexii ale unor teme, motive centrale, elemente compoziționale sau asociate analizei psihocritice, invocarea biografiei se validează nu de puține ori în demersurile interpretative despre scrierile celui mai important prozator român postbelic. Or, Ovidiu Marcu își propune să realizeze un studiu în diacronie a ceea ce s-a scris despre tema respectivă și urmărește să vadă în ce măsură elementele aduse de ea drept sprijin pentru interpretare sunt semnalate în studiile dedicate acesteia. Care a fost, în fond, acest profil original al operei care l-a consacrat pe Marin Preda la nivelul imaginarului colectiv românesc și cum s-a conturat identitatea ei inconfundabilă constituie doar două dintre întrebările la care încearcă să răspundă cercetătorul.

De-a lungul studiului *De la metafore obsedante la construcția mitului personal în scrierile lui Marin Preda*, se urmărește metamorfoza prin care autorul în carne și oase se transformă aproape insesizabil în autor „de hârtie”, acesta, în narator, apoi în personaj, pentru ca acesta din urmă să devină actant. Este vorba despre

personaje al căror statut textual itinerant și, în egală măsură, simbolic, rezultă din suprapunerea insistență a textelor care le poartă și care rezonază în ansamblurile epice de mari dimensiuni – romanele, precum și corelativul lor din texte cu miză și sursă autobiografică evidentă. O ființă deambulatorie își transmite vocea de la o scriere la alta prin intermediul autorului concret ce performează neîncetat calitatea povestirii și „tema povestitorului”.

Dacă circumstanțele biografice nu ar fi orientate în nici un fel atât „aventura conștiinței” (sintagmă predistă aflată chiar la începutul cărții *Viața ca o pradă*), cât și opera lui Marin Preda, Ovidiu Marcu și-ar fi dat seama că întreprinderea lui ar fi fost, poate, o simplă trecere în revistă evenimentială și nu ar fi fost posibilă o cercetare serioasă. Așa însă, ceea ce ar putea fi numită „cronica mărunta” a vieții sale nu este făcută, cu buna intenție a oricărui început de acest fel, de a scrie doar o biografie de dragul biografiei sau pentru a surprinde simpla tranzitivitate între viață și operă.

Cercetătorul își propune să-l descopere pe omul autentic Marin Preda ce se ascunde în spatele creatorului, să evidențieze faptul că opera de ficțiune nu poate fi analizată în sine fără a avea în vedere conexiunile cu celelalte compartimente ale operei, precum și cu personalitatea în ansamblu a scriitorului respectiv. Pentru aceasta, autorul studiului tatonează spațiul intim, securizant al marelui prozator și nu ezită să devoaleze chiar aspectele delicate, mai ales ale căsniciilor ratate, trecându-se prin toate ipostazele iubirii: magică, tragică, proteică, statornică, inițiatorie, care suprapun datele specifice unor personaje feminine binecunoscute. În acest scop, Ovidiu Marcu se angajează în descoperirea resorțurilor comune ale existenței și ale operei lui Marin Preda, a modalităților prin care amănuntul biografic revelator pentru destinul scriitorului, întâmplările din copilărie, crizele din perioada adolescenței, inițierea – văzute ca element de echilibru, reper existențial obligatoriu și condiționare a creației –, precum și experiențele de tot felul au fost contopite în lumea ficțională, în construcția personajelor, a tra(u)mei narative

și a semnificațiilor parțiale sau de ansamblu ale textelor literare care i-au adus scriitorului consacrarea.

În niciun caz adept al biografismului anacronic, Ovidiu Marcu pune în evidență relația de reciprocă alimentare a operei prin om și a omului prin operă, asociind, totodată, instrumentarul specific psihocriticii, așa cum îl teoretizează Charles Mauron în studiul său de autoritate *De la metaforele obsedante la mitul personal* – ceea ce implică o apertură înspre tematism, psihanaliză freudiană, jungiană, simbolistică, date de istorie literară și de hermeneutică a textului. Astfel, se compensează limitele intrinseci ale psihocriticii, dar, mai ales, se evită acomodarea corpusului literar la o metodă anume. În afară de aceasta, sunt incluse demersului analitic câteva scrieri relativ puțin cunoscute și valorizate, precum filele de jurnal intim sau singura poezie scrisă de marele prozator. Autorul studiului este atent la o lectură sincronă a textelor în mod evident conditionate și elaborate prin raportare directă la biografia scriitorului, dar și a textelor propriu-zis ficționale. Este vorba despre o suprapunere a tuturor acestora, pentru a identifica elementele comune, raportabile la un mit personal care să dea seamă, simultan, de specificitatea profilului creator și uman al lui Marin Preda.

Ovidiu Marcu reușește să demonstreze că nu trebuie neglijată nici latura umană a literaturii, nici aspectul literar al naturii omenеști. Reîntoarcerea programatică și pragmatică la realitatea palpabilă a vieții și a operei permite libertatea de acțiune în raport cu orice înjurare teoretică la modă. Lucru deloc rău, iar exegetul nu face abstracție de sursele teoretice generale – fie românești, fie străine. El abordează, cu ajutorul grilei de lectură psihocritice, scrierile lui Marin Preda, în încercarea de a descoperi axa ce structurează inconștient semnificațiile textuale.

Este propusă de Ovidiu Marcu o nouă perspectivă interpretativă asupra textului narativ predist, cu o prezentare teoretică a abordării psihocritice, precum și o privire generală asupra contextului care a dus la întemeierea metodei și asupra utilizării ei în critica noastră. Scopul vădit este de a verifica ce semnificații majore se pot desprinde la nivelul modalită-

ților inconștiente de ordonare a semnificațiilor textuale. După cum există *timpul trăirii și timpul mărturisirii* (mulțumim, Eugen Simion!), tot așa avem un timp al lecturii și al descifrării sensurilor. Este motivul pentru care sunt izolate repere biografice, urmărindu-se contextele în care apar și semnificațiile pe care le acoperă. Și aceasta, întrucât biografia este considerată a fi un adevărat sistem de semne, ipoteza de lucru a studiului fiind bazată pe convingerea că imaginarul lui Marin Preda este codat psihocritic

Textele selectate spre aplicație ilustrează de obicei cu fidelitate tipul de discurs propus. În unele părți ale studiului, Ovidiu Marcu, purtat de descriptivism, se depărtează pe neobservate de la tema propriu-zisă și de aici și numărul relativ mare al paginilor lucrării. Totuși, în ultimul capitol, al șaptelea, al studiului, pe care îl consider și cel mai bine realizat, se propune o sinteză asupra datelor adunate, reușindu-se conturarea unui mit personal distinct, în care componenta profesională (avatarurile acesteia, ardoarea de a fi scriitor, etapele care au jalonat destinul de scriitor, potențele creatoare de care dau dovadă unele dintre personajele, apte să scrie pentru a-și potoli obsesiile) și cea sentimentală (iubirile și deziluziile conjugale) rezonază una cu cealaltă. Treptat-treptat, se conturează, sub auspiciile mitului reconfortant al tatălui, ale încrederii mereu reînnoite într-o utopică armonie cu ceilalți și cu sine prin iubire (adică sub semnul Cărții și al familiei), profilul celui mai important prozator român postbelic.

Cu un exercițiu al scrisului ajuns aproape la maturitatea critică necesară, Ovidiu Marcu manifestă câteodată insuficiențe în generalizare, pe fondul aprofundării materiei explorate cu mîgălă, totuși. În orice caz, dotat cu seriozitate în cercetare, el posedă capacitatea de a discerne informații diverse și de a le asigura structura necesară unui amplu studiu. Autorul demonstrează că are calități de cercetător, probate de stăpânirea mai ales a mijloacelor teoretice necesare unui parcurs exegetic psihocritic, și vedește aptitudinile de analiză și interpretare. De aceea, subliniez nu numai exercițiul atent aplicat asupra textului, ci și o bună asimilare a bibliografiei, urmată de o măsurare a propriilor posibilități critice cu sursele de autoritate. Nu trebuie uitat faptul că o interpretare pe filieră psihocritică, la fel ca orice hermeneutică, se constituie într-un demers subiectiv. Studiul *De la metaforele obsedante la construcția mitului personal în scrierile lui Marin Preda* comportă multe elemente de nou-tate interpretativă, plecându-se câteodată de la ipoteze emise de critică de-a lungul anilor, dar puse într-o nouă lumină.

(prefață la o carte în curs de apariție)

**Formele
subversive
ale formulei
„Eu este
un altul“**

Gheorghe IORGA

Arthur Rimbaud. Fețele mitului

Rimbaud deranja în fel și chip o mare parte a lumii din vremea sa. Prietenul său Delahaye amintește „preocuparea [...] pe care a avut-o, un timp, de a se erija în monstru“ și de a adăuga: „Oricât de monstru este, este într-un mod intelectual“. Omul și opera neliniștesc.

Încă din colegiu, toate mărturiile îl descriu ca pe un îndârjit opozant al Imperiului. Mulți dintre cei care l-au cunoscut pe elevul Rimbaud au evocat chestiunea ideilor sale politice, ca și cum un adolescent de 16 ani ar fi avut opinii irevocabile: o asemenea preocupare vine mai ales de la oameni care ar fi dorit să-i împrumute poetului propriile angajamente. E adevărat, nu putem ignora unele pulsuni specifice vârstei, dar nu e cazul să exagerăm puterea sa de înțelegere a unor chestiuni dificile. Detesta în mod sigur Imperiul (deși i-a adresat un compliment prințului imperial pentru prima împărțășanie). Dacă vorbele ce i se atribuie – „Napoleon III merită galerele“ – nu sunt adevărate, ele sunt cu siguranță bine găsite, bine ticluite. I s-ar fi potrivit de minune! Opoziția față de Imperiu ține de motive filozofice (chiar dacă adjectivul e cam pretențios) și morale, mai puțin politice. Nu-i pasă prea mult că Napoleon III este un uzurpator, în schimb suportă cu greu faptul că împăratul a înăbușit idealul republican de libertate. Începând cu 1867, degeaba s-a liberalizat regimul, rămâne totuși un regim relativ despot și mai degrabă polițienesc. Poetului îi apare ca domnie a banului și frivolităților. Când, după „Comuna din Paris“, va observa normalizarea vieții pariziene, el nu o va judeca diferit de cea din al doilea Imperiu: „Société, tout est rétabli: – les orgies/ Pleurent leurs anciens râles aux anciens lupanars...“ E o motivație ce ne evocă versuri din „Rages de Césars“: „L'empereur est soul de ses vingt ans d'orgie! Il s'é-tait dit: «Je vais souffler la Liberté/ Bien délicatement, ainsi qu'une bougie!»/ La Liberté revit! Il se sent éreinté!“

Un alt motiv, moral de data aceasta, îl împinge să urască Imperiul: alianța, pe care crede că o discerne și pe care o denunță, dintre putere și religie. Vede în ele forme ale răului în lume și o atingere gravă a drepților Naturii ce nu încetează să le proclame după ce scrie „Soare și carne“. Nu e de mirare așadar că, din martie 1871, simpatia lui se îndreaptă spre comunarzi, prilej de a se construi tot felul de povești, de a se edifica adevărate legende în care mulți cititori cred și astăzi: Rimbaud luptând cu arma în mână alături de insurgenți. De fapt, nu știm nimic despre toate

acestea: niciun document nu ne permite să afirmăm sau să negăm că el ar fi participat la revolta pariziană. Rimbaud ridiculizează guvernul de la Versailles și majoritatea conservatoare din Cameră, cum arată „Chant de guerre parisien“, îi admiră pe insurgenți și și-ar dori să poată să-i întâlnească. De la Charleville, îi scrie lui Izambard că „furia nebune [il] împing spre bătălia de la Paris – unde atâția muncitori încă mor totuși în timp ce eu vă scriu!“ Comuna din Paris îi inspiră frumosul poem „Les Mains de Jeanne-Marie“. Ceea ce iubea în această insurecție era ideea că s-a înfăptuit în numele libertății și că artizanii ei au fost, cei mai mulți, oameni din popor. Textele din primăvara lui 1871 sunt marcate de simpatie pentru viitorul claselor populare: aceasta ține poate mai mult de un anumit sentimentalism și mai puțin de un iluminism social rațional, cum s-a afirmat în dese rânduri...

Adoptând asemenea poziții, la sfârșitul Comunei din Paris și chiar după, Rimbaud n-a fost lipsit de un imens curaj. Se știe că mulți scriitori francezi ai vremii, unii chiar aparținând elitei literare, au condamnat fără drept de apel insurecția; un mare număr de parnasieni, admiratori, se pare, de către Rimbaud (într-un singur an își schimbăse opinia despre parnasianism!) erau de partea guvernului de la Versailles. Se va obiecta că tânărul din Charleville risca puțin și că un asemenea curaj era limitat fiindcă nu-și publicase încă opera. Chiar așa stând lucrurile, îți trebuie o imensă tărie de caracter ca să-ți asumi, la nici 17 ani, fie și pentru tine însuși, astfel de opinii. În fond, ceea ce va deplânge Rimbaud în eșecul Comunei este speranța pierdută a unei mari schimbări în societatea franceză. Poate că, în mintea poetului, acest eveniment a fost o formă a unui sistem anarhist. Dacă îl credem pe Ernest Delahaye, ale cărui afirmații sunt, în cazul de față, plauzibile totuși, Rimbaud ar fi elaborat, puțin după jumătatea lui mai 1871, un proiect de constituție comunistă, ale cărei direcții fundamentale ar fi făcut din el un gen de colectivist și de anarhist. Tendințele proiectului apar în *scrisoarea vizionarului* și pot proveni din numeroasele manifeste și mici ziare ce au circulat în timpul insurecției ori de la unii scriitori pentru care avea o vie admirabilă, cum era Vermersch.

Subversiunea ia cu ușurință, la Rimbaud, forma satirei. Puține fundamente respectabile ale societății nu sunt atacate. „La muzică“ nu menajează deloc

burghezia; o formulă ca aceasta, incisivă și caraghioasă, pare a-i aparține unui Prévert *avant la lettre*: „În jur stau filfizonii. Rămas pe dinafară,/ Brelocuri mai făloase notarul calm visează“ (ed. cit., 1968). În alte locuri, e criticată nemilos ipocrizia religioasă („Pedeapsa lui Tartuffe“) sau ipocrizia parlamentară: „Morți din nouăzeci și doi“ denunță modul cum a pervertit jurnalistul politic, deputatul bonapartist de extremă dreaptă și duelistul Paul de Cassagnac tradițiile eroice ale Revoluției franceze. În mod firesc, împăratul însuși este redus la un suveran de mucava, în orice caz, la o imagine de Epinal de valoare neînsemnată („Strălucita victorie de la Sarrebrück dobândită în urale de «Trăiască Împăratul!»“). Ceea ce caracterizează această satiră sunt găselnița mușcatoare, trăsătura justă ori forma caricaturală. Să scrii despre „l'oeil mort“ al împăratului e de o mare îndrăzneală a confruntării cu un adevăr: toate desenele reprezintă care mai de care celebrul ochi spălăcit și pleoapele căzute ale lui Napoleon III; să scrii despre „Compere a lunettes“ e o manieră puțin amabilă să-l desemnezi pe Émile Olivier, ministrul de Război în 1870. Cea mai drăguță găselniță e, desigur, cea care proclamă că „Thiers et Picard sont des héros“, afirmație pe care Rimbaud nu o împărtășește decât dacă păstrează „h“-ul aspirat din „héros“ (Thiers, șeful guvernului, și Picard, unul dintre miniștri, erau, evident, susținători ai Curții de la Versailles); dar nu o împărtășește dacă se face o legătură improprie: „des z'héros“ ori... „des zéros“ sau chiar... „des Éros“! Cel mai adevărat, satira ține mai degrabă de o liberă folosire a limbii, de mânăuirea inventivă și nouă a cuvintelor decât de vigoarea ideilor.

• În picioare, de la stânga la dreapta: Elzéar Bonnier, Emile Blémont, Jean Aicard. Așezați la masă: Paul Verlaine, Arthur Rimbaud, Léon Valade, Ernest d'Hervilly, Camille Pelletan

menajează nici pe el. Îi place să se ia drept țintă, o manieră de a ilustra, neașteptat, distanța dintre eu și un altul (din celebra propoziție „Je est un autre“), pe care o postulează parodia și pe care o reclamă într-o altă perspectivă – *scrisoarea/ scrisorile vizionarului* cea din 13 mai 1871, trimisă lui Georges Izambard, și cea din 15 mai 1871, trimisă lui Paul Demeny (aceasta din urmă fiind considerată de majoritatea criticilor lui Rimbaud *scrisoarea vizionarului*). Nu este exclus ca autocitările din „Un anotimp în infern“ („Deliruri II“), agrementate cu variante ce nu sunt totdeauna niște ameliorări, să fie chiar un mod de a se ironiza pe el însuși și de a-și ridiculiza *viziunea* pe care o „practică“ în 1871-1872, dar la care a renunțat în 1873.

Seducătoare, manifestările acestui talent parodic ieșit din comun sunt totuși mai puține decât harurile pe care le presupune. Mai întâi, o remarcabilă facultate critică aptă să sesizeze falile, ticurile/ clișeele și slăbiciunile unei opere. Rimbaud e capabil să stabilească distanța dintre un act creator și evaluarea severă făcută simultan creației. A fi creator și judecător în același timp creează o situație cu totul inedită în literatură: nu are precedent decât poate la Lautréamont pe care Rimbaud, după toate aparențele, nu l-a putut cunoaște (ne imaginăm ce consecințe literare, și nu numai, ar fi provocat o așa întâlnire în epocă!).

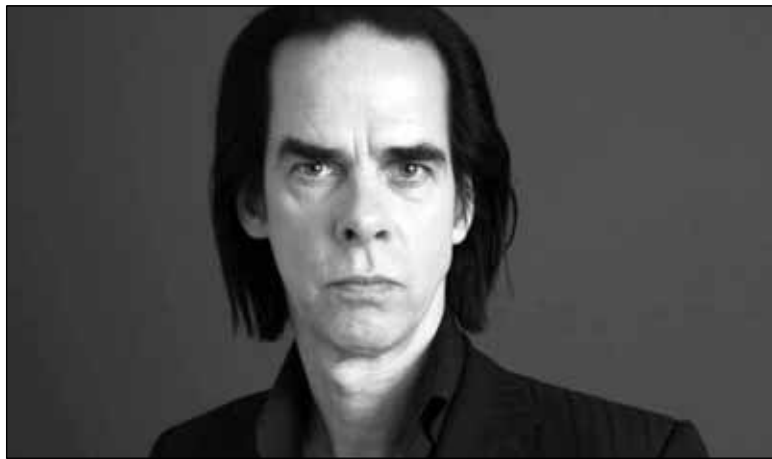
Parodia cere, de la cel care își asumă un demers atât de curajos, și o maleabilitate fără cusur, și o extremă suplețe de adaptare, adică să fii simultan tu însuși și nu altul. Asta implică o largă cunoaștere a stilului și a resurselor limbii franceze. Pe Rimbaud l-au interesat mereu problemele lingvistice și problematica scrisului.

E în logica lucrurilor, când este vorba despre Rimbaud, să apară și o ultimă formă de subversiune: provocarea. Din câte ne dăm seama, provocarea e originară, e în natura lui Rimbaud: reflecțiile, formele ce îi sunt atribuite relevă destul de des voința de a șoca. Voința devenită o obișnuință, modalitate, ca oricare alta de a-l trezi pe celălalt, de a-l scoate din apatie și de a-l forța să repună în discuție un număr de experiențe, indiferent de natura lor. Astfel, „Vénus Anadyomene“ (descrișă în „Istoria naturală“ a lui Plinius cel Bătrân) repune în discuție un număr de canoane ale operei de artă; „Rugă de seară“ amestecă religia cu scatologya: „Ca Domnul ce dă lumii și cedrul, și isopii,/ Spre cerul negru, udul mi-l zvârlu, detașat.“ (ed. cit., 1968; trad., Petre Solomon).

Nu putem nega existența câtorva aspecte pornografice și scatologice ale literaturii rimbaldiene. Dar nici nu-l putem reduce la aceasta, cum au tendința unii „critici“ de senzație de după 1990, dornici să extindă vizionarismul lui Rimbaud!...

Tatiana ERNUȚEANU

Flea market emoțional cu Cave

Trei lucruri m-au „consacrat” în viață: cele mai nepotrivite „secretly smittens”, inadaptarea și lipsa ambiției. N-aș putea jura cu mâna pe Rothmans care a fost primul sau dacă primul le-a imersat/indus/condus pe celelalte, m-aș hazarda să spun totuși că inadaptarea (da' cine m-a întrebat și cui îi pasă?), cert este că tot ce am caut în viață, este în câmpul emoțiilor brutal de intense, dar care să respecte în același timp măsura fricilor mele inedite. Brutal intens simt ceva și când Nick Cave rostește cuvântul „inside” în melodia *I love you nor do I*. Nu linia melodică, nu senzualitatea dialogului, nu vocea ei pornofonică, cuvântul ăla „inside”, secționat în pronunție, cum nimeni vreodată nu rostește așa „inside”, cu prima silabă gravă într-un efect de ecou, dar cu accent pe restul silabelor, care cad într-un ton brusc jos, pe acest cuvânt îl simt din hipotalamus până în ficat. I-aș putea spune red light liver, în clipa aia. Apăs stop și repeat, doar cuvântul ăsta, am nevoie de sonoritatea lui și o fac până îmi vine să vomit la propriu de emoție. Asta până când începe melodia *Push the sky away* (variantea Live @Sydney Opera), când dispăre orice senzorialitate fizică, iar pianul, instrumentația austeră, intercalările, pauzele, dramatismul vocii lui baritonale mă apropie de nimeni altcineva decât de Dumnezeu, în cea mai caldă, mângâietoare și tolerantă formă, pe care mintea mea și-o poate imagina despre divinitate. Brusc, diapozitivul cu Dumnezeu, care ne pedepsește, care ne vânează greșelile, care pare că le adună pe un catastif, se volatilizează.

Cine, mă, un punker te-a apropiat de Dumnezeu? e îndreptățit să se mire oricine va citi textul ăsta. Da, mă, da! Ființa aia aproape nepământeană, australianul ăla slab și înalt de aproape 2 m, cu păr încurcat, care își târa the pointy shoes în anii '80 prin Berlin, trăind stări liminale între beție, trezie și tripare, într-o cameră cât o debara, alături de Blixa Bargeld (nu da search pe google și nu-l asculta decât dacă nu crezi că poporul român e ales și pământul nostru sfânt) și Warren Ellis. Îi invidiez pentru confortul interior și pentru percepțiile atât de ermetizate pe cei care pot vedea altceva în Cave decât permanenta sfâșiere pusă în cea mai emoțională formă de artă, arta personală. E mult mai ușor să fii Monet, să ai abilitatea de a surprinde frumusețea exterioară și talentul de a o așeza atât de sensibil și fidel pe pânză. E artă și atât. E foarte greu să fii Cave și arta ta să fie chiar viața ta, slăbiciunile tale, adicțiile tale, dramele tale, moartea celor doi fii, gândurile premonitoare, baleierea continuă între a crede și nu cerceta și căutările-experiment. Aici începe arta personală, una foarte profundă. M-am întrebat

de multe ori cine e Nick Cave pentru lumea literară din România. Câți i-au citit cărțile, poeziile, proza, câți i-au dedicat o recenzie, câți l-au văzut un aficionado al mai puțin instigabilelor Duios Elegies ale lui Rilke, câți i-au simțit influențele goticului german, în special ale lui Grünewald sau Locher, câți și l-au imaginat pentru o clipă pe Cave gândind ceea ce a spus „mi-a plăcut Grünewald pentru că avea în reprezentarea lui Iisus o umanitate viscerală”? Lumea literară, în România, e ocupată, lumea literară, în foarte mare parte, e aici ocupată și nu are timp să învețe să acomodeze artiștii multidisciplinari cu literatura. Ce i-a lipsit lui Cave ca să fie luat în vizor de literații de la noi a fost că n-a știut să joace în liga mare și să se autoștanțeze cu autosuficiență: poetul, poetul, prozatorul, scriitorul, începând prin vocea lui, desigur. E drept că și lui i-am putea reproșa această neraliere, ce denotă că a desconsiderat flagrant România din punct de vedere literar, din moment ce nu a abordat tactica. Pe scurt, nu i-a pasat. Va trebui să-și asume asta, ca să parafrazez vectorii filozofiei new-age. Pentru asta, trebuie să-l desfidem, dar înainte de asta, căutați *Jesus Alone*, cântec de pe albumul *Skeleton Tree*, apărut la un an după moartea primului fiu, și dacă bocetul versurilor *With my voice/ I am calling you* nu vă convinge nici emoțional, nici narativ să spuneți că vă pare rău că l-ați ignorat, eu îmi voi lua până la urmă o pisică, deși am o alergie destul de mare. De fapt, ascultați întreg albumul, vedeți unul dintre filmele lui Andrew Dominik, fie *One More Time with Feeling*, un recviem pentru fiul său care murise exact când Cave începuse înregistrările pentru cel de-al 16-lea album, un testament crud al unui artist într-un moment de mare fragilitate, care încearcă să accepte totul ca pe un dat și să găsească resurse de a continua, fie celălalt film *This much I know*

to be true. Tot soundul albumului se scurge într-un drone sfâșietor, de unde auzi doar dramatismul vocii. Este un abandon al tuturor instrumentelor, al pianului, al tuturor sonorităților sintetice, pentru a potența narativul. La nivel de simbolică, ar putea fi interpretat ca o ancoră de care te agăți să supraviețuiești.

Nick din *Stagger Lee* nu poate fi aici nici măcar întreprins, acel *Stagger Lee* despre care chiar el a declarat cândva că e melodia care îi face cea mai mare plăcere să o interpreteze, pentru că e ofensatoare. Și cu toate astea, nimeni vreodată nu a părăsit sala în timp ce o asculta. Am putea interpreta că efectul hipnotizator al vocii sale ar putea să lase nepercutat simțul fals (de multe ori) și pudipond al demnității. Sala, aceeași sală care nu mișcă atunci când au loc *Conversations with Nick Cave*, seria de întâlniri pe care Nick a început-o în 2018 în America și pe care a adus-o apoi în Australia și Europa. E un experiment fără plasă de siguranță, spune el, și da, este, pentru că într-o sală cu mii de oameni, cu niște tipi cu bastoane și veste fluorescente, din

staff, care se plimbă printre spectatori, așteptând să ridice bastonul luminos lângă cel care dorește să-i adreseze o întrebare artistului, se creează un spațiu atât de intim, încât cel care vine să ofere suport emoțional participanților devine la rândul său pacient. Întrebările sunt întotdeauna atât de intime, atât de grele, de incomode, iar răspunsurile sunt atât de firești, încât pare totul dezechilibrat de frumos, inuman de sensibil.

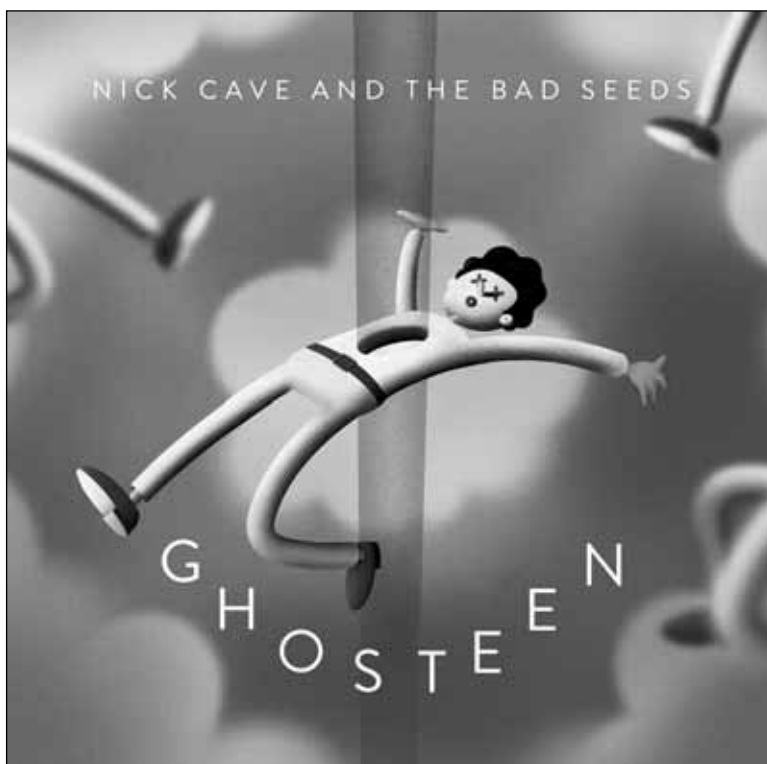
Mă întorc dintr-o fandare spre stânga a mâinii către cartea *Stranger than Kindness* și mă uit tâmpită la conținutul fotografiat al agendelor lui, unde, pe lângă note, versuri, scrisori de dragoste, poze cu familia sa, un dicționar propriu de cuvinte, există și niște vederi împărțite în două mari teme: religia și sexul. Poze cu Iisus și Fecioara Maria și poze porno, achiziționate din flea market din Berlin. Îmi pare inițial blasfemiator și îmi vine să închid cartea, apoi încerc să înțeleg că nu toți oamenii gândesc și superstițios și religios ca mine și nu pentru toți alăturarea unor elemente poate reprezenta ideea de păcat. Nu sunt un public adecvat pentru ideile mele, îmi spun să mă încurajez. Se justifică și el până la urmă într-o însemnare, spunând că e normal pentru o minte foarte stimulată ca a lui. Totuși, capitolul mă incomodează și, încercând să concilies impulsul cu rațiunea, atenția se comută pe o poză, cu o scrisoare către Anita Lane, membră a primei trupe a lui Cave și una dintre seue grandes amores. O scrisoare care seamănă izbitor, aproape xerox, cu o scrisoare primită cândva de mine. „Admitadly I am a little drunk but I love

you...” Eu am admis atunci. Nu știu dacă Anita a făcut la fel. Presupun că da, altfel nu aveam frumusețea aia de piesă *From her to Eternity* (parte din soundtrackul filmului *Wings of desire*, unde Nick își face apariția) pe care au scris-o amândoi în corpe method, pasându-și, de la unul la altul, foaia. Cântecul îl descrie pe un tip obsedat de o gagică ce locuiește în apartamentul de deasupra. După o notă ostinato zăngănitore de pian „Hot tears come splashin' on down/ Leaking through the cracks”, zice el. „Down upon my face/ I catch'em in my mouth”, zice ea. Eu nu mai zic nimic. Nu mai sunt aici. Sunt într-un alt timp, într-un alt basorelief cu îndrăgostiți, unde un dialog fără perdea și dureros mă face să-mi amintesc că atunci purtam niște cercei albi pătrați și el ținea un pix bic în mână. La dracu cu autodenunțurile!

Muzica lui Nick face cu mine ce face primăvara lui Neruda cu cireșii. De la punk rock trec la lovestick ballads și *Henry Lee* curge ca dulceața pe pâinea caldă cu unt. Nick și PJ Harvey, acel poster couple, cu outfituri asortate, cu aceeași deschidere a cămășilor, cu privirile lor de un sexiness flamboiant, este un spectacol al dialogului concupiscent, așa cum ar trebui să fie orice dialog al îndrăgostiților. Aș spune că-l concurează până și pe Roland Barthes cu al său Discurs Îndrăgostit. Ipostazele prin care trece un îndrăgostit, purtând denumirea de image repertoire, în celebrul tratat al filozofului, pare că se demultiplică într-o singură și mică eternitate.

Dar Cave și-a încheiat capitolul de great lover odată cu căsătoria cu Susie și în ultimele albume întâlnim un om puțin consumat, puțin devastat, greu de cuprins, foarte meditativ, foarte introspectiv și mai așezat decât ar putea fi tocilarul clasei. Printre reverele costumului perfect croit i se întrezăresc însă lanțul cu medalion și, din manșetele perfecte ale cămășii albe, inele mari, statement, iconice, detalii ce mă asigură că pot crede că nu se va desprinde niciodată de spiritul liber, care l-a pus pe scena frumoasă și dezlănțuită a marilor rebeli sau cum spunea Fănuș Neagu: a frumoșilor nebuni ai marilor orașe.

Lumea mea mică se întrepătrunde cu vasta lui lume mai mult decât se întrepătrunde cu a celui mai apropiat om de lângă mine, pe care îl pot accesa/ atinge/ simți. Îl privesc și îmi zic de multe ori: și-a găsit pacea și e reconfortant să te gândești că la un moment dat și se vor toci și ție simțurile. Viața spectrală a lui Cave o interpretez ca pe o promisiune a existenței că toate lucrurile au un sfârșit, dar și că unele lucruri nu se termină niciodată. Prozaic, mă gândesc la acest paradox ca cel conform căruia beau suc de portocală, dar nu pot mânca niciodată portocala.

Am avut bucuria de a fi ascultat muzică clasică încă din primii ani ai copilăriei – o zic senin, fără teama de a provoca zâmbete, întrucât nu consider nici măcar pentru o clipă că asemenea merite îmi aparțin. Părinții, în special mama, veneau acasă săptămânal cu 2-3 discuri, pe care i le împrumuta un om minunat, profesorul de muzică Eustațiu Dabija. Le returnam după ce mă bucuram de lucrările imprimate, adăugând unele după altele impresii, senzații, stabilind puncte de tangență, analizând după neînsemnatele mele posibilități. Mai ales iarna, în preajma sărbătorilor, timpul se dovedea mai ofertant, lărgindu-și aria de cuprindere. Aceasta era perioada când îmi înteteam căutările, criteriul principal confundându-se mai ales cu tematica religioasă.

Iată cum, respectând așadar o mică „tradiție”, iarna lui 2022 pare să mi se așeze sub „auspicile” creației unui compozitor nu tocmai cântat la noi, însă cu disponibilități ce presupun necesitatea de a înțelege multi-, dar mai ales interdisciplinar. Pe Olivier Messiaen încep să-l înțeleg mai ales grație unui volum-eveniment, apărut la Editura Muzicală în 2020, despre a cărui existență am aflat... din aproape în aproape: e vorba de Anca-Elena Păduraru, cu a sa „Analiză și viziune interpretativă în lucrarea *Vingt regards sur l'enfant Jésus*”.

Fără a miza pe o fișă completă, vă propun câteva date: născută la Bacău în 1979, pianista și compozitoarea Anca-Elena Păduraru a absolvit în 2003 Universitatea Națională de Muzică din București, secția interpretare instrumentală – pian. Ulterior, experimentează o serie de limbae precum jazzul, dramaturgia sau compoziția. Ca pianistă, a publicat integrala audio „*Vingt Regards sur l'Enfant-Jésus*”, de Olivier Messiaen și suita „24 Minis in

Marius MANTA

Olivier Messiaen, un compozitor regăsit

24 Keys”, de Ratko Delorko. Compozițiile sale se regăsesc atât pe CD, cât și sub formă de partitură, la prestigioasa Editură Muzicală: e vorba de Suitele „No” și „Andersen”. În 2022 a publicat în mediul online primul său CD de improvizații, „Future”. În 2020 și 2021 a susținut muzical lectura povestirilor de Hans Christian Andersen „Fetița cu chibriturile” și „Lebedele”, în lectura actrițelor Iuliana Mușetescu și Ilinca Hârnuț. În 2022 a cântat în „Capilar revisited” alături de dansatoarea Cristina Lilienfeld și poetul Răzvan Țupa, producție AREAL și AFCN. În prezent, derulează pe *Pianists Corner* proiectul video „*Vingt Regards sur l'Enfant-Jésus*”, cântă în „*Pas de deux flamenco/ Duotonina*” și pregătește seria de lieduri pe versuri de Tristan Tzara, „*De nos oiseaux*”, alături de soprana Laura Tăulescu.

Reîntorcându-ne la carte, „*Vingt Regards sur l'Enfant-Jésus*” e la bază o teză de doctorat, susținută în cadrul Universității Naționale de Muzică din București. O spun din start: ceea ce o scoate din „obișnuitul” unor asemenea lucrări e în fapt o sumă de atribute care mărturisesc laolaltă un mod veridic de a înțelege actul cultural – cartea nu e doar expresia științifică a unei cercetări întreprinse mai mult sau mai puțin conjunctural, ci demonstrează un crez, susținut de ample disponibilități literare, filosofice, teologice etc. Eforturile întreprinse de autoare merită cu atât mai mult apreciate cu cât subiectul

aflat „sub lupă” ține de excelență – având deopotrivă o activitate și un impact bogat de-a lungul celor peste cincizeci de ani de creație, Olivier Messiaen desfășoară o importantă activitate pedagogică și de cercetare, realizează înregistrări și concerte, inițiază sau răspunde la varii solicitări din partea presei, dovedind și în acest fel că întreaga-i activitate o așază în folosul muzicii noi. În paranteză fie spus, muzica franceză rămăsese încă tributară formelor de expresie ale veacului anterior, cochetând prin urmare cu un neo-clasicism ce, în viziunea lui Messiaen, nu avea forța să ofere un nou destin. Cert este că, în timp ce muzica germană continua să mizeze pe introspecție, în Franța se constata un interes însemnat pentru

ceea ce se afla în exterior, „în fața” subiectului-cunoscător. În asemenea condiții, traversând și perioade socioeconomice dificile, generate de război dar și de realitățile unei Franțe „adormite”, Olivier Messiaen are prezența unei figuri de tip renescentist, a unui uomo universale. În prim planul creației sale se va afla fără drept de tăgadă tematica religioasă, singura în stare de a ordona teme secundare precum maternitatea, somnul, predestinarea, iubirea, eternitatea. În tot acest efort de redefinire a statutului omului, Messiaen va găsi necesar să-și construiască/ teoretizeze propriul limbaj, propriile sisteme – ce aveau să prindă contur pornind de la tezaurul muzical milenar al Orientului și Greciei Antice (aici a avut o influență

puternică și profesorul său, Maurice Emmanuel). Printre procedeele nou-dezvoltate s-au numărat augmentarea simetrică, inovații la nivelul sistemelor modal și ritmic, o paradigmă estetică novatoare, propunând imagini noi (obținute din tușuri inedite, materii sonore, tehnici pianistice). Toate acestea vor fi analizate până la cea mai mică consecință de autoarea studiului, întregul demers fiind până la urmă pus în virtualitatea actului interpretativ, despre care aflăm că ridică o serie de dificultăți. Ea însăși o persoană cu competențe certe în mai multe zone de „lectură”, Anca-Elena Păduraru vorbește atât implicit cât și explicit despre necesitatea contextualizării lucrărilor lui Olivier Messiaen. Astfel, deosebit de relevante sunt paginile dedicate legăturilor dintre „*Vingt Regards sur l'Enfant-Jésus*” și principiile ordonatoare din matematică sau – așa cum deja am lăsat să se înțeleagă – disponibilităților de a găsi puncte de tangență cu literatura, filosofia, teologia. Purtându-ne pe o axă a timpului, volumul ne prezintă anii copilăriei, ascensiunea de la perioada petrecută la Avignon, până la anii Conservatorului parizian (atât ca audient, cât și ca profesor), postura de organist la Sainte-Trinité etc.

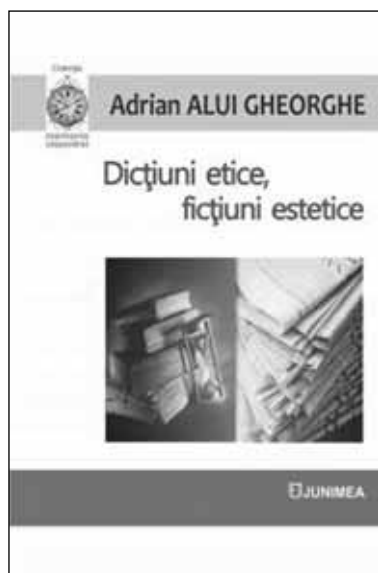
Dar partea cea mai cuprinzătoare a cărții, peste două sute de pagini, este dedicată – așa cum era de așteptat – analizei propriu-zise: fiecare „privire” din „*Vingt Regards sur l'Enfant-Jésus*” e minuțios de-structurată, explicată, motivată și re-asamblată. Evident, cele mai importante merite ale Ancăi-Elena Păduraru se oglindesc aici – demonstrează originalitate, consistență în viziunea de ordin integrator, capacități argumentative, relaționarea justă a unor fapte de limbaj muzical ce nu pot fi prezentate succint, în formula de față.

Plecând de la piese de mică întindere, de la aranjamente și compoziții pentru orgă, până la creații ce aveau să facă istorie precum „*La nativité du Seigneur*”, dar în special „*Vingt Regards sur l'Enfant-Jésus*”, Olivier Messiaen reușește să așeze în forme noi aceeași problematică de factură existențial-axiologică a omului din toate timpurile. În ceea ce mă privește, grație demersului Ancăi-Elena Păduraru, am bucuria de a asculta mai motivat și mai corect orientat această suită de ordin analitic-contemplativ, demnă de a sta în imediata apropiere a altor creații reprezentative pentru secolul XX semnate de Benjamin Britten, Maurice Duruflé, György Ligeti, Leos Janáček, Igor Stravinsky, Arvo Pärt.

Dan PERȘA

• autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți •

Portret în timp

Adrian Alui Gheorghe, cel care „trăiește într-o viață cât alții în șapte”, după cum spune Andrei Mocuța, nu e doar un poet a cărui artă vitalistă străvede în adânc existența, fără să piardă niciodată contactul cu lumea reală, cotidiană, și nu este doar un prozator cu o poetică originală, ci și un redutabil critic literar. Ba chiar mai mult decât redutabil, de vreme ce, de multe ori, pătrunde atât de adânc intimitatea cărților, încât depășește obișnuitul act al cronicarului. De data aceasta însă este vorba de o carte mai altfel. Intitulată „*Dicțiuni etice, ficțiuni estetice*”, ea cuprinde articole publicate în reviste și un foarte mare număr de interviuri cam din ultimii zece ani și află în ea tot ce poate gândi un scriitor de talia lui despre țară, critică literară, poezie, teorie literară, proză, literatură și lumea literară, despre

etică și estetică. Un singur interviu este cu mult mai vechi, din 1987, și datorită lui îți dai seama că Adrian Alui Gheorghe și-a păstrat reperele morale și artistice din tinerețe și până astăzi. De ce a adunat toate aceste interviuri și articole într-o carte? Nu, nu a fost deloc un act formal, volumul bate mult mai departe decât o posibilă restituire. În el află un portret lăuntric al scriitorului. Dacă din exterior îl cunoaștem ba prin cărțile sale, ba prin vocea cronicarilor care i-au consacrat sute de pagini, ba prin mesaje și urările prietenilor săi, lumea sa interioară este mult prea bogată ca să poată fi cuprinsă de contemporaneitate. Va fi extrasă, treptat, din tot ce a scris, în nesfârșitul viitor al operei sale literare, dar iată că acum ne stă la îndemână o scurtătură: „*Dicțiuni etice, ficțiuni estetice*”. Un portret moral și intelectual, o mărturisire de credință, o pravilă estetică.

Două povești s-a intitulat expoziția personală de debut a artistei Anca Mihăilă și a fost deschisă pe 3 noiembrie în cele două săli ale UAP, filiala Bacău, la Galeria „Nouă” și la Galeria „Frunzetti”. Curatorul expoziției a fost conf. univ. dr. Ovidiu Ionescu.

Mai întâi am fost invitați în sala mică de la parter, unde am putut admira vase de ceramică, lucrări de artistă, cu rafinament, din dragoste pentru Cultura Cucuteni. Interesant ni s-a părut modul cum au fost puse în scenă vasele de ceramică: pe mulțimi, unele cu multe elemente simbolizând aglomerația, cu o demonstrație despre cum se poate folosi economic spațiul; iar altele, cu puține elemente, simbolizând retragerea din marea masă, individualizarea. Vasele aparțin teluricului și în mod obișnuit le vedem așezate pe pământ, deci la orizontală, dar artista le-a ridicat pe verticală într-o instalație, vrând parcă să sugereze desprinderea omului de cele materiale, aspirația lui către cele înalte, dorința de a transcende. De altfel, o inversiune ortogonală funcționează și când ajungem la a doua poveste, expusă la etaj, unde verticala se schimbă cu orizontala. În sala mare, vedeta este reprezentarea mâinii; mai mult decât atât, lucrările expuse ilustrează mâini lucrătoare, multiplicarea aceleiași mâini sugerând prețuirea pentru munca manuală. În general, mâna se asociază poziției verticale, chiar și atunci când gestul făcut urmează o traiectorie ori-

zontală. Mâna e legată aproape mereu de verticală, pentru că atunci când lucrăm ceva cu mâinile sau chiar și atunci când doar gesticulăm, mâna e prinsă de corpul nostru care se află pe verticală (sau cel puțin așa ar trebui). Dar Anca Mihăilă a așezat pe orizontală multe mâini și inițial ne-am întrebat dacă acea instalație astfel concepută nu era cumva și o graniță între ea și ceilalți. Însă expresivitatea degetelor, cu dinamica lor fantastică obținută prin repetiție, pe mine m-a făcut să mă gândesc la implorare, dar nu în sensul de rugăciune, pentru că altfel e reprezentat în artă gestul pentru rugăciune – e atunci când cele două palme sunt lipite. În instalația ceramicistei,

cele două mâini sunt disjuncte. Mâinile ei sunt invitații la prietenie, la comuniune. Și chiar dacă n-a inclus vizibil semnul rugăciunii, expoziția a avut și o dimensiune sacră. Într-o carte publicată pentru prima oară în Franța în 1977, tradusă în 2019 și la Editura „Humanitas”, cu titlul „Făurari și alchimiști”, Mircea Eliade vorbește în ultimul capitol despre criza spirituală a omului modern, care din cauza accentului pus pe progresul tehnologic (de altfel, util și important, ceea ce nu contestă nici Eliade), a pierdut dimensiunea liturgică a muncii: „Desacralizarea muncii constituie o rană deschisă în corpul societăților moderne. Nimic nu ne spune însă că o resacralizare nu se va produce în

viitor”. Dar resacralizarea se poate face și prin artă, iar expoziția „Două povești” a avut și rostul ei de a resacraliza.

Într-adevăr, a fost de mare impact o expoziție de ceramică despre mâini, drept dovadă de mult nu am mai văzut la expoziție un public atât de numeros, printre ei, mulți tineri, unii dintre ei urmând școli cu profil de artă. Din istoria artei, aflăm că au existat numeroși creatori, mai ales în pictură și grafică, care au dat atenție mâinii, ca formă plastică. În multe picturi celebre, raportul dintre portret și mână este foarte important – îi amintesc aici pe Ștefan Luchian, cu autoportretul „Un zugrav”; pe El Greco, cu „Deschiderea Celui de-al Cincilea Sigiliu”; pe Boticelli, cu „Primăvara” și „Nașterea Venerei”; pe Leonardo da Vinci, cu pictura „Sfântul Ioan Botezătorul”; pe Rembrandt, cu un autoportret în care el stă într-un fotoliu și e îmbrăcat în haine luxoase. Multe alte exemple se pot da. Sunt și lucrări în care mâinile sunt vedetele, cum ar fi studiile lui Leonardo da Vinci sau Dürer sau Escher. În pictură, Diego Rivera are un tablou interesant, „Mâinile doctorului Moore”. Am făcut această incursiune pentru a spune că de fapt nu așa asemena experi-

mentul Ancăi Mihăilă cu nici-unul pomenit. Dacă aș ține cu dinadinsul să fac o comparație cu un artist care a fost preocupat în mod pătimaș de tema mâinii, m-aș gândi la sculptorul american contemporan Jasper Johns (n. 1930), care a folosit amprenta propriei mâini în multe lucrări de grafică și gravură. O tensiune asemănătoare găsim și în frumoasa expoziție *Două povești*, dar la Anca Mihăilă modul de exprimare – în porțelan și sticlă – presupun că necesită mai multă răbdare și o muncă mai asiduă. Cred că este o adevărată magie să poți să redai tensiune, exprimări ale celor mai intense stări interioare, în astfel de mulaje, care intrinsec suferă de rigiditate. Dar Anca Mihăilă și-a întins cu sulețe spre noi brațele, multiplicându-le (metaforic, dar și fizic, în lucrări de artă), și a reușit să ne transmită ceea ce oricine dorește să primească odată cu o îmbrățișare: căldură sufletească.

Tot ce-i posibil să pară ciudat, dar în introducerea acestui jurnal de impresii voi face referire la ce spunea mitropolitul Antonie de Suroj despre frumusețea unor rugăciuni pe care rareori le putem auzi, el oprindu-se cu exemplul la rugăciunea pentru clopote: „Există o minunată rugăciune de sfințire a clopotelor, în care îi cerem lui Dumnezeu să sfințească clopotele pentru ca, atunci când vor suna, să semene ceva în sufletele oamenilor, astfel încât să le trezească. Cerem ca prin acel sunet de clopot în suflete să zvâcnească viața”.

În simpozionul *Zone strategice de creație*, desfășurat în satul Bogdana în minunate zile de sfârșit de octombrie, eu am fost o scriitoare printre... artiști.

Transfigurări ale artei, în simpozionul de la Bogdana

În satul Bogdana, județul Bacău, în perioada 23 septembrie – 30 octombrie 2022, s-a desfășurat a doua ediție a simpozionului *Zone strategice de creație*, simpozion din sfera manifestărilor dedicate de Consiliul Județean Bacău în parteneriat cu Asociația CEU „Zaharia'Art” Bacău. Pe 24 noiembrie, a avut loc, la Galeriile „Karo”, vernisajul Simpozionului „Zone strategice de creație”, ediția a II-a; au expus lucrări de artă: Bogdan Antochi, Dragoș Burlacu, Ioan Burlacu, Viorel Cojan, Marius Crăiță-Mândră, Liliana Dumitriu, Marius Gheorghiu, Geanina Ivu, Ion Mihalache, Luminița Radu, Bianca Rotaru, Aliona Samburic, Elena Samburic, Violeta Savu, Constantin Ținteanu, Maria Vlad.

Dar nu m-am simțit deloc străină, căci încă de la sosire am fost înconjurată cu prietenie. Am petrecut patru zile alături de artiști și m-am bucurat să-i observ, din umbră, la lucru. Deși unii ar spune că blocajul scriitorului în fața hârtiei albe este asemănător cu inhibiția artistului în fața pânzei albe, am descoperit că lucrurile nu stau chiar așa. Cum este și normal, sunt diferențe, pentru că și modalitățile de exprimare sunt diferite.

Nu am pătruns, dar am pășit pasiv, desigur cu limitele mele omenești, în laboratorul unei creații plastice. Am văzut nu atât cu ochii fizici, ci mai mult cu cei ai minții, cum în desenul schițat încerca să se insinueze un alt desen. Exista un risc, anume ca desenul din matcă să migreze în vecinătăți, mai

ales că nu existau pereți despărțitori ca în ateliere, totul se desfășura în aer liber. Dar artiștii anticipau din vreme tentațiile de evadare ale liniilor și vindecau culorile de egoul lor exacerbant. O vrajă al cărei secret era ordinea. Ordonarea haosului era posibilă în două maniere, contrare, dar ambele victorioase. O modalitate era stăpânirea desenului, dar fără înlănzirea abisului sufletesc, expus voluntar cercetării privitorului. Cealaltă modalitate era stăpânirea desenului în concordanță cu găsirea liniștii – în acest caz, natura intra în rezonanță cu starea artistului. Toamna însăși suspenda căderea frunzelor. E-adevărat, asta era posibil pe pânză... În realitate, timpul își urma cursul firesc: în pădure,

covorul de frunze devenea tot mai gros. Palpabilele noi creații transfigurau: ritmuri muzicale, căldura unor veșminte vechi păstrând amintirea sărbătorilor, erotismul din apa de viață dătătoare, expansivității din cosmos, copaci fremătând cu tandrete, vestitorul păcii acoperind cu silueta-i răsăritul, dinamismul dansurilor africane, forță fără duritate, denunțarea violenței ca principal act de regres, semne ale durerii provocate de durere, semne ale durerii induse de fericire...

Toate acestea au reușit să fie cuprinse în același spațiu – o posibilă explicație ar fi spiritualitatea acelor locuri: ne-am aflat în apropierea unei mănăstiri frumoase, încărcate de istorie. Iar o altă explicație este autentică prietenie ce s-a legat între participanții din tabără. Am convingerea că oricine din exterior ar fi putut observa principalele trăsături ale grupului nostru: umanitate, acceptare, respect, generozitate, solidaritate, deschidere și, poate că e un cuvânt ce sună desuet, dar merită cu prisos menționat: hărnicie.

Și dacă există o rugăciune pentru clopote, de ce nu ar exista și una pentru culori? Și chiar există această rugăciune, ea susură tainic prin venele artiștilor, amestecându-se cu sângele, cu palpitul vieții, cu iubirea și cu uitarea de sine și rodește atunci când în mâna pictorului pensula jubilează, în dansul ei enigmatic, vaporos sau frenetic, pe pânză.

Pagină realizată de
Violeta SAVU

Florentina-Loredana DALIAN

O treflă

Douăzeci și opt de ani, douăzeci și opt de ani, douăzeci și opt...

Atâția ani trecuseră, adunați într-o viață în care se întâmplaseră atâtea, pe unele uitându-le, pe altele întrezărindu-le ca într-o ceață. Ceața timpului, ceața memoriei. Acum douăzeci și opt de ani, existase un punct zero în care viața sa ar fi putut s-o cotească pe altă cărare. Mai bună, mai rea, nu se știe, dar alta. Cum ar fi fost dacă? Niciodată nu știm. Când se întorcea în punctul acela inițial, regăsea un amestec de bine și rău, de frumos și urât, de hotărâri luate în pripă, fără să gândească. Dar, Doamne, atâta tinerețe, cu care nu știuse ce să facă, atâta drum deschis în față, pe care nu a știut să meargă! Cum nu prețuise darul tinereții pe care numai o dată îl primești! Cum alesese să-și lege viața cu o mie de lanțuri, să și-o complice, să rădă de ea!

Și toate porniseră și se înlănțuiseră de la acea invitație pe care o primise într-o zi de la Mali, în stilul ei pitoresc: „Fă maimuță, tu știi să joci bridge sau ești proastă d-ai-a care stă toată ziua la cratiță?” Zâmbise și se amuzase de întrebarea primită de la colega ei mai mare cu un sfert de veac, pasionată de bridge, care încerca să „corupă” pe toată lumea. Mali era încântată că apăruse o „maimuță” nouă în peisaj, pe care spera să o convertească, cu atât mai mult cu cât această convertire nu prea îi reușise în general, mai ales când venea vorba de femei. Îi răspunsese cu adevărul gol-golul: „Nici la cratiță nu stau, dar nici bridge nu știu”. „Atunci treci și-nvață! Proastă nu pari, așa că doar voință îți mai trebuie. Bărbac-tu știe?” „Știe.” „Și pe tine de ce nu te-a-nvățat?” „A încercat, dar...” „Să-i spui și lui să vină!”

Da, încercase. Își amintea de serile din vremea studenției când mergea la el, în camera de cămin, unde se adunau patru bridgiști pasionați, când încerca să învețe, stând pe post de chibiț, mai primind câte-o explicație, pe ici, pe colo. Dar nimeni n-avea timp de explicații prea elaborate în timpul jocului. Apoi, i se păruse prea complicat. Citise din carte, regulile de bază, nu-i vorba, erau clare și le putea învăța oricine, dar toate subtilitățile jocului și mai ales ale licitației i se păreau mai presus de mintea ei și mai ales de răbdare.

Totuși n-a refuzat invitația lui Mali, mai ales că în orașelul acela, la vremea aia tulbure, de tranziție, nu prea erau multe de făcut. Îi lipsea capitala, cu teatrele ei, cu concertele de la „Ateneu”. Îi lipseau glumele lor studentești și solidaritatea pe care n-o mai regăsisese aici.

Serviciul, nici el nu-i aducea vreo bucurie deosebită, venise tobă de carte și constatase că nici un procent din toată învățătura aia pentru care sacrificase multe nu-i era necesară la noul ei post. Tot Mali remarcase cu prima ocazie când dăduse cu ochii de ea: „Pe tine ce te-au pus, fă, într-un colț?” N-o pusese nimeni la colț, se așezase singură, ca să nu deranjeze, încercând să prindă din mers secretele meseriei. Cerase materiale pentru studiu, citea, tot citea, și o făcea cam degeaba, nimeni nu părea să aibă nevoie de știința ei de carte. Încerca să se facă utilă, chiar prin lucruri mărunte, de care toți fugeau, fiind conștientă că atunci când ești „aia mică”, trebuie să accepți munca cea mai de jos până când cineva îți va încredința lucruri mai serioase de făcut.

O vreme mai păstrase legătura cu prietenii lor din facultate. Niciunul nu era prea fericit. Trăiseră pe granița unor vremuri în schimbare, și asta răzbea din scrisorile tuturor. Inevitabil, aceași poveste despre efortul fiecăruia de a-și afla un rost în viață. Toată acea debandadă, debusolare, neîmplinire, pe care fiecare o lua așa cum îi era firea, dar care era imposibil să nu-și fi pus amprenta. Într-una din scrisori, Mira îi scria, după luni de căutări și așteptare: „Toată

lumea îmi spune să aștept, dar eu nu mai pot, nu mai vreau să aștept! Dar asta e, după cinci ani de facultate, se pare că mi-am câștigat dreptul la așteptare. Se-apropie iarna, așa că îl aștept pe Moș Crăciun. Ai mei încă mă mai consideră copil și mă tratează ca atare, iar eu nu vreau să-i dezamăgesc, îi mai las să se simtă și ei tineri”. La 23-24 de ani, ar trebui să simți că toată lumea este a ta, nu că te afunzi într-o fundătură căreia nu-i vezi capătul. Cory lucra la o casă de copii, îi culca, îi trezea, făcea lecțiile cu ei. Fusesse una dintre cele mai bune studente. Ce minte brici avea și ce viziune inginerască! Motanul, cap de serie numărul 3 în promoția lui de electrotehniști, ajunsese pe niște câmpuri, la instalat linii de înaltă tensiune, unde lucra cu muncitori necalificați, de care trebuia să tragă dimineața din barăci, să le ia sticla de la nas și să-i roage frumos să se cațere pe stâlpii de înaltă tensiune. Manolo zicea și el de șantierul naval care era în cădere liberă. Diana, studioasa și stresata, cu ambăț de București, trebuia să plătească o chirie de 40.000 dintr-un salariu de 16.000. Frusineasca, și ea, ca să-și țină postul de la „Mediu”, trebuia să închidă ochii la valorile false care se transmiteau oficial la calitatea aerului, la aparatul nefuncțional și la alte nereguli. Luxa se

transformase dintr-o optimistă incurabilă, într-o pesimistă sadea. Îi scrisese pe o vedere dintr-un oraș mare, unde se afla la o conferință: „E și fața mea pe aici, dar e mai mult dos”. Nu-i vorba, până la urmă, fiecare și-a aflat un drum și probabil că fiecare a dat cât a putut mai mult în condițiile date. Și poate că a și primit. Dar ceva din avântul tinereții se frânsese în ei pentru totdeauna. Iată o crimă despre care niciuna dintre istoriile ulterioare nu va scrie.

Da, acceptase atunci invitația lui Mali, care îi găsisese și un partener răbdător, de la care să poată învăța. O învățase. Păstrase multă vreme foile de la el, albe, lucioase, A4, cu chenar negru pe margine, ca pentru proiectele scrise de mână, în care îi explicase licitația și mai ales convenția de deschidere pe care o vor juca. O treflă. Trefla de precizie. Jucase o vreme și apoi, când abia credea că începuse să prindă jocul, acesta se oprise pentru ea, viața dându-i alte teme și alte convenții de învățat. Trecuseră douăzeci și opt de ani, știința ei în materie de bridge se dusese pe apa Sâmbetei, partenerul murise și el de mult. Iar într-o zi, răsărită de nu se știe unde, apăruse Mali (cu care nu se mai văzuse cam tot de atâta vreme) și, de parcă nimic nu se schimbase, tăbărâse din nou

pe ea cu invitația la bridge. A refuzat-o de trei ori, dar cum insistase, cedase în cele din urmă, iar acum se întreba de ce unele lucruri trebuie să revină în viața noastră, după atâta timp, chiar dacă în alte condiții, cu alți actori. Ce lăsase neterminat atunci, ce lecție nu învățase? Fugise, refuzând de trei ori, mai ales că unele lucruri chiar nu voia să și le amintească, erau prea durezoase. Greșise și greșise profund, provocase suferință, iar acum nu știa cum să șteargă totul; unele lucruri făcute nu se mai pot desfăce, asta-i clar, dar cumva invitația aceasta nouă o confrunta cu trecutul ei pe care nu știuse să și-l facă luminos, deși avea toate cărțile în mână, toți onorii. Ratase licitația, ratase și jocul.

Da, se va duce. Unele răni, pentru a fi vindecate, trebuie deschise din nou. Iar și iar, până când rana va prinde crustă și, în cele din urmă, va dispărea. Desigur, va trebui să o ia de la capăt, ca proaspăt învățacel, cineva iar va trebui să aibă răbdare cu ea, să-i explice. Dar nu va repeta greșelile din trecut. Atâta lucru putem face: dacă trecutul nu-l putem schimba, să avem curajul să ne confruntăm cu el și să tragem învățămintele de rigoare. Fuga nu aduce rezolvări, ci doar amânări. Bine măcar că s-a schimbat locul în care vor juca! Întotdeauna, ceva se schimbă, ceva rămâne la fel. Grădina lui Netu era primitoare, câinii prietenoși, soarele verii în luna lui cuptor ardea cu putere, dar ei jucau la umbră. Începuse să-și amintească, pe măsură ce i se explica, și jocul decurgea firesc, evident și cu unele greșeli impardonabile din partea ei. Până la urmă, nu fusese deloc o catastrofă și reușise cumva să nu-și dezamăgească profund noii amici. Trei dintre ei erau aceeași de atunci, de demult. Ce mai conta? Fiecare dintre ei avusese pesemne, în cei aproape treizeci de ani, bune și rele, pe care le căraseră după ei, încercând să-și joace „levatele” cât mai iscusit.

Până la urmă, în compania plăcută, înțelese că nu bridge-ul fusese de vină de catastrofele pe care singură și le provocase, nici înlănțuirea de fapte care au urmat, că, în viață, nu fusese în rolul „mortului”, cu cărțile etalate pe masă, ci avusese posibilitatea să-și ia propriile decizii. Bune, rele, așa cum au fost, acum țineau de trecut. Și că, până la urmă, oricât de prost ți-ai fi jucat cărțile la un moment dat, ca și la bridge, viața îți dă mereu șansa la o nouă licitație.

© Geanina Ivu – Viața satului

Dan PETRUȘCĂ

Despre fanatism, intoleranță și alte întâmplări

Pe 12 august 2022, cunoscutul Salman Rushdie, autorul celebrei cărți „Verselele satanice”, a fost înjunghiat la un târg de carte din statul New York de către un tânăr american de origine libaneză, un adept al islamului și admirator al ayatollahului Khomeini. În urmă cu vreo treizeci de ani, ayatollahul pușese un preț la propriu pe capul scriitorului. Întâmplarea m-a făcut să-mi amintesc de Catherine Nixey și de cartea „Epoca întunecării. Cum a distrus creștinismul lumea clasică” (Buc., Editura Humanitas, 2019). Autoarea, absolventă de Cambridge și profesoară, o vreme, de greacă veche și latină la aceeași universitate, este fiica unui fost călugăr și a unei foste călugărițe, care au crescut-o fără agresivități ideologice creștine, dar crezând neclintit „în puterea educativă a Bisericii”. Știam căte ceva despre fanatismul religios al unora dintre creștinii primelor secole de după Hristos și chiar mai apropiate de noi. Dar cartea britanicei aduce faptele lor reprobabile la un loc, după o documentare minuțioasă, care nu mai lăasă niciun spațiu iluziei...

Ceva din ceea ce voi spune în rândurile care urmează are legătură, pe de o parte, cu modelul de viață pe care ni l-a propus Iisus (și cu atributele cristice), iar pe de alta, cu aceia care au acaparât modelul, transformându-l într-o dogmă și apoi într-o instituție. Artăgosul și scriitorul Friedrich Nietzsche, în „Cartea a doua” din celebra sa lucrare „Voința de putere”, printre multe comentarii acide, afirmă și lucruri care mi se par adevărate. Lui Iisus (care, pentru filozof, pare a fi o ficțiune) nu i-a trecut prin cap să întemeieze o religie, ci a propus doar un mod de viață, trăită sub semnul unor principii. Hristos spune, simplu, că va fi întotdeauna acolo unde vor fi câțiva care cred sincer în cuvintele lui. Însă, ca instituție întemeiată pe o doctrină, susține Nietzsche, biserica creștină a impus „o ordine ecleziastică bazată pe cler, teologie, cult, sacrament, pe scurt, tot ceea ce combătuse Iisus din Nazaret” (F.N., *op. cit.*, 196). Ideologia și ierarhia mozaică sunt combătute constant, susține filozoful, în evanghelii. Și se vede bine că „instituția” îl judecă și îl condamnă pe Iisus, influențând opinia mulțimii. Iar Pilat, bun politician, se spală pe mâini... Pavel, ca ideolog al creștinismului, ar fi instaurat ceea ce Iisus anulase prin modul său de viață. Cam o mie cinci sute de ani, adaugă Nietzsche, biserica creștină, reușind să se acomodeze cu organizarea statală, „poartă războaie, condamnă, torturează, aruncă anatema, urăște” (160). Nu vom ști niciodată în ce măsură Biserica (catolică și nu numai) a fost auzită în ceruri atunci când, pe 12 martie 2000, papa Ioan Paul al II-lea și-a cerut iertare pentru faptele reprobabile comise în numele lui Iisus și al Tatălui de-a lungul timpului de către unii creștini...

Universalitate și intoleranță

Fanatism, intoleranță... Cam cu acestea erau îmbibate sufletul și mintea tânărului atacator al lui Salman Rushdie la târgul de carte din vara lui 2022... Din istoria islamului, conform studiului din „Istoria”... lui Ovidiu Drimba, aflăm că în Cordoba, spre sfârșitul mileniului întâi de după Hristos, existau școli, biblioteci, librării, spitale publice, cât și observatoare astronomice. Exista, de asemenea, o universi-

tate, în care studiau tineri veniți din imensul spațiu al imperiului arab, cât și din Europa occidentală, deci creștini. Toleranța religioasă de la curtea califilor andaluzi a făcut posibilă conlucrarea savanților arabi, evrei și creștini. Mai mult, arabii și ceilalți islamici, prin traduceri, au preluat, conservat și valorificat cultura și civilizația indiană, persană, greacă și latină. Multe opere (grecești mai ales) care s-au pierdut sau care au fost distruse de creștini, retraduse mai târziu din arabă în greacă, dar mai ales în latină, au influențat decisiv cultura Evului Mediu european și Renașterea...

De-a lungul timpului, au apărut consemnări și mărturii despre fapte reprobabile ale unora care susțineau că sunt creștini, dar peste care, mi s-a părut, se trecea repede. De pildă, Ernst Robert Curtius, în „Literatura europeană și Evul Mediu latin”, amintește că, mai ales în partea de răsărit a Imperiului Roman, în primele secole de după Hristos, „cete de călugări cutreieră țara devastând sanctuarele și distrugând operele de artă”. Auzisem și chiar citisem căte ceva despre incendierea (în timp, probabil repetată) a Bibliotecii din Alexandria, dar și despre înțeleapta și frumoasa Hypatia din aceeași cetate din nordul Egiptului și de tragicul ei sfârșit. Pe scurt: mai întâi, în 392 d.H., creștinii din Alexandria, conduși de episcopul Teofil, au dărâmat, folosind răngi și ciocane, templul lui Serapis (poate cea mai frumoasă clădire din acel moment din lumea antică), inclusiv statuia zeului, care era socotit, ca toți zeii altor religii, un demon, iar zeci de mii de cărți au fost arse; apoi, în primăvara anului 415 d.H., creștinii din Alexandria, la „sugestia” altui episcop, Chiril, au ucis-o pe Hypatia (care era, se zice, cel mai mare matematician în viață, dar și astronom și filozof), probabil cea mai înțeleaptă femeie a Antichității, comițându-se poate cea mai oribilă crimă din istoria veche a creștinismului: a fost jupuită de vie, i s-au scos ochii, i s-a ciopârțit trupul pe care „credincioșii” creștini l-au ars... De altfel, mii de temple și altare păgâne au fost distruse de creștini pe întreg teritoriul Imperiului Roman, iar descrierile și comentariile britanicei Catherine Nixey, din cartea amintită la început, sunt bazate pe documente... Prin Edictul de la Milano, în 313, „legalizarea” creștinismului nu-i conferea acestuia un primat în raport cu alte religii, dar momentul coincide cu expansiunea lui agresivă. Umanismul, Renașterea, Iluminismul, mult mai târziu, sunt cele care au zdruncinat puterea lumească a Bisericii...

Despre traduceri

Giorgio Agamben, despre care am mai scris (vezi „Ateneu”, iulie-august 2022), amintea în cartea sa „Timpul care rămâne” că în succesivele traduceri ale *Bibliei*, spre deosebire de tradiția manuscrisă (care presupune mai întâi limba aramaică), traducătorii s-au folosit de convenții grafice, precum

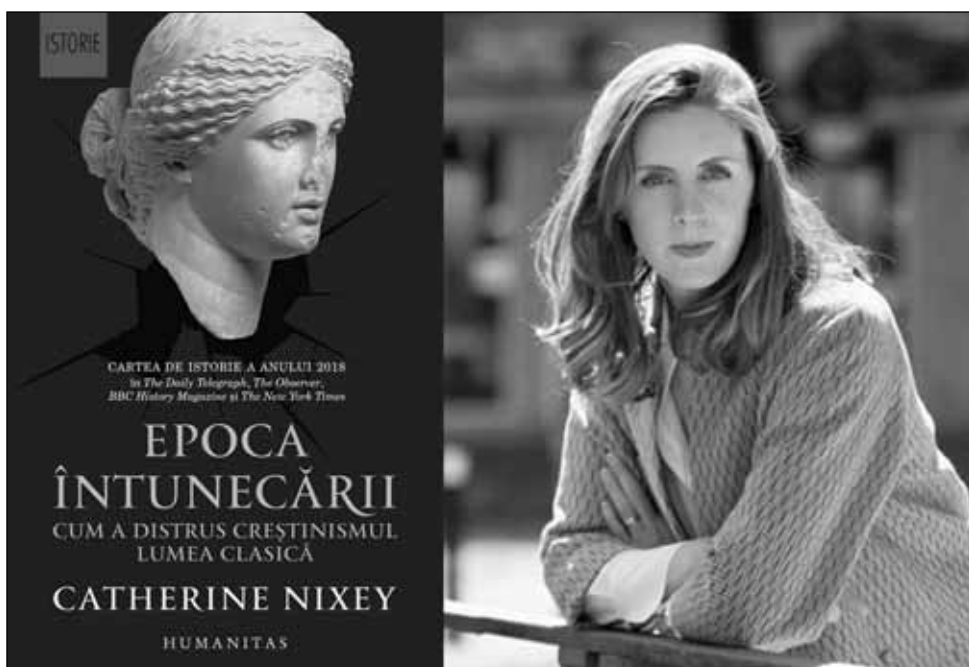
semnele de punctuație, de pildă, care aduc odată cu ele opțiuni semantice. La acestea se adaugă disputele „interminabile” privitoare la multe noțiuni care, în funcție de contextul epocii, ar putea fi traduse în mai multe feluri. Iar Agamben știe, conform comentariilor sale, pe lângă limbile vechi, între care ebraica, și multe limbi moderne, astfel că cititorul înclină să-l creadă pe cuvânt... Cercetătorii se contrazic și în privința unei posibile Evanghelii în aramaică sau ebraică, una care i-ar fi influențat pe apostoli. Știm că textele Evangheliilor ne-au parvenit în greaca veche. În cartea amintită, Giorgio Agamben sugerează, întemeindu-se pe bibliografie, că *Evanghelia după Matei* (și poate și aceea *după Marcu*) e posibil să fi avut o primă variantă scrisă în aramaică, limbă pe care o vorbea Iisus și care se vorbea atunci în Palestina. Limba greacă din Evangheliile canonice este „o limbă de traducere, în spatele căreia o ureche atentă [...] ar putea percepe ritmul și respirația aramaicii”. Probleme de traducere au fost, desigur, nu numai din aramaică/ebraică în greacă sau latină. Printre multe altele, Agamben comentează, de pildă, o secvență din *Luca* 17: 20-21, unde Iisus este întrebat de farisei când va veni împărăția lui Dumnezeu. Mântuitorul le precizează că împărăția aceasta nu va putea fi identificată într-un spațiu vizibil: ea este „înăuntrul vostru”. Agamben demonstrează că traducerea potrivită ar fi: „împărăția lui Dumnezeu este *la îndemână*”. Iar diferența de sens dintre „înăuntrul vostru” și „la îndemână” este totuși semnificativă. Și e foarte posibil ca în altă secvență în care Iisus (în *Matei* 19: 24) le spune ucenicilor săi „că mai lesne este să treacă cămila prin urechile acului, decât să intre un bogat în împărăția lui Dumnezeu”, cuvântul ebraic tradus prin „cămilă” s-ar referi mai degrabă la „odgonul” folosit de naieri pe corăbii... Disputele, de-a lungul istoriei, nu au fost întotdeauna strict filologice între „credincioșii” creștini, care au uitat de multe ori atât de păcatul mândriei, cât și de iubirea de aproapele...

Cei care au tradus Evangheliile, atunci, demult, cât și cei de mai târziu, e posibil să nu fi fost foarte atenți uneori la nuanțe. Sau, din orgoliu, nu au renunțat la părerile lor. Cei de astăzi, cât și cei de acum o mie și ceva de ani, traduceau/ citeau *Biblia* în momentul în care Biserica creștină era deja o *instituție*, iar creștinismul, o *doctrină*... Nu sunt singurul care mă îndoiesc că Mântuitorul (în *Matei* 16: 18), după ce l-a întrebat pe Simon cine este El, iar acesta i-a răspuns că El este Mesia, schimbându-i numele în Petru (piatră/stâncă!), a precizat explicit că pe această piatră își va construi „biserica”. Ce cuvânt va fi folosit Iisus în limba aramaică vorbită atunci de locuitorii Palestinei nu vom ști niciodată. Știm doar că Matei a tradus cuvântul aramaic prin grecescul *ekklesia*. Iar cei care știu astăzi aramaica, ebraica, greaca veche și latina spun că grecescul *ekklesia* nu indică o clădire sau un loc în

spațiu. Noțiunea în discuție, tradusă în limba română prin „biserica”, nu desemnează o clădire sau o instituție, ci o „adunare” (grup) de oameni. Simon este primul care înțelege că Iisus este Mesia și, în acel moment, Iisus îi schimbă numele în Petru; altfel spus, este primul care îl mărturiseste pe Iisus. El, care știa că va fi răstignit, hotărăște că prin Petru va întemeia un grup, o adunare de oameni care să-i împărtășească ideile și care să-și trăiască viața sub acest semn. Sunt dintre aceia care consideră, pe baza sensului original al cuvântului *ekklesia* (*sina-gogă*, în ebraică, nu înseamnă clădirea propriu-zisă, ci adunare de oameni, confesiune), că Mântuitorul nu voia să întemeieze o „biserica”, o instituție, o doctrină. Așa cum afirma, cred, corect Nietzsche, în lucrarea menționată mai sus, lui Iisus îi repugnau ideologia și ierarhia mozaică, inclusiv comportamentul celor de la Templu, atunci când a dărâmat tarabele negustorilor, așa cum se observă bine în Evangheliile...

Există în *Vechiul Testament* o inconsecvență majoră în raport cu *Predica de pe munte* a lui Iisus, în care, se știe, acesta ne îndeamnă să-i iubim și pe cei care ne fac rău sau ne prigonesc, pentru că, zice el, e foarte ușor să-i iubești doar pe cei care te iubesc pe tine. În a treia carte a lui Moise, *Leviticul* 19: 18, ni se impune printr-o poruncă să-l iubim pe aproapele nostru. Dar în a cincea carte a lui Moise, *Deuteronomul* 12: 2-3, aceeași voce ne poruncește să-i pustiim, să-i dărâmăm, să-i ardem, să-i ștergem de pe fața pământului pe aceia care nu sunt asemenea nouă și nu cred în Dumnezeul nostru... Adesea, cu tristețe spun, cam aceasta a fost atitudinea unor creștini în ceea ce-i privește pe ceilalți, câtă vreme liderii religioși au fost mai puternici decât cei politici, și doar de două-trei sute de ani încoace statele „creștine” s-au laicizat, oprind ororile. Așadar, Iisus nu aducea o idee nouă în raport cu *Leviticul* 19: 18. Pe noi ne interesează însă faptul că Mântuitorul nu s-a contrazis niciodată în această privință, nici măcar atunci când afirmă că nu a venit în lume să aducă pacea, ci sabia (*Matei* 10: 34). Dar sabia, conform tradiției, e adesea sinonimă cu *adevărul* prin care, căutându-l, ne vom mântui. Altfel spus, sănătatea sufletului și a minții stă sub semnul acestei căutări. „Sabia” ne va ajuta să deosebim binele de rău, adevărul de minciună... Printr-o astfel de concepție, Iisus este foarte aproape de filozofii antici, care considerau că Binele are legătură directă cu această continuă căutare a adevărului...

Iar iubirea de aproapele, așa cum o înțelege și ne-o propune Iisus în *Predica de pe munte*, mi-a adus aminte că dragostea nu este în programul genetic al omului; ea „se învață”. Umanitatea noastră, câtă este, se întemeiază pe capacitatea de a învăța să iubim, chiar și pe cei care ne prigonesc. Animalul-om (cât și celelalte „rude” ale noastre din regnul animal) nu simte nevoia numai să se apere, ci, instinctiv, să-i și anihileze pe agresori. Protejarea

vieții noastre și a celor dragi nu este dragoste, cum s-ar putea crede, ci un mod „natural” prin care fiecare specie, folosindu-se de instincte sigure, încearcă să-și rezolve supraviețuirea. Iubirea nu are așadar legătură cu instinctul de conservare al speciei, ci mai degrabă cu capacitatea noastră de a-l lua în suflul nostru pe cel care ne prigonește sau ne urăște; de a empatiza cu durerile și suferințele altora și de a face binele uitând uneori de noi înșine. Ne scuturăm de animalitate când în sfârșit învățăm să-l iubim pe celălalt; însă, în clipa aceea, niciunul dintre noi nu mai este „titularul unui privilegiu, ci sediul unei responsabilități” (Alain Finkielkraut, „Înțelepciunea dragostei”, pp. 136-137). Afirmatia filozofului francez (evreu), pe care am scos-o din contextul ei, nu se referă la Iisus, ci la *Leviticul* 19: 18 și, mai ales, la fratricidul din *Facerea*: Cain nu suportă „obligația” de a-l iubi pe celălalt, adică pe Abel. El resimte obligația de a-l iubi pe fratele său ca o intruziune în liniștea și comoditatea vieții lui. Și, ca sindrom de compensație, obligația de a iubi se transformă în ură și duce la crimă...

Epoca întunecării

Instinctele, care sunt în programul nostru genetic, începuseră, chiar înainte de apariția creștinismului, să fie considerate vicii. În perioada Imperială, când principiile Republicii romane erau caduce, valorile morale deveniseră opționale. Într-o astfel de lume, creștinismul aducea cu sine o însănătoșire morală, încercând să extirpe dezmățul (sexual), printre multe altele. Și asta pentru că, odată cu „legalizarea” sa, creștinismul a început să se însinueze brutal în viața socială și politică a Imperiului Roman, inclusiv în viața privată, devenind o instituție de temut, după cum vom vedea... Ideologiile, asimilate de prozelitii care nu mai gândesc cu capul lor, devin periculoase prin aceea că mulți adepți, ajungând fanatici, se cred stăpâni adevărului în numele căruia comit fapte abominabile, considerând, paradoxal, că e bine ceea ce fac. Se poate constata că nu numai comunismul și fascismul, ca ideologii, au „îmbolnăvit” lumea, ci și ideologiile religioase. Exemplele sunt nenumărate, de la cruciade și Inchiziție până la jehadiștii de ieri și de azi...

Atributele cristice, adică modelul de viață propus de Iisus (empatia pentru suferința celuilalt, respectul, mila creștină, generozitatea, capacitatea de a ierta, iubirea de aproapele, viața trăită sub semnul adevărului etc.), au trecut

oarecum în plan secund, iar instituția bisericii a început să sancționeze, cum afirmă Nietzsche în cartea amintită, însăși existența statului. Aproape toate realizările cunoașterii prin care a înflorit omenirea odată cu Grecia antică erau în pericol, prin lipsa de discernământ a unora dintre creștinii acelei epoci, cât și a celor care urmau să vină. Schimbând biserica creștină cu moscheea, mă gândesc, de asemenea, că interdicerea tiparului timp de aproape patru secole, de către lideri islamici, a avut un impact dezastruos asupra culturii și civilizației arabe... Dar să ne întoarcem la creștinism...

„Epoca întunecării. Cum a distrus creștinismul lumea clasică”, semnată de Catherine Nixey, amintită la începutul acestor rânduri, ne propune să regândim sintagma „triumful creștinismului”, cu care ne-am obișnuit. Ce însemna așadar „triumf” în lumea romană? „În cadrul unui adevărat triumf roman, partea care pierduse era purtată în paradă prin capitală, în timp ce învingătorul își contempla inamicul, ai cărui soldați fuseseră uciși, ale cărui avuții fuseseră jefuite și ai cărui conducători fuseseră umiliți. Acest triumf nu era o simplă victorie. Era o anihilare. Catherine Nixey e convinsă că mănăstirile au păstrat multe dintre cunoștințele clasice. Dar, după mulți ani de cercetare asiduă, a ajuns la concluzia că „mai înainte de a fi conservat, Biserica a distrus”. Pe baza documentelor și mărturiilor adunate la un loc în această carte, britanica descrie și comentează cu un sarcasm reținut, ironic, dar cu adânci tușe de tristețe, în ce fel Biserica creștină, în primele secole de la constituire, dar și după aceea, a vandalizat, a demolat și a distrus complet o mare parte a lucrărilor artistice grecești și romane. Statuile „vechi” au fost dărâmate, desfigurate, pângărite; templele păgâne au fost nimicite și incendiate; sculpturile Partenonului au fost atacate, chipurile au fost mutilate, membrele tăiate, zeii decapitați, iar din resturile lor – o realitate din întregul Imperiu Roman – au fost făcute biserici, minunate adesea, dar...; filozofilor li s-a interzis să predea, iar cărțile, scoase în afara „legii”, erau arse; multe dintre operele autorilor greci și latini au fost distruse sau răzuite de pe pergamentele lor, rescriind-se pe ele fragmente biblice sau comentarii ale Sfinților Părinți... Faptul că arabii traduseseră (în arabă, desigur) o mare parte a operelor grecești și romane, conservându-le, a fost un mare noroc... Tot ceea ce crease Antichitatea intrase sub semnul demonismului și trebuia distrus, credea unii creștini. De pildă, Sfântul

Augustin, citat de britanică, susținea că „toate superstițiile păgânilor și necredincioșilor ar trebui nimicite! Dumnezeu o vrea, Dumnezeu o poruncește, Dumnezeu o proclamă!” A rămas consemnat faptul că Sfântul Martin s-a dezlănțuit asupra ținuturilor rurale din Galia, dărâmand templele și terorizând pe localnici. Sfântul Teofil, despre care am mai amintit, în Alexandria, a pus la pământ una dintre cele mai frumoase clădiri din lumea antică, iar în Italia, Sfântul Benedict a nimicit un sanctuar al lui Apollo. În Siria, bande de călugări au pus la pământ temple și statui, între care, în 385 d.H., Templul Ateni... Sfântul Ioan Crisostom, precum se întâmpla nu de mult în țările comuniste, îi sfătuia pe cei din comunitate să-și spioneze pe ceilalți și să-și deconspire pe cei care păstrează statui sau cărți ale autorilor păgâni. Iar Augustin, „maestrul paradoxului pios”, cum îl caracterizează Catherine Nixey, într-una dintre predicile sale susținea că nu e un gest de cruzime a bate un păgân dacă ținta era aducerea lui pe calea adevăratei credințe. Gestul de a-l lovi pe celălalt reprezenta, pentru Augustin, o „milostivă sălbăticie” necesară, cum zice sfântul...

Cartea britanicei, care adună și descrie, pe bază de documente, fapte reprobabile ale creștinilor (mulți dintre ei reprezentând instituția Bisericii „din interior”), nu este, cum ar putea să pară multora, cartea unui necredincios. Dacă adevărul, căutat cu asiduitate, te face liber, cum afirma corect Iisus, atunci o astfel de carte este necesară: „istoria faptelor bune ale creștinismului [...] s-a tot spus. Asemenea cărți proliferază în biblioteci și librării. Însă istoria și suferințele celor pe care creștinătatea i-a înfrânt nu a fost spusă. Această carte urmărește tocmai acest lucru”, precizează cercetătoarea.

Marele inchișitor

Mulți își aduc aminte că „Marele inchișitor” e titlul unui capitol din *Partea a doua, Cartea a cincea* a celebrului roman „Frații Karamazov”. Voi aminti doar câteva aspecte din dialogul tulburător prin problematica sa, întâmpnat într-o cărciumă, dintre Ivan Karamazov, fratele mai mare, și Alexei, alintat Aleoșa, un suflet angelic, discipol al starețului Zosima, e întristat că fratele Ivan, spirit „euclidian”, cum însuși se caracterizează, trăiește schismatic și cu „iadul” în suflet, chinuit de antinomii existențiale pe care nu le poate rezolva. Ivan nu poate să admită, de pildă, că într-o lume în care, deși oamenii sunt construiți după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, se vorbește despre mila și iubirea de aproapele, chiar atunci când unii dintre maturi îi maltratează pe copii. Suferințele acestor ființe nevinovate cine le răscumpără? Altfel spus, în sufletul fiecăruia dintre oameni „zace o fiară” locuită de instincte și patimi, crede Ivan. O altă problemă insolubilă este în legătură cu momentul din *Matei* 4: 3-4, când diavolul, ispitindu-l pe Iisus să transforme piatra în pâine, acesta spune că omul nu trăiește numai cu pâine, ci și cu vorbele ieșite din gura lui Dumnezeu. Ideea aceasta o știa Mântuitorul din *Deuteronomul* 8: 3... Nu numai de pâinea concretă are omul nevoie, ci mai ales de „pâinea cerească”. Ivan îi mărturisește lui Aleoșa că a scris, „în cap”, un poem, intitulat „Marele inchișitor”, unde secvența amintită din *Evangelia după Matei* este sâmburele dialogului, de

fapt un monolog, în care prelatul îl acuză pe Iisus... Ivan și-a imaginat revenirea lui Iisus pe pământ, pentru o zi, înaintea vremii sorocite, înmuiat de rugăciunile și păcatele oamenilor. Întâmplarea se petrece la Sevilla, dominată de Inchiziție, când, sub ochii înfricoșați și obedienți ai mulțimii, cu o zi în urmă, fuseseră arși pe rug o sută de păcătoși. Iisus străbate piața mare a orașului tăcut, făcând câteva minuni în trecerea lui, iar mulțimea îl recunoaște. Este momentul când cardinalul nonagenar, străbătând piața și văzând faptele, poruncește slujitorilor lui să-L aresteze pe Mântuitor. Prestigiul lumesc al inchișitorului este atât de mare, încât nimeni nu se opune. Cardinalul va intra apoi în celula în care e închis Iisus, reproșându-i că venirea sa, înainte de vreme, tulbură apele... În monologul său în fața unui Iisus care tace, fiindcă, la ce spusese în *Evangelii*, nu avea voie să adauge nimic până la a doua Sa venire, inchișitorul îl ceartă, reproșându-i că, în momentul răstignirii, n-a vrut să coboare de pe cruce, ca să-i convingă pe oameni de natura sa divină, ci le-a dăruit liberul arbitru, altfel spus, libertatea de a alege. În loc să le ofere oamenilor certitudinea ființei divine, printr-o minune, le-a oferit libertatea de a alege „pâinea din cer”, promisiune plină de incertitudini pentru omul comun, majoritar. Iar omul va prefera în locul pâinii din cer, pentru el iluzorie, pâinea concretă, pe care stăpânii, asemenea inchișitorului, o pot oferi. Așa că, spune cu dispreț cardinalul, oamenii vor renunța la libertatea oferită de Hristos, preferând pâinea concretă și sclavia... Ivan imaginează două finaluri ale acestei povești. Primul este sugerat de conținutul monologului: inchișitorul îi spune lui Iisus, care tace, desigur, că a doua zi va porunci slujitorilor săi să-L ardă pe rug. Iar oamenii, obedienți, nu se vor opune acestei hotărâri, dovedindu-se astfel puterea lumească a inchișitorului și a instituției pe care o reprezintă. Un al doilea final propus de Ivan ar fi acela în care inchișitorul îl eliberează, impunându-i să nu se mai întoarcă niciodată... Oamenii nu vor fi cu adevărat liberi, cred inchișitorul și Ivan deopotrivă, decât atunci când „vor renunța de bună voie la libertatea lor”, în favoarea puterii lumești, care reușește să le ofere pâinea concretă. Nevoile imediate sunt mai importante pentru omul comun decât promisiunea „iluzorie” făcută de Iisus în *Matei* 4: 4... Ideea simplă care transpare din întâmplarea imaginată de Ivan ar fi că oamenii nu sunt pregătiți să-L primească pe Iisus, să trăiască împreună cu El în comunitate. Atât pentru ei, cât și pentru instituția Bisericii, se pare că mai de folos este un Iisus mort, martirul. Modelul de viață pe care l-a propus Mântuitorul a fost transformat într-o doctrină întemeiată pe martiraj, iar cei care au susținut-o vizau resurse, influență, puterea lumească și banii, cum se întâmplă, vizibil, chiar astăzi cu un patriarh pravoslavnic, care binecuvântează războiul, ca în timpul cruciadelor... O carte precum „Epoca întunecării”, a britanicei Catherine Nixey, a apărut astăzi nu pentru a contesta creștinismul, ci pentru că, în urmă cu patru secole, autoarea ar fi fost arsă pe rug din pricina ei, ca Giordano Bruno și mulți alții, chiar dacă ce scrie acolo este rezultatul documentării temeinice. Ne putem imagina, blasfemic, că dacă Iisus ar fi știut câte fapte reprobabile se vor comite în numele său, s-ar fi pierdut fără urmă în mulțime...

– Autocarul merge la Puerta Blanca?

– Hm... Tot ce se poate, răspunde o voce dură din spatele teighelei din sticlă.

– Merge sau nu merge?

Vocea duduii tulbură imobilitatea puținilor călători înghesuți pe cealaltă parte a platformei.

– N-aș putea afirma cu certitudine...

– De ce? îl presează dudua, cu ochii ridicați spre cerul albastru de cobalt.

– E trecut de amiază, răspunde ampolaiatul plictisit.

– Târziu sau nu, azi sau mâine? Ce legătură are una cu alta? Nu văd nicăieri un orar!

– Hm... murmură omul din spatele ghișeului.

– Există, poate, vreun autocar în direcția Puerta Blanca?

– Nu, există un autobuz.

– Pleacă de aici? Din fața gării? Întreabă dudua, o muscă gata să-i aterizeze pe buza de jos.

– Nu de aici!

– Atunci de unde?

– E un autobuz. Nu un autocar.

Mariana ZAVATI-GARDNER

Destinații

– Pleacă la timp?

– Dacă sosisi aici devreme.

– A plecat autobuzul spre Puerta Blanca? întreabă dudua, apoi își aranjează pălăria din pai.

– Depinde! răspunde omul de la ghișeu, încercând să tăinuie un căscat.

– Depinde de ce anume?

– Dacă ești matinal sau dacă întârzi...

– Ei bine, eu sunt între...

Vocea răgușită a duduii se percepe în șoaptă.

– Adică pe la mijloc?

Dudua se îndepărtează de teighea cu rucsacul în spate.

* * *

Ziua nu s-a desfășurat conform planului. Rosario și Pablo au mers la o hacienda îndepăr-

tată ca să-și serbeze ziua de naștere. Acolo, s-au întâlnit cu prietenii lor, Emilita și Diego, a căror căsnicie fragedă expunea deja crăpături. Călătoria de-a lungul drumului montan cu serpentine a fost fără probleme, cu excepția turmelor de lame și a vulturului ocazional care plutea pe termale deasupra pădurii de cactuși cocoțați de-o parte și de cealaltă a drumului prăfuit. Așa au ajuns la hacienda la apusul soarelui.

Înțelegerea cu agenția de rezervări a fost să colecteze cheia din magazia din spate. Cărușia spre clădirea principală era scufundată-n umbră. Numeroase ferestre erau orbite de obloane din lemn. Și-au lăsat rucsacurile în pridvorul din

fața clădirii. Vegetația chinuia întunericul, și numeroasele ei voci îi făceau să tremure în hainele lor de marcă.

– Iat-o! a rostit Diego.

Ceialți l-au măsurat din fața ușii. Emilita, mereu curioasă, a deschis-o. Era negru înăuntru. Pablo și-a aprins lanterna.

– Păi cine mai râde acum? a rostit cu un zâmbet la colțul gurii. Știam că ne va fi la-nde-mână!

Magazia era spațioasă, deși goală, cu excepția unei mese

mici la mijloc. În centrul mesei se odihnea o veche cheie ruginită.

– Să sperăm că este cheia noastră! a spus Emilita, care a încercat imediat s-o ridice.

– S-a blocat!

Vocea i-a reverberat prin magazie. Diego, care se antrena regulat la haltere la sală, fu tentat s-o ridice.

– Ceva nu-i în regulă aici! a șoptit nesigur.

Pablo, mereu precaut, s-a uitat la masă cu mare atenție.

– N-am de gând să încerc.

Rosario se vedea stranie în tocul ușii. Au ieșit din magazie, mai întâi cu pas încet, apoi accelerat, întunericul rostogolindu-le frica. Au petrecut noaptea în pridvorul haciendei.

Când Rosario s-a trezit, era singură. Deasupra, cerul își plângea albastrul de cobalt. În depărtare, se auzea sunetul unui tren. Nefiind curioasă din fire, nu și-a căutat prietenii. A smuls rucsacul... apoi și-a croit drum în direcția trenului.

Bunilor mei prieteni timișoreni clasiciști: Claudiu, Valy, Gabriela, Elena, Maria și tuturor prietenilor și colegilor noștri din Universitate

Dimineată timpurie de toamnă târzie. Timișoara, într-un noiembrie răcoros matinal, luminos și cald toată ziua. Fără pic de ploaie, ca mai mereu anul acesta. Mai ales aici, în colțul sud-vestic, semimediteranean al țării.

Îmi încep ziua, atunci când mă aflu pe alte meleaguri, oriunde, cu o scurtă plimbare. Mă încarc de frumusețea încremenită a viitoare zile. O frumusețe care stă să izbucnească, la prima oră, precum petalele nedesfăcute, strânse în bobocul florii, la căldura și lumina soarelui. Fac pași pe alei, în spatele hotelului unde stau găzduit după prima noapte. De jur împrejurul lui, un parculeț cochet, care zadarnic ar vrea să se ia la întrecere cu mult mai botanic și artistic împodobitul *Parc al Rozelor* din centrul centrului cetății de *frunce* a Banatului. De departe, bănuțele goale te fac să aluneci în reverie. Oare câte și care mai rămân neocupate în miezul verii, la răcoarea coroanelor bogat întinse peste alei? Trec acum pe lângă ele. Una câte una, rămân în urmă. Goale, cu lemnul uscat, cu vopseaua trecută, împalidată. Poate și de frig, de răcoare, precum frunzele galbene, desprinse pe rând, cu o repeziune înceată, din arborii și pomii scheletici, tremurați din când în când de vânt. În această dimineată, nu suflă nimic, nicio adiere. Acum, soarele începe să urce, nestingherit de nori, spre crugul cerului. Și totuși, toate băncile sunt (încă? mă întreb singur) goale. Chiar la capătul aleii principale, văd din depărtare o mogâldeată în dreptul unei bănci. Nu iuțesc pasul, nevrând să inoportunez. Mogâldeata se așază. Mă apropiu din ce în ce mai curios și mai nedumerit. La o aruncătură de băț, deslușesc mișcarea precisă a gesturilor. Copilul își dă jos rucsacul din spate. Îl deschide, trăgând iute fermoarul. Scoate ceva dinăuntru. Un manual, îmi zic. Are teză sau cum s-o mai numi azi. Înainte să intre în clasă, mai citește o dată. Să-i intre mai bine în cap. Pe ultima sută de metri ori mai puțin, cum vine vorba. Am ajuns chiar lângă el. Nu, nu e un manual, se vede imediat. Nici un

vade mecum

Liviu FRANGA

Trei realități imediate

caiet. Nici măcar telefonul *smart*. Sau vreun alt *device* electronic. Este ceva care are pagini, care încapă și în buzunar, inclusiv în cel de la piept. Un copil a scos o cârtică din ghiozdan și citește. Un copil citește o carte. Pe o bancă, într-un parc din România. Chiar nu mai contează unde anume. Dacă însă îmi aduc aminte, acum, când scriu, că acel burg sud-vestic va deveni, peste puțină vreme, și va fi, tot anul viitor, o capitală europeană a culturii, acea frântură de irealitate imediată, incredibilă când străbați un parc de dis-de-dimineată, îmi pare că se înveșnicește, ca o altă fațetă a viitorului prezent cotidian, cu noi, printre noi.

Sala de la etajul doi al clădirii *Literelor*, din corpul principal al Universității, este deja aproape plină. Când intrăm noi, micul grup de profesori vizitatori („evaluatori” este termenul tehnic) ai unuia dintre programele de studiu universitar de licență de cea mai frumoasă tradiție literar-umanistă, studenții sunt deja așezați și ne așteaptă, cumiți și curioși totodată, să vadă ce se întâmplă, ce vom discuta cu ei. Căci nu suntem profesorii lor; am venit doar în vizită, un fel de schimb de experiență. Împreună cu noi se află și un alt membru al grupului de evaluatori, student doctorand, provenit și el, conform regulamentului instituției evaluatoare căreia îi aparținem, de la o altă universitate a țării. Cuvintele noastre lămuritoare se aștern firesc și orice sfială se topește în sinceritatea schimbului de întrebări, respectiv răspunsuri, pe care noi, profesorii evaluatori, le îndreptăm către sală și pe care grupul de studenți ai programului evaluat ni le trimite înapoi, cu promptitudine și fără ezitări. Vorbim – și descoperim aceasta, și ei, și noi, cu multă plăcere – aceeași limbă a învățământului, cu toate luminile și

umbrele lui, locale sau naționale. Cu o mică agendă în față, îmi notez, din când în când, câte ceva. Dar pe cele mai multe, din tot ceea ce ascult, mi le notez în minte. Iar pe agendă mă uit doar ca să nu omit vreun punct din amicala discuție. Colegul nostru student preia direcția întâlnirii, iar spontaneitatea, în felul acesta, sporește. El îi anunță că, dată fiind limita strictă de timp a întâlnirii, dincolo de dialogul viu, sunt rugați să răspundă la un chestionar simplu, direct și sintetic, privind viața lor în facultate și în afara ei. O clipă, am avut senzația că-și va deschide, fiecare, pe pupitru, un caiet studentesc sau va căuta o foaie pe care să-și noteze întrebările, urmând să dea răspuns ceva mai târziu. Și că-și vor scoate vreun pix din buzunar, din geantă, din mapă. Eu unul am avut acest gest instinctiv, ducându-mi mâna la buzunarul interior de la piept. Colegul student-evaluator s-a apropiat de primul rând de bănci și și-a întors laptopul, deschis în unghi drept, spre sală.

• Geanina Ivu

Într-un gest reflex de o uimitoare uniformitate și rapiditate, mâinile tinerilor din sală au apucat telefoanele și degetele lor au început să danseze pe micile ecrane luminoase. Nu altfel cum, odinioară, virtuozii pianiști, concentrați pe linia melodică și neuitându-se nici măcar o clipă la rândurile partiturii, stărneau din minte, cu ochii închiși, valuri de note peste alb-negrul clapelor.

Seara, în aceeași imaculat purificata de zgomote și noxe Timișoară, am purces cu grăbire spre sala de conferințe a deja renumitului, prin bune fapte și practici, Consiliu Județean. La sfârșitul animatei prelegeri însoțite de imagini filmate, în care autorul, distinsul părinte decan al uneia dintre reputatele facultăți de teologie ale universității bucureștene, a vorbit sălii, cu aplombul și căldura unei omilii patetice, despre înflorirea credinței (*fides*), luminate și ocrotite, nu atacate, de rațiune (*ratio*), o mulțime de audienți, entuziaști, a inundat avanscena pe care se aflau, înconjurati de cărți expuse, vorbitorul și organizatorul seriei de prelegeri dialogate, puse, toate, sub semnul izbânzii, și azi, în lume, a *marilor cărți*. Una dintre aceste cărți, vorbind despre împletirea credinței cu știința în viziunea lui Mircea Eliade, tocmai ne fusese prezentată de autorul ei, distinsul profesor și părinte. Primind-o în dar sau cumpărând-o, cei care abia se rupseseră din vraja invitației la dialog, fiecare cu câte o carte în mână, i-au înconjurat pe conferențiar și pe amfitrion – un alt distins profesor, de antice, latine, umanoare. Lângă ei, pe o măsută discretă, cartea despre care se făcuse o foarte frumoasă vorbire, dar și alte *mari cărți*, din aceeași colecție și în același orizont ideatic. Cei doi nu pridideau în fața doritorilor să primească o scurtă însemnare dedicatorie pe cartea ieșită, astfel, în lume. Nu prin și pe unde electronice. Nu pe descărcări din baze de date, contra-cost sau *free*, în funcție de *site*. Ci pe carte, pe prima pagină a cărții, cu cartea strânsă la piept. Sub ochi, ochi în ochi, autor și public. Dar, mai ales, cu cartea la piept. În cel mai simbolic mod de a-ți arăta, gestual, afecțiunea. Față de carte, față de pagini, de rândurile cumiți, față de fiecare literă. Scrisă, tipărită.

„Lăsați China să doarmă. Când se va trezi, va face lumea să se cutremure.“

Napoleon

Într-adevăr, China contemporană a devenit o rivală de temut atât pentru Statele Unite ale Americii, cât și pentru alte națiuni prospere, prin economia ei în continuă extindere, China reușind să monopolizeze comerțul mondial. Cu o suprafață teritorială uriașă, cu o cultură străveche care numără câteva milenii, cu invenții – busola, hârtia, banca, tiparul, praful de pușcă – de care a profitat întreaga umanitate, cu o construcție vizibilă din spațiul cosmic... După Gavin Menzies, autorul a două bestselleruri, *1421 – Anul în care China a descoperit lumea* și *1434 – Anul în care China a aprins scânteia Renașterii italiene*, China din timpul împăratului Zhu Di a cartografiat întreaga suprafață a planetei și a contribuit la redeschiderea Renașterii italiene; astăzi China își exportă și cultura prin cele peste 100 de institute Confucius, răspândite în întreaga lume, care propagă filozofia și învățarea limbii chineze.

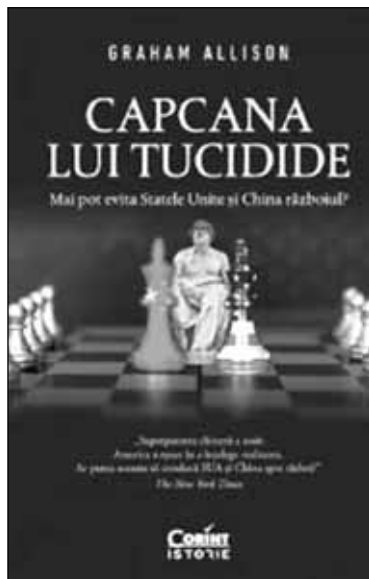
La toate aceste probleme mă gândeam cu ocazia recepției unei noi cărți consacrate Chinei, datorată istoricului american Graham Allison (n. 1940), profesor la Universitatea Harvard, unde predă relațiile internaționale. Cartea în chestiune, *Capcana lui Tucidide. Mai pot evita Statele Unite și China războiul?*, este structurată în patru părți: *Ascensiunea Chinei*, *Lecțiile istoriei*, *Se adună norii de furtună*, *De ce nu este războiul inevitabil*, urmate de Concluzii, Anexa I (*Capcana lui Tucidide*), Anexa II (*Sapte oameni de paie*), și beneficiază de un *Cuvânt-înainte* semnat de dr. Mihail E. Ionescu. Așadar, cartea începe cu o precizare a sintagmei *Capcana lui Tucidide*, pornind de la exemplul clasic Atena vs. Sparta. „Capcana lui Tucidide se referă la perplexitatea firească, inevitabilă, care se produce atunci când o putere în ascensiune amenință să dea la o parte o putere conducătoare“ (p. 33), continuând cercetarea de-a lungul ultimilor 500 de ani, când au fost identificate 16 cazuri în care o putere în ascensiune a șubrezit poziția unui stat dominant, 12 astfel de situații încheindu-se cu război, sfârșind cu competiția dintre Germania și Marea Britanie, care a generat Marele Război, provocat și de asasinarea lui Franz Ferdinand și a soției sale la Sarajevo. În 1962, între SUA și Uniunea Sovietică ar fi putut izbucni un război.

Astăzi, puterea dominantă este SUA, iar țara în ascensiune este China, între conducătorii celor două țări existând întâlniri și vizite, începând prin

Ionel SAVITESCU

Capcana lui Tucidide

vizita lui Kissinger, care a pregătit întâlnirea dintre Mao și Nixon, până în zilele noastre, ambele state, în pofida dezvoltării, caută să evite Capcana lui Tucidide. Astăzi, rivalitatea dintre SUA și China poate genera un nou caz de război, datorat disputei comerciale dintre cele două țări, atacurilor cibernetice, situației din Coreea de Nord, ambele având de rezolvat pericolul terorist, poluarea și schimbările climatice. Se constată astfel că, după 1980, la inițiativa lui Deng Xiaoping, China a pornit vertiginos pe calea reformelor economice, uimind lumea contemporană prin realizările sale, iar în 2012, presa americană estima că SUA fuseseră depășite de China în multe domenii: „Măsurată în paritatea puterii de cumpărare, China nu numai că a depășit SUA, dar acum reprezintă aproximativ 18% din PIB-ul lumii, în comparație cu numai 2% în 1980“ (p. 49). Dacă până în 1980 China părea că nu s-a desprins de trecutul îndepărtat (supraviețuirea celei mari părți din populație se limita la doi dolari pe zi), astăzi China se impune ca un model de dezvoltare economică. „China de astăzi face în câteva ore ceea ce SUA realizează în câțiva ani“ (p. 53). În China se construiesc zgârie-nori, căi ferate pentru trenuri de mare viteză, iar venitul pe cap de locuitor a ajuns la 8100 de dolari, lucru remarcat și de Robert Zoellick, președintele Băncii Mondiale. În 1949 speranța de viață în China era de 36 de ani, iar 8 din 10 chinezi nu știau carte; astăzi a ajuns la 76 de ani, iar numărul de chinezi cu studii superioare îl

întrece pe cel din SUA. Mai mult, China are mai mulți miliardari decât SUA: „China este acum lider mondial în producția de computere, semiconductori, echipamente de comunicație și produse farmaceutice“ (p. 56). China nu se lasă mai prejos nici în ceea ce privește cercetarea spațiului cosmic și înzestrarea militară a armatei sale. După 2008, China a organizat BRICS (Brazilia, Rusia, India, China, Africa de Sud), iar în 2013, Xi Jinping a inițiat *Noul drum al mătăsii (OBOR – One belt One Road)*, care a unit 65 de țări din Asia, Europa și America de Nord, astfel că aliații tradiționali ai SUA înclină spre China. Partea a doua, *Lecțiile istoriei*, este o retrospectivă a trecutului, insistând asupra importanței operei lui Tucidide, istoric grec din secolul al V-lea î.H., care a surprins rivalitatea dintre Atena și Sparta, încheiată cu un război distrugător. Acesta a dus la slăbirea coeziunii cetățitor grecești, contribuind la decăderea culturii grecești: „Răz-

boiul peloponesiac – și prima ilustrare a capcanei lui Tucidide – a fost, așadar, un punct de turnură nu numai în istoria Greciei, ci și în anele civilizației occidentale“ (p. 81, 82). La Universitatea Harvard, Graham Allison inițiasse proiectul *Capcana lui Tucidide*, analizând ultimii 500 de ani, în care s-au identificat puteri în ascensiune, care contestau puterile dominante. Aceste confruntări au început în secolul al XV-lea, când rivalitatea dintre Portugalia și Spania inaugurează Capcana lui Tucidide, în epoca modernă multe dintre țările europene și asiatice aflându-se în conflict pentru supremație.

În secolul al XIX-lea, Prusia, după trei războaie cu Danemarca (1864), Austria (1866) și Franța (1870-1871), contribuie la unificarea Germaniei, iar Wilhelm I se proclamă împărat și aspiră la hegemonia Europei. Încă din secolul al XIX-lea se pun bazele celor două blocuri militare, Puterile Centrale și Antanta, care se vor înfrunta în Primul Război Mondial. Ambele blocuri se pregăteau asiduu de război, dar le lipsea pretextul, oferit de asasinarea lui Franz Ferdinand și a soției sale. Ultimatumul dat de Viena sârbilor este acceptat, excepție inspecția austro-ungară asupra circumstanțelor producerii asasinatului, deși Graham Allison scrie, la pagina 135, că la citirea de către Wilhelm II a răspunsului sârbilor, care acceptau toate cererile Vienei, „Kaizerul i-a spus ministrului său de război că acesta îndepărtase orice motiv de război“. După o serie de războaie de mai redusă importanță, secolul

al XX-lea fusese zguduit de două conflagrații devastatoare, al doilea război fiind pornit din inechitățile Marelui Război.

Partea a III-a începe cu o prezentare elogioasă a președintelui american Theodore Roosevelt: „Niciodată până atunci și nici de atunci înainte, niciun președinte nu a conștientizat atât de clar rolul țării sale în lume“ (p. 144). În ceea ce-l privește pe Xi Jinping, actualul președinte al Chinei, dorește să facă China Mare din nou: „Chinezii își amintesc o lume în care China era dominantă și celelalte state legate de ea erau cerșetori în fața unui superior, vasali veniți la Beijing să plătească tributul“ (p. 167). Xi Jinping fiind fiul unui colaborator de încredere al lui Mao, arestat și închis pe când Xi avea 9 ani, a fost trimis la țară pentru reeducare. Treptat, Xi este reabilitat, intră în partid, urmează studii universitare, este secretar de partid în provincie, de unde revine la Beijing ocupând noi funcții. Ajungând în fruntea partidului, Xi Jinping are o agendă de lucru formată din patru puncte (p. 175). În politică, Xi dorește să aplice principiul lui Confucius: „Să guverneze cu virtute și să mențină ordinea prin pedepse“ (p. 179, 180). Conform programului său, Xi dorește ca până în 2050 „China să devină lider mondial în știință, tehnologie și inovație“ (p. 183, 184). La orizont se întrevede o ciocnire a civilizațiilor, China preluând conducerea în Orientul Îndepărtat, deși Hillary Clinton s-a exprimat: „Nu vreau ca nepoții mei să trăiască într-o lume dominată de chinezi“ (p. 203, 204). În aceste condiții e posibil ca în deceniile următoare să înceapă un război între China și SUA. Dacă acest război ar fi nuclear, ambele țări ar fi distruse. Conflictul economic poate degenera într-un război militar: „Războiul dintre Statele Unite și China nu este inevitabil, dar este posibil... Dacă Statele Unite și China vor continua să meargă pe actualele traiectorii, un război între ele în deceniile următoare este nu numai posibil, ci mult mai probabil decât sunt dispuși să admită mulți dintre noi“ (p. 258, 259).

În sfârșit, partea a patra oferă 12 sugestii pentru menținerea păcii, iar concluziile și cele două anexe completează o lucrare de excepție, ce ar trebui studiată de clasa politică din România, de studenții de la relații internaționale și de toți cei preocupați de viitorul omenirii.

* Graham Allison, *Capcana lui Tucidide. Mai pot evita Statele Unite și China războiul?*, București, Ed. „Corint“; traducere din engleză de Anca-Irina Ionescu, cuvânt-înainte de dr. Mihail E. Ionescu, 2022, 470 p.

• Geanina Ivu – *Viața satului*

Motto: Fiecare cuvânt este o prejudecată.
Friedrich Nietzsche

Ion FERCU

șoaptele nuanțelor

Prejudecățile: infern
și provocare eternă (33)

„Așa grăit-a Zarathustra“ era considerată de Nietzsche cea mai importantă carte a sa, deși în timpul vieții lui acesteia nu i-au fost recunoscute merite. „Așa grăit-a...“, un veritabil tratat despre prejudecăți, care schițează însă zorii altor cătorva prejudecăți, este o creație de sinteză, întrucât dezvoltă teme nietzscheene fundamentale: eterna reîntoarcere, autodepășirea, devenirea Supraomului, căutarea sensului într-o lume în care „Dumnezeu a murit“ în conștiința oamenilor...

Übermensch, omul puternic al viitorului care contează, este înțeles de filosoful german ca fiind un antidot al minciunii morale și culturale care a dominat spiritul timp de secole. „El este cel care“, spune Sue Prideaux („Sunt dinamită! Viața lui Nietzsche“, Iași, Editura Polirom, 2020, p. 223), „în ciuda morții lui Dumnezeu, nu se prăbușește în brațele scepticismului și nihilismului; lipsa lui de credință îi îmbogățește viața. Lipsa lui de credință religioasă este egalată de rezistența în fața transferului acelei credințe în zona științei. *Übermensch* nu are nevoie de credință pentru a simți stabilitatea lumii“. Aparent, prin afirmarea transferului credinței în zona științei suntem oarecum surprinși. Nietzsche, privit mai ales ca un filosof... poetic, este perceput ca om de știință. „Enciclopedia Universală Britannica“ (vol. 11, București, Editura Litera, 2010, p. 142) confirmă însă această percepție, prezentându-l pe Nietzsche ca „savant, filosof și critic al culturii“.

Nietzsche, iubitor de echivoc, spirit care ne sugerează mereu să găsim soluții, nu ne arată însă calea care trebuie urmată de om pentru a deveni Supraom și nici nu (prea) spune ce este *Übermensch*. Trebuie să ghicim totul în universul populat de metafore pe care ni-l propune Zarathustra. Truda care are ca țintă schițarea unui portret al Supraomului are fundamentul unor provocări hermeneutice seducătoare. Toni Llăcer („Supraomul și voința de putere“, București, Editura Litera, 2020, p. 99), de pildă, se împrietenește cu poezia în acest demers de decriptare a esențelor Supraomului: „Supraomul este filosoful-copil. El a ajuns la maturitate, adică a găsit «seriozitatea pe care de copil o pune în joc»“. Ni se pare că aici aflăm ecouri din „Micul Prinț“, bijuteria filosofică a lui Antoine de Saint-Exupéry, cea care ne ajută să pricepem că dacă mergem în linie dreaptă nu putem ajunge prea departe, că o grămadă de pietre înțețează să fie pur și simplu o grămadă de pietre atunci când, contemplând-o, ne imaginăm că este o catedrală. „Este foarte simplu: nu vezi bine decât cu

inima. Ceea ce este important nu se arată ochilor“ (*op. cit.*, traducere de Cătălin Dinu, New York, Editura Norii, 2001, p. 56), ne spune Micul Prinț. Tot cu inima mi se pare că privește și Nietzsche.

Toni Llăcer schițează și alte trăsături ale portretului Supraomului: „Singura lege de care ascultă este aceea a propriei voințe. Mereu atent la instincte, în el se reunesc forța și agilitatea, determinarea și inocența. Pentru el, viața este un experiment continuu. Este filosoful-artist care face din sine însuși o operă de artă. Este un pictor care folosește toată paleta de culori a omenescului. Supraomul cucerește constant «marea sănătate» fizică și intelectuală și o pierde constant, ca un copac ce face flori care în scurt timp se usucă. Interioritatea sa este ca un vas plin ochi cu miere. Se găsește «dincolo de bine și de rău», nu e domesticit de morala creștină. Este egoist, dar e un «egoism sănătos și salutar care curge dintr-un suflet puternic»“ (*ibid.*). Încercând uneori să ofere concretețe acestui portret, Nietzsche ne spune că *Übermensch* este un fel de „Caesar roman cu suflet de Iisus“, un hibrid reușit pe axa Goethe-Napoleon, dar nu uită să spună că acest chip n-a prins încă viață pe pământ. Încă...

Nietzsche, s-a spus, nu întreabă ce este omul. Întrebarea lui este alta: *Cine îl depășește pe acesta?*... „Cei mai îngrijorați se întreabă azi: «Cum să se cruțe omul?» Ci Zarathustra întreabă ceea ce trebuie mai întâi de întrebat: «Cum s-ar putea supraînălța omul?» Supraomul îmi stă pe inimă, el e acela care unicul este pentru mine – și *nicidecum* omul: nu aproapele, nici cel mai sărac, nici cel mai măhnit, nici cel mai bun“ („Așa grăit-a Zarathustra“, București, Editura Antet, 2009, p. 250). Avem aici avertismente fundamentale: *a depăși* se opune lui *a păstra*, *a-și apropia* este opusul lui *a-și reapropia*. Supraomul lui Nietzsche, care nu este un individ propriu-zis sau un grup concret de indivizi, ci un stadiu superior al omenirii, „se definește printr-un *nou mod de a simți*: alt subiect decât omul, alt tip decât tipul uman. Printr-un *nou mod de a gândi*, cu alte predicate decât divinul, căci divinul este o modalitate de a conserva omul și de a conserva

partea esențială din Dumnezeu, pe Dumnezeu ca atribut. Și printr-un *nou mod de a evalua*: nu printr-o schimbare a valorilor [...], ci printr-o transformare și printr-o răsturnare în chiar elementul din care derivă valoarea valorilor“ (Gilles Deleuze, „Nietzsche și filosofia“, București, Editura *Ideea europeană*, 2005, p. 189). Strigătul lui *Übermensch* este doldera de nuanțe: „...era un țipăt îndelungat, ciudat și repetat, iar Zarathustra percepu lămurit că se alcătua din o mulțime de glasuri: deși, de la distanță, se părea că e un țipăt pornit dintr-o singură gură“ („Așa grăit-a Zarathustra“, ed. cit., p. 242). Erau vocile celor invitați de el în „viziuna sa“, mitica lui peșteră, vocile *oamenilor superiori* pe care îi întâlneau pe când pribegea prin pădure...

Apropierea, fie ea și timidă, de portretul Supraomului nietzscheean ar putea fi realizată, în primul rând, prin ascultarea acestor *voci* care vor zămisli un întreg problematic, chiar critic, din bucăți contradictorii cărora o dialectică specială încearcă să le confere o unitate care-și cere mereu dreptul la reevaluare. Vocile acestora, prezente explicit în partea a patra, ultima, a lui „Așa grăit-a Zarathustra“, au miera metaforei și savoarea pildei, bucuria oferită de ghiciră și provocarea de a încerca să faci, după povața lui Umberto Eco, operă împreună cu autorul, deși cred că Nietzsche nu ar accepta vreodată decât rolul de singur creator/interpret...

Iată vocile *oamenilor superiori*, devenite... subcapitole ale cărții: „Cei doi regi“, „Omul cu lipitoarea“, „Vrăjitorul“, „Ultimul papă“, „Cel mai slut om“, „Cerșetorul de bună voie“, „Umbra“. Aceste personaje nu sunt, evident, decât niște măști pe care Nietzsche, un Zarathustra... sui-generis, și le așază pe chip, pe rând, pentru a oferi un firesc al contrastelor și armoniilor care stau mereu într-un foarte fragil echilibru; oricând poate avea loc o implozie.

Cei doi regi simbolizează moravurile, „mișcarea moralității moravurilor“, trimit *mesaje* către cele două extreme ale moralității, culturii lumii. Disperați din cauza triumfului spiritului „gloatei“, acuză... „De cine voim noi să scăpăm, dacă nu de «bunele obiceiuri», de «societatea noastră bună?»“ (*ibid.*,

p. 209)... „E într-adevăr mai bine să trăiești printre pustnici și păzitorii de capre decât cu plevușca noastră aurită, falsă și spoită – deși se numește «noblețe». Și totul e fals și putrezit în ea, și mai ales întâi de toate sângele, mulțumită unor vechi și rele boli, și multor tămăduitori“ (*ibid.*). „Bunele deprinderi! La noi totul e fals și putred. Nimeni nu mai știe să cinstească; tocmai de aceea voim noi să ne izbăvim“ (*ibid.*). Ei îi mărturisesc pustnicului Zarathustra, căutătorul Supraomului: „Căci, uite, pornit-am la drum să găsim omul superior – omul ce ni-i superior, deși noi regi suntem“ (*ibid.*). *Cei doi regi* își propun să-l domesticască, să-l formeze pe om prin mijloace constrângătoare. Unul intenționează să gestioneze în acest sens *mijloacele*, celălalt *scopurile*. Măgarul pe care l-au adus în doritele limpeziri ale sihăstriei este cel destinat a deveni zeu, prin decizia adunării „oamenilor superiori“.

Omul cu lipitoarea este produsul culturii ca știință. Poartă stindardul ambiției lui *totul sau nimic*: „Mai bine să nu știi nimic decât să știi multe pe jumătate! Mai bine un nebun pe socoteala lui decât un înțelept în părerea altora“ (*ibid.*, p. 214). Este *conștiinciosul spiritului*: „În adevărata știință conștiincioasă nu e nimic mare, nimic mic“ (*ibid.*). Visul său: înlocuirea valorilor divine, a religiei, a întregii morale, prin cunoașterea științifică. El își oferă brațul lipitorii, purificatoarea de sânge, și este fericit întrucât a găsit în Zarathustra pe cea mai grozavă dintre lipitori: „Binecuvântată fie ziua aceasta care m-a atras în această mlaștină! Binecuvântată fie cea mai bună dintre lipitori, cea mai plină de viață dintre cele ce vin astăzi, binecuvântată fie marea lipitoare a conștiințelor, Zarathustra!“ (*ibid.*). *Omul cu lipitoarea* este convins că adevărata cunoaștere nu este nimic altceva decât viața întoarsă, pornită împotriva vieții, viața care incizează viața, dar numai lipitoarea este cea care incizează eficient viața, numai ea este cunoaștere. Nietzsche folosește și această mască, sugerându-ne beneficiile hirudoterapiei, tratamentul cu lipitori medicinale, care este practicat de peste 2500 de ani. Egiptul antic, Mesopotamia, Babilonul, întreaga lume străveche aveau un cult pentru

aceste vindecătoare menționate în Coran și Biblie. Cleopatra, renumită pentru frumusețea ei, a folosit proprietățile vindecătoare ale lipitorilor medicinale pentru tratamentele sale de înfrumusețare. Grecii antici și romanii le-au exploatat virtuțile. Medicul Galenus, cel care avea să structureze împreună cu Hipocratologia clasică a temperamentelor, a folosit lipitori, fiind încredințat că prin eliberarea de sânge va scăpa de dezechilibrul celor patru umori (sânge, limfă, bilă galbenă și neagră) din corpul uman. Medicina contemporană apreciază mult virtuțile lipitorilor. Lipitoarea nietzscheeană are însă ținte mult mai înalte, nu vizează doar sănătatea trupului, ci sănătatea spiritului, mai ales...

Vrăjitorul este conștiința rea, încărcată, „calpuzanul“, „demonul melancoliei“. Exhiționistă, afirmând că „e vina mea“, reaua conștiință atâță mila, face de răs viul din om, joacă roluri dintre cele mai neașteptate: de la ateu, la poet. Zarathustra îl mustră: „Răutăcios falsificator de bani! [...] Ți-ai spoi chiar și boala ta, dacă te-ai arăta gol în fața medicului tău“ (*ibid.*, p. 220). „Vrăjitorul sulemeneste durerea, îi inventează un sens nou, îl trădează pe Dionysos, se înstăpânește peste cântecul Ariadnei, el, falsul tragic“ (Gilles Deleuze, „Nietzsche și filosofia“, București, Editura *Ideea europeană*, 2005, p. 191).

Ultimul papă a auzit vestea „morții lui Dumnezeu“, dar nu crede că „noi l-am ucis“. Dumnezeu însuși s-a sufocat din milă, întrucât n-a mai putut suporta iubirea față de oameni. Zarathustra îl întreabă: „Slujitu-l-ai până la sfârșit? [...] Știi tu cum a murit el? Drept e ceea ce se povestește că mila l-a doborât? Mila, să vadă omul spânzurat pe cruce, fără să poată îndura, ca iubirea de oameni să ajungă în iadul lui și în sfârșit moartea sa?“ (*ibid.*, p. 224). *Ultimul papă* nu răspunde, dar privindu-l cu o „dureroasă înfățișare, cu posomorâre în obraz“ (*ibid.*), confirmă această variantă a „morții lui Dumnezeu“. El vorbește, acum, când e „afară din serviciu“, despre *sensul pierdut*. Rămăsese fără stăpân, nu se simte liber. Îl asediază singurătatea, trăiește din amintiri. „Și eu slujit-am Dumnezeuul acesta de altădată,

până în ceasul de apoi”, spune el, „ci acum sunt afară din slujbă, sunt fără stăpân, și cu toate acestea nu-s liber și nu mai sunt nici vesel [...]”; căci, află că sunt ultimul papă! – o sărbătoare a amintirii credincioase și a cultului dumnezeiesc” (*ibid.*, p. 223). În concertul vocilor, el reprezintă produsul culturii ca religie, dar și cel care limpește mult din apele tulburi ale „mortii lui Dumnezeu” și trimite accente pe problematica *sensului pierdut*, cea atât de importantă în arhitectura discursului nietzschean.

Cel mai slut om (cel mai respingător...) este cel care l-a ucis pe Dumnezeu, întrucât nu-i mai putea suporta mila. Are conștiința rea a unui Dumnezeu mort prin el, nu conștiința plină de vinovăție a unui Dumnezeu mort pentru el. Mila pe care o cunoaște *cel mai respingător om*, a gloatei, este însă mai plină de povară decât mila lui Dumnezeu. El este cel care s-a așezat în locul lui Dumnezeu, și-a întors resentimentul împotriva celui pe care l-a ucis. Inconfundabil – „Tu ești ucigașul lui Dumnezeu”, îi spune Zarathustra –, îi răspunde pustnicului: „Ai ghicit, știi bine, ce resimte sufletul omului acela care a ucis pe Dumnezeu – ucigașul lui Dumnezeu! [...] Stai colea lângă mine! Citeste astfel urâtenia mea!” (*ibid.*, p. 228). Își argumentează fapta fundamentând-o pe inacceptarea sentimentului de *milă* manifestat față de *mizeria* din om: „... a trebuit să moară: vedea ca niște ochi care vedeau *totul*, vedea adâncurile și prăpăstiile omului, toate rușinile și urâteniile tainice. Mila lui nu cunoștea cumpătare: răscolea cele mai necurate laturi ale ființei mele. A trebuit să moară curiosul acesta dintre toți curioșii, milosul, flecarul acesta. El mă vedea neîncetat pe mine; trebuie să mă răzbum împotriva unui atare martor ori de nu, să încetez a mai vieții eu însumi [...]. Omul *nu suferă* ca un atare martor să trăiască” (*ibid.*, p. 230). *Cel mai slut om* este distribuit de Nietzsche în reprezentant al „nihilismului reactiv”, „fiind plin de conștiință încărcată și resentiment” (Gilles Deleuze).

Cerșetorul de bună voie aparține întregului spectru al speciei umane: de la sărac la bogat. A renunțat la aproape totul: chiar și la cunoaștere, aidoma vacilor. Are însă o țintă: „De nu ne întorcem îndărăt și nu ajungem să fim ca vacile, nu vom putea intra în împărăția cerurilor. Căci un lucru cată să învățăm de la dansele: să rumegăm” (*ibid.*, p. 232). Este dezgustat de civilizația lumii lui. „Tot ce-i josnic s-a înălțat, sfios și mândru de neamul său: neamul plevuștii”, în timp ce „acești ocași ai bogăției, care cu ochiul sec, cu inima sfâșiată de gândurile câștigului știu să tragă folos din fiecă murdărie, din toată această drojdie a poporului, a cărui mârșăvie strigă la ceruri” (*ibid.*, p. 234).

Umbra (umbra călătoare, în traducerea lui Ștefan Augustin Doinaș, sau *rătăcitoare*, cum îi spune Nietzsche) este cultura aflată mereu în căutarea unui ideal: realizarea omului liber, selecționat, domesticit. Discursul este fără limite temporale – atât în timpul... vieții lui Dumnezeu, cât și după moartea Sa –, dar și fără granițe, atunci când sunt vizate fericirea, cunoașterea, sensul etc. Această țintă, fiind aidoma unei umbre (rătăcitoare?), a fost ratată. Țelul, omul superior, îi apare ca fiind o imposibilitate. Dezamăgirea sa este funciară: „Nimic din ce am iubit nu mai trăiește, cum aș putea să mă mai iubesc pe mine însumi?” (*ibid.*, p. 237). Și-a pierdut „credința în vorbe, în valorile consfințite și-n numele mari” (*ibid.*). Zarathustra, care își asumă o parte din dezamăgirile *Umbrei* („Tu ești umbra mea!”), manifestă compătimire: „Ți-ai pierdut Ținta: vai! Cum ai putea să te mahnesti din caleafară sau să te mângâi cu pierderea asta? Nu ți-ai pierdut și tu calea? Biată umbră rătăcitoare, spirit zburător, fluture ostenit!” (*ibid.*, p. 238).

Lăsând temporar în afara ecuației două personaje, *Vrăjitorul* și *Omul cel mai slut*, Gilles Deleuze (*op. cit.*, p. 192) sintetizează: „Cei doi regi sunt păzitorii activității generice, omul cu lipitoarea este produsul activității ca știință, ultimul papă este produsul acestei activități ca religie; cerșetorul de bună voie, dincolo de știință și religie, vrea să știe care este produsul adecvat al acestei activități; umbra este însăși această activitate, în măsura în care își pierde scopul și își caută principiul”.

Oamenii superiori, care vor reveni în discursul nostru, „sunt mulți, dar au aceeași îndeletnicire: după moartea lui Dumnezeu, să înlocuiască valorile divine prin valori umane”, scrie Șt. Augustin Doinaș („Nietzsche și «discursul mixt»”, *Introducere* la „Așa grăit-a Zarathustra”, București, Editura Humanitas, 1994, p. 24). Ei reprezintă devenirea culturii sau efortul omului de a-l așeza pe om în locul lui Dumnezeu. Cum principiul de evaluare rămâne același, transmutația nefiind realizată, aceștia „aparțin nihilismului și sunt mai aproape de bufonul lui Zarathustra decât de Zarathustra însuși”. Ei, conchide Șt. Augustin Doinaș (*op. cit.*, p. 19), „sunt «ratați», «neisprăviți» și nu știu nici să rădă, nici să joace, nici să danseze”. Atitudinea lui Zarathustra față de ei este doldora de echivoc: aceștia sunt priviți când ca dușmani ai săi, care vor să-l abată de la proiectul ce vizează zămislirea Supraomului, când ca oaspeți ai sihăstriei sale, care i-ar putea oferi, chiar și prin nuanțe care cochetează cu absurdul sau cu neputința de a evada din universul valorilor perimate, idei care ar putea fi valorificate.

Areta Moșu:

„Să-l menținem viu pe Florin Faifer în atenția diferitelor generații”

– Alcătuind bibliografia faiferiană, am remarcat că Florin Faifer a ales dintre cele 60 de ziare și reviste unde a publicat câteva care l-au stat aproape de inimă, în care poate s-a simțit ca într-o familie. „Revista Română” este una dintre ele. Ce caracteristici ale spiritului care animă „Revista Română” credeți că l-au făcut să revină în acest spațiu?

Areta Moșu: – Fiind o revistă care se adresează românilor de pretutindeni, este scrisă cu tocul muat direct în suflet. Cu alte cuvinte, mesajul de solidaritate și înțelegere pe care îl transmite revista este unul sincer, convingător, netrucat, fără clișee și șabloane patriotarde care să distoneze. Probabil că asta l-a atras cumva, explicit sau nu, pe Florin Faifer. În plus, atmosfera colocvială a redacției în care a rezonat cu alți colegi – scriitori și cercetători – l-a făcut nu numai să se atașeze de revistă, dar și să convingă și să atragă colaboratori de valoare.

– Aveți o vocație de a construi, rigoare, generozitate, coordonate pe care vă întâlniți cu Florin Faifer. Ce alte arii spirituale comune au existat, care au susținut o prietenie atât de durabilă?

Areta Moșu: – Poate și continuarea discuțiilor după întâlnirile redacționale în același ton, degajat, ludic, în care mucalitul Florin Faifer era ca peștele în apă, dar și dramele prin care treceau și, din păcate, trec românii despre și pentru care scriam, drame care ne uneau în spirit și atitudine și la care nu poți rămâne indiferent. Iar Florin Faifer nu era niciodată indiferent.

– Îmi relatați odată că în contextul unei ședințe de redacție s-a pus o întrebare punctată și de anumite candori: „Cine nu are niciun dușman?”, și răspunsul ar fi fost „Florin Faifer”. Așa să fi fost? Ce anume credeți că a dus la spontaneitatea, cu tâlcul ei, a acestui răspuns?

Areta Moșu: – Da, cred că da. Nu puteai avea atâta imaginație să-l provoci la o atare atitudine și nici el nu era capabil să ofere un pretext, cât de mărunț, pentru o reacție de acest gen. Afirmatiile și ideile susținute și argumentate, umorul inteligent, cultura și discursul dezinvolt îl țineau la distanță de orice răutate voită sau involuntară.

– Florin Faifer a colaborat de la primul număr al „Revistei române” în 1995 până în 2020, cu aproape 80 de articole (pe care am avut plăcerea să le citesc fiind puse la dispoziție, cu mare amabilitate și generozitate, de Iulian Pruteanu-Isăcescu). Unele dintre ele au fost grupate în cărți (Filtru, Dramaturgi români), altele sunt pagini memorabile despre istoria Teatrului Național din Iași; ele intră câteodată într-un fel de dialog pe pagina pe care o împărțea deseori cu Bogdan Ulmu, un prieten care nu ar trebui să lipsească din paginile acestei cărți de evocări, „un ludic incorigibil”, sub aparențele căruia Florin Faifer detecta și „fondul de gravitate”. Cum le-ați defini prietenia?

Areta Moșu: – Spirite gemene care s-au regăsit inclusiv în paginile revistei. Nu trebuie să exagerăm, nu putem vorbi despre o pilduitoare și legendară prietenie. Nu se căutau special unul pe celălalt, dar erau vizibil bucuroși de orice întâlnire. Teme comune de discuție aveau cât pentru două existențe. Îi apropia rafinamentul cu care discutau despre teatru, despre artă. Cu certitudine, blândul Florin aprecia cu admirație umorul mușcător cu care Bogdan taxa mediocritatea și impostura, lucru pe care el îl evita, având oroare de conflicte verbale mai energice. Bogdan era mai „caragialesc”, Florin mai apropiat de bunătațea lui Sylvestre Bonnard, personajul lui Anatole France. Era în relația lor un fundament de respect nedeclarat și admirație reciprocă.

– Linii de portret succinte pentru cei care nu l-au cunoscut (îndeajuns) pe Florin Faifer... Care ar fi virtuțile modelatoare ale personalității lui?

Areta Moșu: – Să dai un răspuns este și greu, și ușor în același timp. Toți remarcu umorul, cultura și ușurința cu care scria, pentru că textele sale dau impresia de spontaneitate și naturalețe a celui care scrie „dintr-o răsuflare”.

– Ce credeți că e important acum pentru a clădi posteritatea lui Florin Faifer? Dar mai târziu, în câțiva ani?

Areta Moșu: – Ceea ce trebuie făcut și în cazul lui, și în cazul atâtor personalități peste care se așterne indiferența memoriei: reeditarea scrierilor sale, editarea celor nepublicate încă în volum și organizarea de evenimente periodice legate de ele, care să-l mențină viu în atenția diferitelor generații. Sunt absolut convinsă că dacă cercetătorul Florin Faifer ar fi coborât mai des printre adolescenți, numele lui ar fi fost la fel de des pomenit ca al lui Emil Brumar, de pildă. Uitasem să adaug la calități (?) proverbiala sa timiditate.

– Câteodată, când ne e dor de cineva alături de care am parcurs o bună bucată de drum, ne vin în minte anumite momente definitorii, colorate de melancolie sau, de ce nu, de grațitudine. Care ar fi acestea în legătură cu Florin Faifer?

Areta Moșu: – Zâmbetul lui unic de multumire, care îi ridica un colț al gurii și care spunea cu asupra de măsură ce simțea.

Dialog de
Adina BARDAȘ

Virginia Mateiaș:

„Dacă aș putea da timpul înapoi, aș face aceiași pași“

– Într-un interviu acordat recent revistei newyorkeze *Spillwords*, declarai că vii dintr-un „loc fabulos numit România“. Și totuși ai decis să părăsești acest loc. Aveai o carieră în România și o familie. De ce ai emigrat?

– Abia după ce am plecat am realizat cât de mult iubesc România. Deși nu am crezut niciodată în mirajul Occidentului, totdeauna am vrut să văd lumea. Am crescut în țarul socialist, pe vremea în care erai cineva dacă aveai pașaport și vizităi Bulgaria. Copil fiind, supereroul meu a fost Winnetou, căpetenia apașă din romanele lui Karl May. Atunci, demult, în lanul de grâu din Câmpia Română, am decis că într-o zi voi pune piciorul în Munții Stâncosi. Mi-a luat ceva timp, dar, în cele din urmă, am reușit. Un alt motiv a fost dorința de a oferi fiicei mele o viață mai bună.

– Cum au fost începuturile și adaptarea la o altă societate, cu valori diferite și un sistem nou?

– Da, a fost greu, dar a fost și interesant. Când am mers să completez actele, am fost întrebată ce meserie am avut în România. Am răspuns actriță, jurnalistă și profesoară de teatru. După ce și-a aruncat privirea pe formularele din fața ei, angajata Guvernului a spus: „Bine, vă trec funcționară“.

Viața ne surprinde întotdeauna. Greul nu a venit de la programul de muncă intens (16 ore în fiecare zi, la facultate 8 și alte 8 în fabrica de medicamente) sau de la mentalitățile diferite ale oamenilor din jur. A venit din lipsa contactului direct cu lumina soarelui. Iarna aici durează aproape 5 luni și jumătate. Așa realizăm valoarea lucrurilor care sunt esențiale pentru viața noastră, prin absența lor.

– Care sunt principalele proiecte la care lucrezi?

– Am multe proiecte. Și toate sunt legate de cărți. În ianuarie 2023, voi lansa romanul pentru copii „Greenlandos“. Pregătesc de asemenea o carte în limba franceză intitulată „Dialog peste timp“. Cartea are ca subiect arta și relația dintre maestru și discipol, fiind inspirată de viața unui profesor universitar de la UQAM. Tot la începutul lui ianuarie, poezia mea va fi prezentă în antologia de poezie americană contemporană intitulată „Hidden in Childhood“.

În luna martie 2023, voi publica în engleză și japoneză „Pălăria cu fluturi“. Cartea este destinată copiilor și beneficiază de ilustrațiile pictoriței japoneze Hikari, a cărei artă se inspiră din stilul tradițional Nohgaku.

Virginia Mateiaș (pseudonim literar – Virginia Witch) s-a născut în comuna Potlogi, județul Dâmbovița. La vârsta de cinci ani, ea începe să citească și visează să scrie cărți. Școala primară o termină în comuna natală, după care absolvă cursurile de filologie ale Liceului „Ienăchiță Văcărescu“ din Târgoviște, în anul 1980.

Virginia Mateiaș este licențiată a Facultății de Teatru din Târgu Mureș, promoția 2001. În același an, urmează cursuri postuniversitare în psihopedagogie la Universitatea „Valahia“ din Târgoviște. În perioada 1995-2005, este realizatoarea emisiunilor culturale ale postului de Radio Minisat din Târgoviște. În aceeași perioadă, ea este colaboratoare a revistelor „Media Express“ și „Climate literare“, precum și la Radio Oltenia. În paralel cu activitatea jurnalistică, lucrează ca profesoară în catedra de teatru la Palatul Copiilor Târgoviște și la Clubul Elevilor din Moreni.

Din anul 2005, scriitoarea se stabilește în Canada. Aici frecventează cursurile de limbă franceză și devine absolventă a Universității Quebec din Montreal, promoția 2007. În paralel, este ziaristă la publicația „Pagini românești“ din Montreal. Virginia Mateiaș devine membră a Asociației Scriitorilor Români din Quebec, ASLRQ, din 16 iulie 2008.

Debutul editorial are loc în România, în martie 2000, cu volumul de versuri „Persistența memoriei“, publicat de

Editura „Sfinx 2000“ și prefațat de Mircea Horia Simionescu. Următorul volum, „În the shadow of the angel“ („În umbra îngerului“), este publicat în Canada, de Editura ASLRQ, 2019. În 2021, Virginia Mateiaș traduce din limba engleză în limba română poeziile Gabrielei-Marie Milton. Un an mai târziu, semnează alături de poeta americană volumul de versuri „Cuvinte de foc“, în calitate dublă de traducător și coautor. Cartea a apărut în ediție bilingvă româno-albaneză, la „Amanda edit“, în anul 2022.

Poeziile Virginiei Mateiaș au fost publicate în antologii din Canada și Statele Unite.

Chiar dacă e la aproape 8000 de km de pământul natal, scriitoarea și jurnalista culturală Virginia Mateiaș și-a făcut auzită vocea peste ocean. Într-un dialog colegial, am întrebat-o curiozități pe care le are orice român despre cineva care s-a zbatut și a reușit. „Viața ne dă mereu lucrurile de care avem nevoie pentru a evolua. Depinde de noi dacă acceptăm sau nu provocările ei. În 2005, am luat decizia să plec din România și să mă stabilesc în Canada. Plecam în necunoscut și recunosc că mi-a fost teamă. O prietenă m-a încurajat: «Dacă te-ai descurcat în România, te descurci și în Canada»“, îmi mărturisește Virginia Mateiaș, care, între timp, a devenit un scriitor publicat în America, Albania, Anglia, Canada și mai puțin în România.

– Privind de la distanță, ce crezi că-i lipsește României în acest moment la capitolul presă și literatură?

– Presa „liberă“ există, dar „lipsește cu desăvârșire“, ca să-l citez pe Caragiale. În ultimii doi ani am simțit pe pielea noastră cât de important este să avem surse de informație corecte. Am fost manipulați foarte ușor. Cred că societatea civică ar trebui să sprijine financiar jurnalismul independent. Despre literatură... avem poeți extraordinari. Vreau să promovez poezia românească prin intermediul canalului meu de pe Youtube. Din păcate, nu am destul timp ca să-l dezvolt în ritmul dorit.

Altfel, lumea literară românească se învârtă în funcție de interesele diferitelor grupuri care o alcătuiesc. Personal prețuiesc proza semnată de

Lavinia Braniște, Tudor Branea, Ecaterina Petrescu-Botoncea, Dan Lungu, Cătălin Pavel etc.

– Dacă ai putea da timpul înapoi, pe vremea când erai jurnalistă, crezi că ai face aceiași pași care te-au adus în Canada?

– Eu mi-am păstrat statutul de jurnalist. În trecut am lucrat pentru ziarul montrealiez „Pagini românești“. În prezent lucrez pentru revista americană „Literary Revolutions“ și sunt colaborator permanent la „Climate literare“.

Dacă aș putea da timpul înapoi, aș face aceiași pași. Eu, cea de azi, sunt suma tuturor pașilor pe care i-am făcut și pe care mi-i asum. Sunt fericită că am îndeplinit promisiunile făcute copilului care am fost. Și asta este destul pentru mine.

– Ce spune scriitoarea despre ea?

– Aveam cinci ani când am descoperit cărțile, care au exercitat totdeauna asupra mea o atracție puternică. Mama era mândră pentru că, înainte de a merge la școală, îi citeam ziarul tatei. Am învățat să citesc pentru că mă plictiseam, după aceea nu-mi mai amintesc să mă fi plictisit. Mi-am dorit să devin scriitor din copilărie. Datorită cărților, spiritul meu curios putea călători oriunde. Am realizat devreme că mintea omului este cel mai puternic și rapid vehicul. Am citit mult, am urmat un liceu de filologie, iar la Facultatea de Teatru, profesorul Eugen Nicoară ne cerea să scriem texte literare în care să includem cuvinte date de dânsul. Ca actriță am jucat puțin, pe scenele teatrelor „Tony Bulandra“ din Târgoviște și „Alexandru Davila“ din Pitești. La vremea aceea teatrul mi s-a părut cea mai vie, dar și cea mai efemeră formă de artă. Am devenit jurnalist cultural, am părăsit Europa și m-am stabilit în Canada; altă vreme, noi perspective și noi provocări. Viața ne dă mereu lucrurile de care avem nevoie pentru a evolua. Depinde de noi dacă acceptăm sau nu provocările ei. Idealul meu este acela de a oferi copiilor modele frumoase. De aceea am scris romanul „Greenlandos“, care promovează loialitatea, curajul și valori ecologice. Sper ca această carte să-și găsească drumul spre mintea și sufletul copiilor din lumea întreagă.

Iubesc toate formele de artă, natura și călătoriile. Locuiesc în Montreal, împreună cu fiica mea Andra-Maria și cu Motanul Tyger the Fierce.

O carte este o șansă de a trăi într-un alt timp, într-o altă viață și de a învăța lucruri noi. Eu aleg cartea care mă face să visez, cartea care mă învață ceea ce nu știu și pe cea care mă ajută să mă dezvolt.

Dialog realizat de
Tiberiu LOVIN

• Imagine de la lansarea volumului „În the shadow of the angel“, apărută la Editura ASLRQ, în 2019. La microfon este editoarea **Andra Maria Bălăci**. Urmează, în ordine, autoarea cărții, apoi pictorița **M. M. Ciciovan** (cea care a realizat ilustrația) și jurnalistul francez **Jean Lajoie**.